

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperhetoiminnan arviointi- työn kehittäminen

Hautaniemi, Hanna

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena
- vastaanotto- ja perhetoiminnan arviointityön kehittäminen

Hanna Hautaniemi
Tulevaisuuden tietojohdaminen
sosiaali- ja terveysalalla YAMK
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2016

Hanna Hautaniemi

Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperheteroiminnan arviointityön kehittäminen

Vuosi 2016 Sivumäärä 75

Opinnäytetyössä tarkasteltiin lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön kehittämistä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta eräissä pääkaupunkiseudun kunnassa. Kehittämistyön tarkoituksena oli kartoittaa lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä arviointityön kehittämistarpeista, sekä selvittää, miten arviointityötä tulisi kehittää niin, että kerätty tieto saataisiin jalostettua sosiaalityöntekijän päätöksenteon tueksi aiempaa paremmin. Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää arviointityötä yhdessä työyhteisön kanssa. Kehittämistyöstä saatava hyöty ulottuu työyhteisön parantuneen toiminnan kautta sosiaalityöntekijälle ja asiakkaana olevalle lapselle sekä hänen perheelleen. Opinnäytetyön tulokset ovat hyödynnettävissä vastaavanlaisessa toiminnassa.

Opinnäytetyön viitekehys on kolmiosainen. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan yleisesti lastensuojelua, lyhytaikaista perhehoitoa ja perhettä lastensuojelun asiakkaan. Toisessa osassa keskitytään lastensuojeluasiakkuuden aikaisen arvioinnin lähtökohtiin ja sen erityispiirteisiin lyhytaikaisessa perhehoidossa. Kolmannessa osassa tarkastellaan tiedon jalostamisen ja dokumentoinnin merkitystä sosiaalityöntekijän päätöksenteon tuen kannalta.

Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksellisenä kehittämistyönä. Yhteistyötä tehtiin kunnan vastaanottoperheteroiminnan ja lastensuojelun avopalveluiden henkilöstön kanssa. Haastattelut toteutettiin fokusryhmähaastatteluina, joissa tieto kerättiin teemahaastattelun avulla. Haastattelut toteutettiin kaikissa kunnan kolmessa lastensuojelun avohuollon toimintayksikössä. Haastatteluissa kartoitettiin vastaanottoperheteroiminnan arviointityön nykytilasta esiin nousevia kehittämistarpeita. Sähköisellä verkkokyselyllä kerättiin palautetta tehdyn kehittämistyön onnistumisesta niiltä sosiaalityöntekijöiltä, jotka osallistuivat haastatteluissa arviointityön kehittämistarpeiden kartoitukseen. Aineistot analysoitiin sisällön mukaan teemoitellen ja analyysissa käytettiin apuna palveluiden laatukuilumallia.

Kehittämistyön keskeisimmät tulokset muodostuivat fokusryhmähaastatteluista. Haastatteluiden perusteella vastaanottoperheteroiminnan arviointityön kehittämistarpeet sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta liittyivät työskentelyn käynnistymiseen ja systemaattisuuteen, perhetyöhön ja dokumentointiin. Kehittämistyön kannalta keskeisimmiksi näistä muodostuivat arviointityön systemaattisuuteen ja käynnistymiseen liittyvät asiat. Osana kehittämistyötä määriteltiin arviointityön rakenne ja sisältö, sekä tuotettiin näitä kuvaava esite.

Vaikka palautekyselyn perusteella vastaanottoperheteroiminnan arviointityö tuki sosiaalityöntekijän päätöksentekoa paremmin kuin aikaisemmin, riittää kehittämistä edelleen. Koska arviointi on kiinteä osa lastensuojelutyötä, olisi jatkossa kiinnostavaa tutkia, miten lyhytaikaisen perhehoidon aikaista arviointityötä toteutetaan eri kunnissa. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia sitä, miten eri tavoin toteutettu arviointityö tukee lastensuojelun sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa.

Asiasanat: lastensuojelu, lyhytaikainen perhehoito, arviointi, tietojohdaminen, päätöksenteko

Hanna Hautaniemi

Evaluation as a support of social workers' decision-making - developing evaluation-work in a short-term family foster care unit

Year	2016	Pages	75
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to develop evaluation made in a short-term family foster care unit together with co-workers from the point of view of child protection social workers' decision-making. The unit is located in the Helsinki metropolitan area. The purpose was to survey both the current state of evaluation, and the needs to develop it. The purpose was to develop evaluation work so that it would support social workers' decision-making during a child's placement in short-term family foster care better than before. Developing evaluation brings value for both the organization and child protection social workers, but also for the child and his/her family. The results of this thesis can also be exploited in similar services.

In this thesis the frame of reference has been divided in three sections. The first section contemplates child protection in general, short-term family foster care and family as a client of child protection services. The second section is about the premises of evaluation made in child protection and the special features of evaluation made during a child's placement in short-term family foster care. The third part pores over data processing and the importance of documentation from the social workers' decision-making point of view.

The thesis was conducted by using action research methods. The development work was carried out in co-operation with the municipality's short-term family foster care unit and social workers from all three operating units of child protection services. As a part of the thesis, social workers' focus group interviews were implemented by theme interviews. The aim of the interviews was to survey the development needs of evaluation work made in a short-term family foster care unit. An e-questionnaire was carried out later to evaluate the success of developing. Both the interviews and the e-questionnaires were analysed by using the Gap analysis.

In this thesis, thematic focus group interviews formed the main data. Based on these results, development needs were found in three main areas: the need of both immediate start and systematic process, working with the families, and documentation made as a part of evaluation work in a short-term family foster care unit. The first of these became the most important in this thesis, and for that reason, as a part of development work, the structure and contents of evaluation work in a short-term family foster care unit were defined. In addition, a brochure was made of the structure and contents of evaluation work.

Based on the e-questionnaires, the evaluation work in the municipality's short-term family foster care unit supports social workers' decision-making better than before. However, further development is needed also in future. Evaluation is always part of work done in child protection. Because of that, in future it would be interesting to survey how evaluation is implemented as a part of short-term family foster care in other municipalities. It would also be interesting to survey how different ways of evaluation support the decision-making of social workers during the child's placement in short-term family foster care.

Keywords: child protection, short-term family foster care, evaluation, knowledge management, decision-making

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Kehittämistyön tietoperusta	8
2.1	Lastensuojelu ja lyhytaikainen perhehoito	9
2.1.1	Lastensuojelun ala	10
2.1.2	Lyhytaikainen perhehoito lastensuojelun sijaishuollon hoitomuotona .	13
2.1.3	Lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaana	16
2.2	Lastensuojeluasiakkuuden aikainen arviointityö	18
2.2.1	Lastensuojelun arvioinnin lähtökohdat	18
2.2.2	Arviointi lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa	21
2.3	Päätöksenteko osana lastensuojelua	24
2.3.1	Tiedon jalostaminen päätöksenteon tueksi.....	26
2.3.2	Dokumentointi osana päätöksentekoa	28
2.4	Kehittämistyön tietoperustan yhteenveto	30
3	Kehittämistehtävät	31
4	Kehittämistyön toteutus	31
4.1	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittäminen toimintatutkimuksen viitekehyksessä	32
4.2	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittämisen toteutus	33
4.3	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilan kuvaus.....	35
4.4	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilasta esiin tulevien kehittämistarpeiden kartoitus teemahaastattelun avulla	40
4.5	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön keskeisimmät kehittämistarpeet laatuksilumallin avulla analysoitua	43
5	Kehittämistyön tuotokset.....	49
5.1	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely ..	49
6	Kehittämistyön arviointi	51
6.1	Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittämisen onnistuminen	52
6.2	Kehittämistyön menetelmien arviointi	57
6.3	Kehittämistyön tulosten arviointi	58
6.4	Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys	62
6.5	Johtopäätökset ja jatkokehittäminen	64
	Lähteet	68
	Kuviot..	73
	Taulukot	74
	Liitteet.....	75

1 Johdanto

Lastensuojelu nousee julkisen keskustelun aiheeksi useimmiten vasta silloin, kun kaikki ei lapsen ja hänen perheensä kohdalla ole mennyt, kuten olisi pitänyt. Tällöin keskustelu liittyy yleensä tavalla tai toisella lastensuojelussa tehtävään arviointiin, ja vielä useammin sen puutteellisuuteen tai virheellisuuteen. Myös sosiaalityöntekijöiden suuret asiakasmäärät, sekä niiden vaikutus sosiaalityöntekijän mahdollisuuteen panostaa asiakkaidensa asioiden laadukkaaseen hoitamiseen, puhuttavat säännöllisin väliajoin.

Opinnäytetyöprosessin aikana lastensuojeluun liittyvä keskustelu on ollut hyvin runsasta. Keskustelua ovat siivittäneet niin lastensuojeluun liittyvät lakimuutokset, kuin erilaiset selvityksetkin. Keväällä 2016 ilmestyi Jyväskylän yliopiston tekemä selvitys Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937-1983, joka huomioitiin laajalti mediassa. Selvitys on tehty Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta, ja sen avulla pyritään lastensuojelun kehittämiseen sen historiasta ja etenkin epäkohdista oppimalla. Selvitystä varten haastatettiin 299 henkilöä, joista suurin osa oli itse sijaishuoltopaikassaan (perhekoti, lastenkoti, koulukoti) kaltoinkohtelun uhriksi joutuneita. Selvityksen perusteella on annettu suosituksia, jotka tulevat osaltaan ohjaamaan lastensuojelun valtakunnallista kehittämistä jatkossa. (Hytönen ym. 2016, 8 - 9.) Osa selvityksistä on käynnistetty poikkeuksellisen traagisten tapahtumien jälkeen, kuten esimerkiksi selvitys 8-vuotiaan lapsen kuolemaan johtaneista tapahtumista ja Selvitys perhe- ja lapsisurmien taustoista vuosilta 2003 - 2012. (Aula ym. 2016, 7).

Lastensuojeluun, sekä yleisemminkin lasten ja perheiden palveluihin liittyen, on tehty viime vuosina paljon kehittämistyötä. Lastensuojelua on kehitetty muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön Toimiva lastensuojelu- ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen LaskeTut (Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanke 2013 - 2015) - hankkeiden avulla. (Aula ym. 2016, 7.) Näistä jälkimmäisen hankkeen käynnistämiseen vaikuttivat voimakkaasti juuri perhesurmat sekä lastensuojelun asiakkaana olleen 8-vuotiaan lapsen kuolema. LaskeTut-hanke tähtäsi lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten ja ilmoitusvelvollisten tiedon lisäämiseen, sekä yhteistyövälineiden kehittämiseen. Osana hanketta oli vuoden 2015 loppuun mennessä tarkoitus julkaista verkko-opas ja järjestää koulutuksia, mutta nämä ovat siirtyneet, koska niitä on tarkoitus laajentaa osana pääministeri Juha Sipilän hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. (Oranen 2014, 2 - 3.; Liiten 2016)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on yksi pääministeri Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Kärkihankkeet peilaavat hallituksen strategisia tavoitteita terveyden ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. LAPE:a valmistellaan rinnakkain useiden muiden kärkihankkeiden kanssa, joista esimerkkeinä mainittakoon mittava Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus, Tulevaisuuden kunta, Sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakaslähtöisyys, Palveluiden digitalisaatio, sekä

Terveiden ja hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. Lastensuojelun osalta hallituksen toimintasuunnitelmassa ja hallitusohjelmassa 2015 on erikseen mainittu tavoitteeksi lastensuojelun uudistaminen niin, että se huomioisi paremmin asiakkaiden tarpeet. (Aula ym. 2016, 5 - 6.)

Tärkeässä osassa asiakkaiden tarpeiden huomioimisessa on lastensuojelussa tapahtuva arviointityö. Arviointi kuuluu kaikkeen lastensuojelussa tehtävään työhön, ja viime vuosien aikana sen laatuun ja laadun kehittämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Vuonna 2014 Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen kuntaliitto antoivat yhdessä ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen, jossa arviointityöhön liittyen annettiin suosituksia niin asiakkuuden aikaiseen työskentelyyn, kuin työyhteisöjen oman toiminnan arviointiin ja kehittämiseen liittyen (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 32 - 35). Arvioinnin kehittäminen on myös osa Toimiva lastensuojelu-selvitysryhmän toteuttamissuunnitelman asettamista painopisteistä (Lavikainen & Juurakko 2014, 29 - 30). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos julkaisi loka-kuussa 2016 teoksen Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi, jonka avulla on pyritty tuottamaan tietoa lastensuojelussa tehtävän arviointityön kehittämisen tueksi (Petrelius, Tulensalo, Jaakola & Hietamäki 2016, 5).

Arviointityöllä ja sen laadukkuudella on lastensuojelussa erityisen merkittävä rooli. Arviointien avulla saadaan käsitys lapsen ja perheen tuen tarpeista, voimavaroista, riskeistä, mahdollisuuksista ja suojelun tarpeesta. Niistä on suuri apu myös silloin, kun lapselle ja perheelle haetaan palveluita, tai kun mietitään, mihin palvelussa olisi tärkeää juuri tämän lapsen ja perheen kohdalla panostaa. Petreliuksen ym. (2016, 6 - 7) mukaan lastensuojelussa tehtävä arviointi on lastensuojelun sosiaalityön keskeinen ydintehtävä: se lisää lapsen ja hänen perheensä tilanteeseen liittyvää ymmärrystä koko lastensuojelun asiakkuuden ajan, ja auttaa hahmottamaan lapsen sekä hänen perheensä kokonaistilannetta ja tuen tarpeita. Mitä laadukkaampaa arviointityö on, sitä paremmin asiakkaan tarpeet voidaan huomioida. Luonteeltaan lastensuojelussa tehtävä arviointityö on tavoitteellista ja tukea antavaa, sekä tuen tarvetta arvioivaa (Bardy & Heino 2013, 20; Lavikainen ym. 2014, 32; THL 2015a).

Lastensuojelu on perinteisesti Suomessa ollut hyvin laitosvaltaista, mutta vuoden 2012 alussa lastensuojelulaki (417/2007 § 50) muuttui niin, että perhehoidosta tuli laitossijoitukseen nähden ensisijainen sijaishuollon toteuttamismuoto. Pääkaupunkiseudulla lyhytaikainen perhehoito onkin vakiinnuttanut asemansa tässä roolissa. Vaikka perhehoito on ensisijainen sijaishuollon järjestämismuoto, ei tutkimustietoa siitä juuri ole (Pekkarinen 2011, 60 - 61). Lyhytaikaisesta perhehoidosta tutkimustietoa on vieläkin vähemmän.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lapsen lyhytaikaisen perhehoidon sijoituksen aikana tehtyä arviointityötä erään pääkaupunkiseudun kunnan osalta. Lapsen ollessa lyhytaikaisesti perhehoitoon sijoitettuna, tehdään asianomaisessa lastensuojeluyksikössä arviota lapsen ja perheen tilanteesta. Kunnassa tästä toiminnasta käytetään nimitystä vastaanottoperhetoiminta, ja sitä toteutetaan vastaanottoperheyksikössä. Arvion tarkoituksena on tuottaa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle tietoa, joka vastaa sijoituksen aikaisiin tavoitteisiin, ja auttaa sosiaalityöntekijää tämän tehdessä lasta koskevia päätöksiä. Lastensuojelun lyhytaikaista perhehoitoa ei opinnäytetyön tekijän tietojen mukaan ole tästä näkökulmasta aiemmin tutkittu.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa kunnan vastaanottoperhetoiminnassa tehtävän arviointityön nykytilaa ja siitä esiin nousevia kehittämistarpeita haastattelemalla lastensuojelun avopalveluiden sosiaalityöntekijöitä. Tämän lisäksi työn tarkoituksena on selvittää, miten vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä tulisi kehittää niin, että työskentelyn aikana kerätty tieto saataisiin jalostettua sosiaalityöntekijän päätöksenteon tueksi aiempaa paremmin. Työn tavoitteena on vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittäminen yhdessä vastaanottoperheyksikön työyhteisön kanssa. Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittäminen on koettu tärkeäksi työtä toteuttavassa lastensuojeluyksikössä, jossa opinnäytetyön tekijäkin työskentelee. Tämän lisäksi vastaanottoperhetoiminnassa tehtävän arviointityön vahvistaminen on asetettu kunnan lastensuojelupalveluiden yhdeksi kehittämiskohteeksi vuodelle 2016 (Käyttösuunnitelma 2016, 39).

Kehittämistyö on toteutettu toimintatutkimuksen keinoin. Aineistoa on kerätty sekä laadullisin, että määrällisin menetelmin. Kehittämistyönä toteutetun opinnäytetyön yhteistyökumppaneina kunnassa ovat toimineet vastaanottoperheyksikön työryhmä sekä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät. Kunnassa lastensuojelun avohuolto on jaettu kolmeen toimintayksikköön, jotka kaikki ovat olleet mukana kehittämistyössä.

Kehittämistyön keskeiset käsitteet ovat lastensuojelu, lyhytaikainen perhehoito, arviointi, tietojohtaminen ja päätöksenteko

2 Kehittämistyön tietoperusta

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito ja sen aikana tehtävä arviointityö saattavat olla vaikeasti hahmotettavia asioita. Kuten lastensuojelutyö yleensäkin, on kokonaisuus kompleksinen, monen tekijän summa. Elina Pekkarinen (2011, 12 - 13) toteaa lastensuojelun käsitteen olevan laaja ja sitä voitavan tarkastella useista eri näkökulmista. Pekkarisen mukaan on selvää, että lastensuojelu liittyy aina tavalla tai toisella lapsuuteen ja nuoruuteen. Lisäksi sillä voidaan hänen mukaansa tarkoittaa yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä, kuten

tässäkin opinnäytetyössä. Määritelmä on Pekkarisen mukaan nostettavissa suoraan lastensuojelulaista, ja sillä viitataan sekä erilaisiin työtä ohjaaviin periaatteisiin, että lastensuojelutyön yhteiskunnalliseen luonteeseenkin.

Pekkarinen (2011, 48) toteaa lastensuojelun tutkimukselle ja käytännölle olevan ominaista se, että käytettävät käsitteet otetaan lastensuojelua ohjaavasta lainsäädännöstä. Hänen mukaansa tämä kertoo siitä, että lailla on erittäin vahva kytkös lastensuojelutyön käytäntöön. Koska lastensuojelun määrittäminen lyhytaikaisessa perhehoidossa toteutettavana yksilö- ja perhekohtaisena työnä ei riitä opinnäytetyön ilmiön hahmottamiseen, käsitellään tässä luvussa lastensuojelua ja lyhytaikaista perhehoitoa, lastensuojeluasiakkuuden aikaista arviointityötä ja päätöksentekoa osana lastensuojelua.

2.1 Lastensuojelu ja lyhytaikainen perhehoito

Lastensuojelun tavoitteena on, että jokainen apua tarvitseva lapsi tulisi autetuksi, asuipa hän missä päin Suomea tahansa. Tämä vaatii sekä aktiivista viranomaisyhteistyötä, että moniammatillisuutta. Lastensuojelun palvelujärjestelmän kannalta tärkeää olisi, että lastensuojelutyö kaikinensa olisi lapsen ja vanhempien näkökulmasta niin luotettavaa, että tarvittaessa lastensuojelusta uskallettaisiin hakea apua. Yhtä tärkeää on, että työntekijät voivat luottaa palvelujärjestelmään, ja sen toimivuuteen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna korostuu eri alojen toimialajohtajien ja poliittisten päätöksentekijöiden rooli; ylemmän tason toiminnalla luodaan puitteet lapsen asioissa tehtävälle asiantuntijayhteistyölle ja laadukkaiden palveluiden toteutukselle. Ensisijaisesti on käytettävä tukitoimia, jotka toteutetaan lapsen luonnollisessa kasvuympäristössä ja lapsille suunnatuissa palveluissa. (Lavikainen ym. 2014, 22 - 23.) Aina tämä ei kuitenkaan riitä, vaan lapsi joudutaan lastensuojelullisena toimenpiteenä sijoittamaan kodin ulkopuolelle.

Perhehoito on lastensuojelulaissa (417/2007 § 50) määritelty ensisijaiseksi sijaishuollon hoitomuodoksi vuoden 2012 alusta. Sen sijaan, että lapsi sijoitettaisiin lastensuojelulaitokseen, voidaan hänet sijoittaa perhehoitoon joko lyhyt-, tai pitkäaikaisesti. Perhehoitoa käytetään lastensuojelun sijaishuollon hoitomuotona muuallakin kuin Suomessa, mutta lasten sijoitukset perhehoitoon ovat usein luonteeltaan pitkäaikaisia. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on tutkittu, miten lyhytaikaisia perhesijoituksia saataisiin vähennettyä, sillä siellä on koettu ongelmalliseksi se, että edelleen kolmasosa sijaisperheisiin sijoitetuista lapsista palaa kotiin jopa kuuden kuukauden sisällä sijoituksen alusta (Garcia ym. 2014, 125 - 126). Suomessa puolestaan jo lastensuojelulaissa (417/2007 § 4) määritellään, että myös sijaishuollon toteuttamisessa tavoitteena on perheen jälleen yhdistäminen, lapsen edun mukaisesti. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan monessa maassa myös suositaan edelleen lastenkoteja/lastensuojelulaitoksia, jopa alle kolmivuotiaiden lasten sijoituspaikkoina. Näin siitä huolimatta, että tutkimusten valossa

tiedetään hyvin, että etenkin alle kolmivuotiaiden kohdalla ensisijainen sijoituspaikan tulisi olla perhehoidossa. (Browne ym. 2005, 23. ja Vostanis 2010, 556 - 557.)

2.1.1 Lastensuojelun ala

Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeus kasvaa ja kehittyä turvallisessa, lapsen tasapainoista ja monipuolista kehitystä tukevassa ympäristössä. Lastensuojelulain perusteella lapselle myös turvataan oikeus erityiseen suojeluun. Laki sekä määrittelee lastensuojelutyön keskeiset periaatteet, että toimii työn viitekehyksenä. Kuten yhteiskunnassa yleensäkin, heijastelee laki yhteisön ja yhteiskunnan moraalikoodistoa, sekä niissä tapahtuvia muutoksia sen mukaan, millaisia asioita kulloinkin ajassa ja yhteiskunnassa pidetään tärkeänä. (Bardy 2013, 71 - 72.; Peltonen 2013, 81.; THL 2015a.)

Pekkarisen, Heinon & Pösön (2013, 338) mukaan lastensuojelu onkin kokonaisuutena sidoksissa yhteiskunnalliseen tilanteeseen, niin yhteiskuntapolitiikan, kuin -kulttuurinkin kannalta tarkasteltuna. Yhteiskunnallisen eriarvoistumisen lisääntymisen on todettu lisäävän myös lastensuojelun tarvetta, mikä kertoo hyvän ja riittävän pitkälle tulevaisuuteen katsovan poliittisen päätöksenteon merkityksestä (Bardy & Heino 2013, 15 - 18). Bardy & Heino (2013, 14) kiteyttävät lastensuojelutyön olemuksen toteamalla sen olevan vuorovaikutuksessa tapahtuvaa työtä, jonka toimenpiteiden avulla pyritään turvaamaan lapsille tasapuoliset mahdollisuudet hyvään elämään. Kyseessä on heidän mukaansa räätälöity järjestelmä, jolla pyritään tasoittamaan eriarvoisuutta. Toimiakseen se vaatii monipuolista palvelujärjestelmää, jonka puitteissa pystytään vastaamaan erilaisiin lapsen ja perheen tuen tarpeisiin riippumatta siitä, onko avuntarve pitkä- vai lyhytkestoinen (Bardy & Heino 2013, 20).

Lastensuojelua, ja sen puitteissa tehtävää työtä, ohjataan niin valtakunnallisesti, kuin kuntatasoisestikin. Lastensuojelun, kuten muidenkin sosiaali- ja terveystalveluiden osalta, kehittämisen suuntaviivojen määrittely, lainsäädännön valmistelu ja uudistusten toteuttamisen ohjaaminen ovat Sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla. Palvelujen järjestämisestä vastaavat toistaiseksi kunnat. (STM 2016a.) Tulevan Sote-uudistuksen myötä järjestämisvastuu siirtynee maakunnille (STM 2016b, 7). Kunnat ohjaavat sosiaali- ja terveystalveluihin liittyvää työtä ja työn kehittämistä esimerkiksi omista strategioissaan.

Suomessa lastensuojelua ohjataan voimakkaasti lainsäädännöllisin keinoin ja sitä varten on säädetty oma erillislaki, lastensuojelulaki (L417/2007). Suomi on myös allekirjoittanut YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991, minkä jälkeen se on ratifioitu. Tämä tarkoittaa sitä, että yleissopimuksen asiasisällöt on siirretty Suomalaiseen lainsäädäntöön, ja Suomessa erityisesti lastensuojelulakiin. Sopimusta voidaan ajatella yhteisenä näkemyksenä siitä, mitä hyvä lapsuus on, ja mitkä asiat ovat sen turvaamisen kannalta keskeisiä. (Bardy 2013, 71.; THL 2015a; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 4.)

Lapsen ja lapsuuden katsotaan lainsäädännössä ja Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa olevan erityistä suojelua vaativaa, sillä mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen enemmän hänen hyvinvointinsa on muun kuin hänen itsensä vastuulla. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan tai huoltajillaan. Viranomaisten tehtävä on tukea heitä tässä tehtävässä järjestämällä ja kehittämällä tarpeellisia palveluita, tukitoimia ja tarvittaessa kodin ulkopuolista hoitoa. (L417/2007 § 2; THL 2015a; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 18 artikla)

Lastensuojelun käytännön toteutuksessa, ja sitä ohjaavassa lainsäädännössä, on kansainvälisesti huomattavia eroja, mutta niitä voidaan tarkastella kolmen peruslähestymistavan avulla. Nämä lähestymistavat ovat lastensuojelun, perhepalveluiden ja lapsikeskeisyyden orientaatiot. Missään maassa ei noudateta vain tiettyä orientaatiota, vaan lastensuojelu muodostuu eri orientaatioiden yhdistelmistä eri painotuksin. 2000-luvulla Suomessa on painotettu voimakkaasti lapsikeskeisyyden ideologiaa. Nykyiseltään lastensuojelu Suomessa on yhdistelmä lastensuojelun ja lapsikeskeisyyden lähestymistapoja. (Pösö 2011, 112, 121; Hietamäki 2015, 42 - 44.; Petrelius ym. 2016, 8)

Lastensuojelu on osa lasten ja perheiden palveluiden kokonaisuutta, jota voidaan Bardyn ja Heinon (2013, 33) mukaan tarkastella kolmen tason kautta (Kuvio 1). Ensimmäinen taso muodostuu lasten kasvuoloista, ja sillä tarkastellaan lasten ja perheiden hyvinvointia, terveyttä ja elinoloja. Toinen taso kattaa peruspalvelut, jotka usein ovat myös osa lasten arkiympäristöjä. Kolmannella tasolla ovat räätälöidyt, eli yksilö- ja perhekohtaiset palvelut. Lastensuojelu sijoittuu kirjoittajien mukaan kolmannelle tasolle.

Samaisen jaon avulla voidaan Bardyn ja Heinon (2013, 33 - 34.) mukaan tarkastella myös ongelmien ehkäisyä ja ratkaisua (Kuvio 1). Ensimmäinen taso on rakenteellinen taso, joka kattaa koko väestön, toinen koskee tiettyä yhteisöä ja kolmas yksilö- ja perhekohtaista huoltoa, hoitoa tai kuntoutusta. Lastensuojelussa toimitaan tertiäritasolla, ja sen toimintaa tarvitaan aina jossain määrin. Tertiäritason toimintaa voidaan kirjoittajien mukaan kuitenkin merkittävästi vähentää panostamalla primaari- ja sekundaaritason toimintaan.

Kuvio 1 Lastensuojelu osana lasten ja perheiden palveluiden kokonaisuutta

Mitä alemmalla tasolla toimintaa kehitetään ja siihen panostetaan, sen kustannustehokkaampaa se on. Juuri tästä syystä Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on yksi hallituksen kärkihanke. LAPE:n avulla pyritään tekemään pysyvää muutosta lasten ja perheiden palvelukokonaisuuteen palveluiden eri tasoilla, korostaen niin ennaltaehkäiseviä ja varhaisen tuen palveluita, kuin myös peruspalveluita ja niiden kehittämistä. (Aula ym. 2016, 4 - 7.)

Lastensuojelua on tutkittu paljon ja laajastikin, mutta yleisesti ottaen olemassa oleva tutkimustieto on riittämätöntä, ohutta ja hajanaista. Lastensuojelun keskeisiä käsitteitä ei ole kriittisesti riittävästi tutkittu, eikä mikään tietty instituutio ole ohjauksivastuussa lastensuojelun pitkäjänteisestä tutkimuksesta. Sosiaalityön tieteenalan sisällä lastensuojelu on kuitenkin ollut suosittu tutkimusaihe, etenkin pro gradu-tutkimuksissa ja ammatillisissa opinnäytetöissä, jollainen tämäkin kehittämistyö on. Tutkijoita, jotka olisivat omistautuneita yksinomaan lastensuojelun tieteelliseen tutkimukseen, on Suomessa vain vähän. (Pekkarinen 2011, 12 - 13.; Pekkarinen, Heino & Pösö 2013, 337 - 338.)

Elina Pekkarinen on kuvannut kattavasti lastensuojelututkimuksen tilaa teoksessaan Lastensuojelun tieto ja tutkimus (2011). Kattavana teosta voidaan pitää siksi, että sitä varten on järjestetty 23 ryhmähaastattelua, joissa on haastateltu 87 lastensuojelun asiantuntijaa 44 instituutiosta. Pekkarinen (2011, 47 - 58) tuo teoksessaan ilmi, että asiantuntijoiden haastatteluiden perusteella tutkimustietoa kaivattaisiin muun muassa lastensuojelun käytäntöjen ja menetelmien osalta, sekä palvelujärjestelmän ja prosessien osalta.

Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito on toistaiseksi vähän tutkittu aihe, vaikka aihe on lastensuojelussa ajankohtainen ja tärkeä. Pekkarisenkaan muutoin niin kattavassa Lastensuojelun tieto ja tutkimus - teoksessa (2011) lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyvää tutkimusta ja tutkimustiedon tarvetta ei ole mainittu erikseen. Perhehoitoa koskien Pekkarisen (2011, 60 - 61) teoksessa tuodaan kuitenkin esiin aiheeseen yleisesti liittyvä tutkimustiedon puute: haastateltavat kokivat, ettei perhehoidosta ja sen järjestämisestä ole riittävästi tietoa, mikä koettiin ristiriitaiseksi lastensuojelutyön suunnanmuutoksen vuoksi. Vuoden 2012 alusta lähtien lastensuojelulaissa (417/2007 § 50) perhehoito on määritelty ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. Lastensuojelun lyhytaikaisesta perhehoidosta ovat kattavasti kirjoittaneet Vaattovaara & Maula (2010) teoksessaan ”Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin”: lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa.

2.1.2 Lyhytaikainen perhehoito lastensuojelun sijaishuollon hoitomuotona

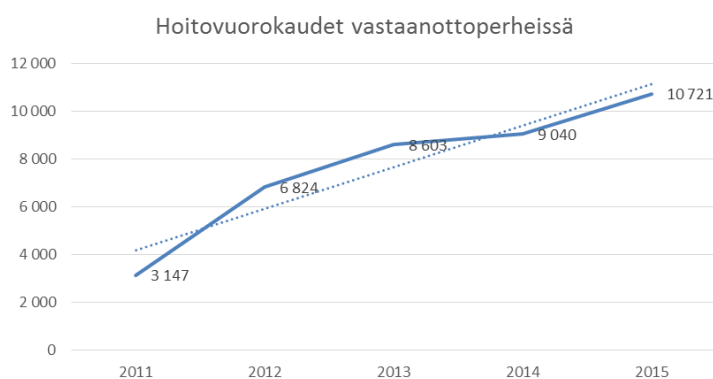
Lastensuojelussa toteutettava perhehoito voi olla luonteeltaan joko lyhytaikaista tai pitkäaikaista. Lyhytaikaiseen perhehoitoon liittyy alueellista vaihtelua niin käytännön työn toteutuksen, kuin käytettävien käsitteidenkin osalta. Kehittämistyön yhteistyökunnassa lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitettujen lasten ja perheiden kanssa tehtävä työskentely toteutetaan omassa yksikössään, josta käytetään kunnassa nimitystä vastaanottoperheyskikkö. Yksikkö toteuttaa vastaanottoperhehoimintaa. Näitä termejä käytetään myös tässä opinnäytetyössä. Lyhytaikaisesta perhehoitajasta käytetään pääkaupunkiseudulla yleisesti nimitystä vastaanottoperhe, mistä syystä käsitettä käytetään tässä opinnäytetyössä. Pitkäaikaista perhehoitoa tarjoavia perheitä kutsutaan yleisesti sijaisperheiksi. Lyhyt- ja pitkäaikainen perhehoito ovat luonteeltaan niin erilaista, että eri termien käyttö on perusteltua (Vaattovaara & Maula 2010, 9). Jotta perhehoidon laajuus lastensuojelun hoitomuotona on helpompi ymmärtää, on sitä hyvä tarkastella myös tilastotiedon valossa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastot vuodelta 2014 kertovat, että kodin ulkopuolelle oli maassamme sijoitettuna kaikkiaan 17 958 lasta, joista huostassa olevia oli 10 675. Avohuollon asiakkaina olevia lapsia oli lastensuojelussa vuonna 2014 kaiken kaikkiaan 90 269, joista yli 40 prosenttia oli uusia asiakkaita. Verrattuna edelliseen vuoteen, kasvua oli prosentin verran. Kuten luvuista voi päätellä, ovat avohuollon tukitoimet ensisijaisia lastensuojelun tukitoimia. Huostassa olevista lapsista ja nuorista yli puolet oli sijoitettuna sijaisperheisiin. Kaikkiaan sijoitettujen lasten perhehoito kasvoi vuodesta 2013 maan laajuisesti 1,5 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että perhehoidossa oli kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista 38 % eli 6 880 lasta. Luku pitää sisällään kaikki perhehoidon sijoitukset, niin lyhyt- kuin pitkäaikaisetkin. Vastaavasti lastensuojelun laitoshoidossa oli maanlaajuisesti tarkasteltuna 39 % sijoitetuista lapsista. (THL 2014, 1 - 10.)

Vaikka lakiuudistus tehtiinkin vuoden 2012 alussa, ja lastensuojelun hoitomuotoihin liittyvien muutosten voidaan olettaa näkyvän selvimmin vasta pidemmän ajanjakson tilastoissa, voidaan jo nyt ainakin pääkaupunkiseudun osalta puhua perhehoidossa hoidettavien sijoitusten määrän huomattavasta kasvusta. Vuosien 2011 - 2015 aikana lastensuojelun perhehoidon osuus kaikkien sijoitusten hoitovuorokausista on kasvanut Helsingissä 9,5, Vantaalla 13, ja Espoossa 6,4 prosenttia. Pääkaupunkiseudulla kasvu on siis ollut huomattavasti suurempaa, kuin maassa keskimäärin. Koska perhehoito näyttelee entistä merkittävämpää roolia lastensuojelun hoitomuotona, on laitoshoidon osuus hoitovuorokausista kyseisissä kunnissa vastaavasti vähentynyt. (Ahlgren-Leinvuo 2016, 27 - 28.)

Lakimuutos oli merkittävä sekä työn käytännön toteuttamisen, että lastensuojeluun liittyvien ajatusten kannalta, sillä perhehoito oli tätä ennen ollut lapsen sijoituspaikkana lähinnä pitkissä sijoituksissa. Laitospaikkoja on myös aiemmin ollut hyvin saatavilla ja vaativaan tilanteeseen liittyvää arviointia on koettu saatavan hyvin lastensuojelulaitoksista sosiaalityöntekijän työn tueksi. Suomi onkin perinteisesti ollut laitosvaltainen maa, mitä tulee lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle lastensuojelullisena toimenpiteenä. Tämä koskee sekä pohjoismaista, että eurooppalaista vertailua. (Vaattovaara & Maula 2010, 7.) Lakimuutos on kuitenkin ohjannut lastensuojelun sijaishuoltoa uuteen suuntaan.

Opinnäytetyön yhteistyökunnan osalta voidaan todeta, että vastaanottoperhehoito on vuosien 2011 - 2015 välisenä aikana kasvanut huomattavasti (Kuvio 2). Tilastojen valossa toiminta tulee myös jatkamaan kasvuaan. Kuvioista ilmenevät kunnan osalta kaikkien vastaanottoperheissä hoidettujen lasten hoitovuorokausien yhteenlaskettu määrä kunkin vuoden osalta kyseiseltä ajanjaksolta. Koska toiminta on ollut voimakkaasti kasvavaa, voidaan tehdä johtopäätös, että lyhytaikaisessa perhehoidossa pystytään kunnan osalta vastaamaan hyvin monenlaisiin lastensuojelun asiakkuuksien tarpeisiin. Tiedot on kuvion muotoon koottu kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatilastoista vuosilta 2011 - 2014 ja 2012 - 2015 (Avoin data 2015; Avoin data 2016).

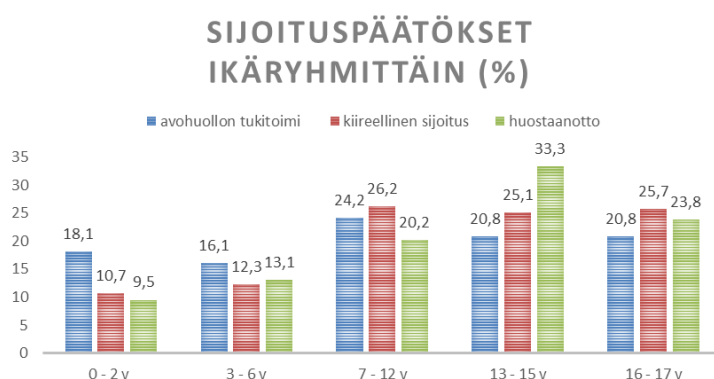

Kuvio 2 Vastaanottoperheissä hoidettujen lasten hoitovuorokaudet yhteensä vuosina 2011 - 2015 (Kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatilastot 2011 - 2014 ja 2012 - 2015)

Lyhytaikainen perhehoito mahdollistaa kodin ulkopuolelle sijoitettavalle lapselle lastensuojelun laitossijoitukseen verrattuna vakaamman ympäristön, kodinomaisemmat olosuhteet sekä pysyvämmät ihmissuhteet. Perheessä työntekijät eivät vaihdu kolmessa vuorossa, eivätkä ympärillä olevat lapsetkaan tule ja lähde samalla tahdilla, kuin vaikkapa lastensuojelun ympäri-vuorokautisessa vastaanottolaitoksessa. Vaattovaara & Maula (2010, 7) toteavat lyhytaikaisen perhehoidon juuri näistä syistä tarjoavan lapsen kehitystä tukevan vaihtoehdon.

Hoidettavan, eli tässä tapauksessa lapsen, oikeus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin on perhehoitolaissa (263/2015 § 1) määritelty perhehoidon tavoitteeksi ja tarkoitukseksi. Perhehoidon on myös oltava perhehoitolain (263/2015 § 1) mukaan hoidettavan tarpeen mukaista, sekä edistettävä sosiaalisia suhteita ja perusturvallisuutta. Perhehoitolaki (263/2015) säätelee myös perhehoitajien toiminnasta. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito toteutetaan perhehoitajan kotona, ja perheiden kanssa tehdään toimeksiantosopimus (L263/2015 § 3). Ennen perhehoitajana toimimista perheet osallistuvat perhehoitajille tarkoitettuun valmennukseen (L263/2015 § 6). Perhehoitajaksi voidaan perhehoitolain mukaan hyväksyä henkilö, jolla on sopiva koulutus, riittävä kokemus tai soveltuvat henkilökohtaiset ominaisuudet. (L263/2015 § 6.)

Lastensuojelun perhehoitoa voidaan käyttää sijaishuollon muotona riippumatta siitä, millä päätöksellä lapsi kodin ulkopuolelle sijoitetaan. Kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, korostuvat pienempien lasten kohdalla avohuollon tukitoimet. Lapsen iän noustessa yleistyvät puolestaan kiireelliset sijoitukset ja huostaanotot. Tilannetta havainnollistetaan kunnan osalta Kuviossa 3, jossa on ilmaistu lastensuojelun sijoituspäätökset ikäryhmittäin kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista. Tiedot on kuvion muotoon koottu vuotta 2015 koskeva Kuusikko-raportista (Ahlgren-Leinvuo 2016, 25 - 27).

Kuvio 3 Uudet kodin ulkopuolelle vuonna 2015 sijoitetut lapset kunnassa (Ahlgren-Leinvuo 2016, 25 - 27)

Vaikka lapsen sijoittamista lastensuojelun lyhytaikaiseen perhehoitoon pidetäänkin lähtökoh-
taisesti laitossijoitusta parempana vaihtoehtona, saattaa se myös herättää epäilyksiä ja kysy-
myksiä sijoituspäätöksen tehneessä sosiaalityöntekijässä. Sosiaalityöntekijä voi miettiä, kye-
täänkö perheessä vastaamaan lapsen tarpeisiin kriisitilanteessa, jollainen sijoitustilanne aina
tavalla tai toisella on. Lisäksi vanhempien voidaan ajatella suhtautuvan paremmin laitossijoi-
tukseen, kuin lapsen sijoittamiseen perheeseen, ja joskus näin onkin. Toisaalta osa vanhem-
mista toivoo lapsen sijoittamista mieluummin perhehoitoon, kuin lastensuojelulaitokseen. Si-
joittamalla lapsi perheeseen voidaan korostaa perheen ja vanhemmuuden merkittävää roolia
lapsen elämässä. (Vaattovaara & Maula 2010, 7 - 8., 30 - 31.)

Keskeistä siinä, missä lapsen sijaishuolto järjestetään, on se, että valittu paikka vastaisi mah-
dollisimman hyvin sijoitettavan lapsen tarpeisiin. Vaikka lastensuojelulaki (417/2007 § 50) on-
kin vuoden 2012 alusta määritellyt perhehoidon ensisijaiseksi vaihtoehdoksi, on sijaishuolto
järjestettävä lastensuojelulaitoksessa, jos sen katsotaan olevan lapsen etua ja tarpeita pa-
remmin palvelevaa. Lastensuojelulaissa (417/2007 § 50) sanotaan: ”Sijaishuoltopaikan valin-
nassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä
lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatku-
vuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuuri-
nen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida
järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.”

2.1.3 Lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaana

Lastensuojelun asiakkaina ovat eri-ikäiset lapset ja heidän perheensä. Vaikka perheet ovat
moninaisuudessaan erilaisia, löytyy lastensuojelun asiakkaina olevista perheistä yhdistäviäkin
tekijöitä. Yleisesti ottaen lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kasvuolosuhteet poikkeavat
siitä, millaisia ne keskimäärin lapsilla ovat. Tutkimusten mukaan lastensuojelun asiakkaiksi
tullaan ensimmäisen kerran varsin pieninä, alle kolmevuotiaina. Huostaanotot puolestaan
näyttävät tutkimusten valossa kohdistuvan etenkin nuorisoiikäisiin lapsiin. Tutkimusten perus-
teella lastensuojelun asiakkuuden alkaessa vain joka kolmas lapsista asui ydinperheessä.
Useimmiten lapset asuivat äitinsä kanssa, joko uusperheessä tai yhden vanhemman perheessä.
(Hiitola 2008, 23.; Heino 2013, 93 - 94.)

Usein lastensuojelun asiakkaaksi tulevien lasten elämässä on tapahtunut paljon muutoksia niin
asuinpaikassa, perhesuhteissa, kuin kaveripiirissäkin (Heino 2013, 95). Asuinpaikan muuttu-
essa (myös kaupungin sisällä), muuttuvat usein myös päivähoido, koulu, sekä sosiaali- ja ter-
veyspalvelut. Lastensuojelun asiakkaina olevissa perheissä on keskimääräistä enemmän erilai-
sia pahoinvointia lisääviä tekijöitä, kuten esimerkiksi köyhyyttä. Usein lastensuojelun asiak-
kaana oleva lapsi tulee perheestä, joka saa tai on saanut toimeentulotukea asiakkuuden alka-

essa. Usein myös vanhemmista joko toinen tai molemmat ovat ilman töitä lapsen lastensuojelun asiakkuuden alkaessa. Tutkimusten mukaan jopa 43 prosenttia lastensuojelun asiakkaaksi tulleista lapsista asui perheessä, jossa vähintään toisella vanhemmalla ei ollut lainkaan työhistoriaa. (Heino 2007, 33 - 34.; Hiitola 2008, 23 - 24.; Heino 2013, 95.)

Lastensuojelun asiakkaaksi voidaan tulla joko niin, että apua haetaan itse, tai niin, että joku muu huolestuu lapsen/perheen tilanteesta. Jos avun tarve ilmaistaan perheen sisältä, on sen pyytäjä tutkimusten valossa useimmiten äiti. Pääasiassa lastensuojelun asiakkuus alkaa kuitenkin jonkun perheen ulkopuolisen tahon ilmaistua huolensa lapsen ja perheen tilanteesta. (Heino 2007, 40 - 42.; Heino 2013, 96.) Lastensuojelun asiakkuuden alkamisen syitä ei voida kerätä valtakunnallisiin rekistereihin, koska lain tulkinta ei ole mahdollistanut tähän liittyvää valtakunnallisen rekisterin pitoa. Yksittäisissä tutkimuksissa niitä on vertailtu jonkin verran. (Heino 2013, 96.)

Yleisiä lastensuojelun asiakkuuden alkamisen syitä ovat tutkimusten perusteella vanhemman/vanhempien jaksamattomuus, vanhemmuuden riittämättömyys, sekä vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus. Perheristiriidat ja perheväkivalta ovat sijoituksen alkamisen syinä myös yleisiä. Vanhempien mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö ovat myös tyypillisiä lastensuojelun asiakkuuden alkamisen syitä. Viimeisin korostuu lastensuojelun asiakkaina olevissa perheissä etenkin pienempien lasten kohdalla. Tällöin ongelmana on vieläpä useimmiten äidin päihteiden käyttö, joka on myös huostaanoton riskitekijänä suurempi kuin isän päihteidenkäyttö. Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa myös lapsen omaan käyttäytymiseen liittyvistä syistä, jolloin yleensä korostuvat nuorisoikäisen asosiaalinen käyttäytyminen ja itsenäistymiseen liittyvät asiat, ristiriidat vanhempien kanssa ja ongelmat koulunkäynnissä. (Heino 2007, 58 - 59.; Hiitola 2008, 25 - 27.; Heino 2013, 97.)

Lastensuojelua tarvitaan siis hyvin erilaisissa perheissä ja monenlaisissa tilanteissa. Tilanteet ovat usein monimutkaisia, minkä vuoksi lapsen ja perheen asioissa tehdään monimuotoista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Jokainen yhteistyötaho on osaltaan vastuussa siitä, että lapsi ja vanhemmat saavat tarvitsemaansa apua. (Lavikainen ym. 2014, 24).

Lastensuojelutyössä suunnitelmallisuudella onkin keskeinen rooli. Suunnitelmallisuuden tueksi lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään asiakassuunnitelma, joka ohjaa lapsen ja perheen asioiden hoitoon osallistuvia toimijoita. Sen laatimisesta ja ajantasaisuudesta on vastuussa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Asiakassuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa, ja siihen kirjataan asiat, joihin lastensuojelun toimenpiteiden avulla pyritään vaikuttamaan. Lisäksi siihen kirjataan arvio lapsen ja perheen tuen tarpeista, sekä se, miten niihin pyritään vastaamaan. Suunnitelmaan määritellään myös aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. (L417/2007 § 30.) Perheen lasten tuen tarve

on selvitettävä ja huomioitava myös aikuisille suunnattavissa sosiaali- ja terveyspalveluissa (Lavikainen ym. 2014, 24).

2.2 Lastensuojeluasiakkuuden aikainen arviointityö

Arviointi on osa kaikkea lastensuojelutyötä, ja viime vuosina sen laatuun ja laadun kehittämiseen on kiinnitetty runsaasti huomiota. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Suomen kuntaliitto antoivat vuonna 2014 yhdessä ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen. Laatusuosituksessa korostuvat eettisyys ja lasten sekä vanhempien osallisuus. Arviointiin liittyvien suositusten lisäksi korostuvat palvelujärjestelmään ja henkilöstöön, sekä sen osaamiseen liittyvät suositukset. (Lavikainen ym. 2014, 6.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) julkaisi lokakuussa 2016 teoksen Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi, jonka tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa lastensuojelussa tehtävän lapsi- ja perhekohtaisen arviointityön kehittämisen tueksi. Julkaisun tuottaminen on käynnistynyt osana THL:n Lastensuojelun tutkimus- ja kehittämishanketta (LaskeTut) ja Lastensuojelutarpeen selvittämisen kehittäminen Väli-Suomessa-hanketta (LasSe), minkä lisäksi siihen ovat osallistuneet Turun yliopisto ja Pelastakaa Lapset ry. Teoksessa lastensuojelussa tehtävästä arvioinnista puhutaan lapsen tilanteen ja tuen tarpeen arvioimisena, millä pyritään nostamaan esiin työskentelyn tavoitetta; kokonaisvaltaisen ymmärryksen rakentumista lapsen tilanteesta. Teoksessa arviointityön laadun osatekijöiksi on määritelty lapsikeskeinen ja yhteistyöhön perustuva työskentelyote, tiedonmuodostuksen jäsentyneisyys ja työyhteisön ja organisaation tuki ja sitoutuminen laadukkaaseen arviointiin. (Petrelius ym. 2016, 5 - 7.)

Lastensuojelussa toteutettava arviointityö on tavoitteellista ja tukea antavaa, sekä toisaalta tuen tarvetta arvioivaa toimintaa (Bardy & Heino 2013, 20; Lavikainen ym. 2014, 32). Lavikaisen ym. (2014, 32) mukaan arvioinnin kannalta oleellista on selvittää lapsen ja perheen tilanne, sekä valmius ottaa vastaan tukea. Valmiuden arviointi on heidän mukaan tärkeää, jotta tukea osattaisiin antaa oikealla tavalla. Oikealla tavalla tarkoitetaan tapaa, joka on mahdollisimman vaikuttava, ja johon kukin perheenjäsen on valmis sitoutumaan siten, kuin on tarpeellista muutoksen aikaansaamiseksi. Sitoutumista lisää merkittävästi se, että arvioinnissa saavutetaan yhteinen näkemys lapsen ja perheen tuen tarpeista ja arvioinnille asetettavista tavoitteista. (Bardy & Heino 2013, 171.; Lavikainen ym. 2014, 32)

2.2.1 Lastensuojelun arvioinnin lähtökohdat

Sosiaalialan asiakastyössä, myös lastensuojelussa, vallitsee humanistinen ihmiskäsitys, jossa ihminen nähdään ainutlaatuisena yksilönä. Ihmiskäsitys perustuu optimismiin ja yksilön vapautteen. (Kaikko & Friis 2013, 108.) Tämä saattaa tuntua vieraalta ajatukselta lastensuojeluun

liitettyinä, sillä usein lastensuojelusta puhuttaessa ajatellaan ihmisten kontrolloimista ja pakotoimia. Lastensuojelutyössä uskotaan vahvasti muutoksen ja valintojen vapauteen. Kaikko & Friis (2013, 109) toteavat valintojen vapauden tuovan mukanaan myös vastuuta tehdyistä valinnoista, mitä korostetaan aiempaa enemmän myös sosiaalipalveluissa. Työn ytimen muodostavat kontaktit ihmisiin, niin asiakkaisiin kuin ammatillisiin verkostoihinkin, sekä vuorovaikutukseen perustuva yhteistyösuhde. Erilaiset arvioinnin välineet ja menetelmät ovat työn tukena. (Bardy & Heino 2013, 44.; Kaikko & Friis 2013, 108 - 112.)

Kehityspsykologialla on vahva jalansija lastensuojelutyössä. Kehityspsykologiassa ihmisen biologinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys muodostavat kokonaisuuden. Kehityspsykologiassa vallitsee yksimielisyys siitä, että vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutussuhteella on merkittävä rooli lapsen kokonaiskehityksen kannalta. Geneettisen perimän potentiaali otetaan käyttöön vuorovaikutuksen kannattelemana, joten vuorovaikutus ja myös sen laatu ovat keskeisessä roolissa lapsen kasvussa, identiteetin muodostumisessa ja oppimisessa. Tämän vuoksi vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen arviointi on tavallista lastensuojelussa. (Bardy & Heino 2013, 18.)

Kehityspsykologisen näkökulman rinnalle on viime vuosina alkanut nousta myös lapsen hyvinvoinnin tarkastelu toimijuuden ja toimintakykyjen näkökulmasta: kehitys ymmärretään niin, että lapsella on lisääntyvä kyky ja mahdollisuus tehdä valintoja, jotka liittyvät hänen omaan elämäänsä (Petrelius ym. 2016, 15). Petrelius ym. (2016, 15) viittaavat Pelegiin (2013) todettaan, että tästä näkökulmasta lasten hyvinvoinnin ja toimintavalmiuksien ajatellaan vahvistuvan, kun varmistetaan lapsen mahdollisuus tiettyihin asioihin (esim. terveys ja mielenterveys, rakkaus ja huolenpito, suojaisa koti ja turvallinen ympäristö, ruumiillinen koskemattomuus ja turvallisuus).

Lastensuojelulaissa (417/2007 § 4) käsitellään lastensuojelussa tapahtuvaa lapsen edun arviointia. Arvioinnin keskiössä on lain mukaan oltava lapsen etu. Lastensuojelulaissa (417/2007 § 4) sanotaan seuraavaa: ”Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle: 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet; 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon; 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen; 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden; 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen; 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioillaan; sekä 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.”

Nämä näkökulmat ovat ikään kuin lastensuojelun huoneentaulu ja toimivat lastensuojelussa tehtävän arviointityön perustana. Lastensuojelun asiakkaina on hyvin eri-ikäisiä lapsia erilaisine tarpeineen. Lastensuojelulaissa (417/2007 § 6) lapsiksi määritellään alle 18-vuotiaat, kun nuoriksi määritellään 18 - 20-vuotiaat. Tätä jakoa noudatetaan myös tässä opinnäytetyössä, minkä vuoksi työssä käytetään yleistermiä lapset.

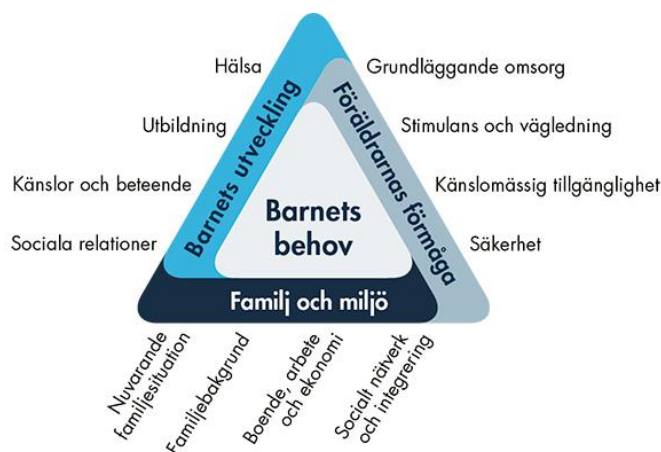
Lastensuojelussa tehtävässä arviointityössä, kuten lastensuojelutyössä muutoinkin, keskiössä on lapsi. Lapsikeskeinen työskentely tarkoittaa lapsen huomioimista kaikessa työskentelyssä, minkä lisäksi merkittävää on työskentely lapsen vanhempien sekä hänen läheistensä kanssa. Lapsen hyväksi työskennellään yhdessä hänen läheistensä kanssa. Lapsen suojelua toteutetaan lapsen osallistumisen kautta, sillä lapsen osallisuuden avulla suojelun tarpeet tulevat näkyviin. (Petrelius ym. 2016, 10.)

Lapsen ikä on huomioitava lastensuojelun arviointityössä, sillä eri-ikäisten lasten asema on lainkin silmissä erilainen (Bardy & Heino 2013, 45). 12 - vuotiaalla on Lastensuojelulain (417/2007 § 20) mukaan oikeus tulla virallisesti kuulluksi itseään koskevassa asiassa. Muutoinkin laki määrää, että lapsen omat toivomukset ja mielipide on sekä selvitettävä, että huomioitava lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen (L417/2007, 20 §).

Eri-ikäisten lasten kohdalla korostuvat erilaiset tarpeet lastensuojelun arviointityölle, sillä mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä suurempaa roolia näyttelevät lasta hoitavien aikuisten ongelmat ja elämänhallinnan haasteet, sekä niiden vaikutus lapseen. Nuorten kohdalla syyt sijoittamiselle ovat usein erilaisia ja liittyvät enemmän nuoren omaan käyttäytymiseen ja oireiluun (Pekkarinen ym. 2013, 340). Lapsen ikää ei siis arviointityössäkään voi ohittaa, pikemminkin päinvastoin. Bardy & Heino (2013, 45) kiteyttävät asian seuraavasti: ”Koska lapsuus on vahvaa muutoksen aikaa, lasten tarpeita, etua ja oikeuksia arvioitaessa herkistytään sille, miten paljon lapsella on elettyä elämää takanaan ja mitä nyt eletävänä oleva ikävaihe yleisesti lapsen kehityksessä tarkoittaa. Vauvaikäisen tarpeet ja oikeudet ovat ilmiänsä erilaisia kuin teini-ikäisen, samoin ovat heidän kasvustaan ja arjestaan vastaavien aikuisten tehtävät ja velvollisuudet.”

Hyvinkin erilaisissa perhetilanteissa on kuitenkin löydettävissä yhteisiä kantavia tehtäviä ja tarpeita, kuten vanhemmuuden tukeminen, lapsen tarpeisiin vastaaminen sekä perheeseen ja kasvuympäristöön liittyvät seikat (Department of Health 2000, 8; Bardy 2013, 220 - 221). Hyvä tiivistys lastensuojelun arviointityön viitekehyksestä tulee Ruotsista, jossa sosiaalihuollossa on vuodesta 2005 käytetty BBIC-mittaristoa (Barnets behov i centrum). Mittaristo perustuu Englannissa kansallisesti käytössä olevaan lapsen tarpeiden arvioinnin viitekehykseen (Framework for the Assessment of Children in Need). BBIC-mallin keskiössä ovat lapsen tarpeet (Kuvio 4).

Kolmion osa-alueita tarkastelemalla saadaan käsitys siitä, miten vanhemmat ja lapsen kasvu-ympäristö pystyvät näihin tarpeisiin vastaamaan. Näin ollen saadaan myös käsitys siitä, missä tarvitaan tukea. (Socialstyrelsen 2015, 24.)

Kuvio 4: BBIC-malli (Socialstyrelsen 2015, 24)

BBIC-mallin todettiin tutkimuksen perusteella muuttaneen sosiaalipalveluissa tehtävää arviointia. Sen käyttö lisäsi suunnitelmallisuutta, lasten ja nuorten osallisuutta ja toi työhön systemaattisuutta. Tutkimus toteutettiin Ruotsissa vuonna 2014, ja se perustui seitsemän kunnan kokemuksiin mallin käytöstä. (THL 2015b.) Suomessa lastensuojelun arviointityössä yhtenä heikkoutena on, ettei sille ole useinkaan määritelty arkityötä ohjaavaa yhteistä viitekehystä, vaikka siitä sopiminen olisi lapsi- ja perhepalveluissa perusteltua. Yhteinen viitekehys puuttuu kansalliselta tasolta, eikä sitä usein ole määritelty kuntakohtaisestikaan. (Bardy & Heino 2013, 34.) Yhteisen viitekehysten avulla työntekijöillä olisi laaja yhteisymmärrys lapsuuden ja nuoruuden hyvinvoinnista. Yhteisen arviointia ohjaavan työvälineen avulla lapsen elämäntilanteen kokonaisuuden hahmottaminen ja arvioinnin teemojen tärkeysjärjestykseen asettaminen voisi työntekijän näkökulmasta olla nykyistä selkeämpää. (Petrelus ym. 2016, 15.)

2.2.2 Arviointi lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa

Lapsen lyhytaikaisen sijoituksen aikana tehdään aina arviointia, myös silloin kun lapsi on sijoitettu lyhytaikaiseen perhehoitoon (Vaattovaara & Maula 2010, 11). Lastensuojelun lyhytaikaisessa perhehoidossa tehtävässä arvioinnissa on kuitenkin muutamia erityispiirteitä verrattuna laitossijoituksen aikaiseen arviointiin. Merkittävin niistä liittyy juuri lyhytaikaisen perhehoidon käyttöön lapsen sijoituspaikkana: sijoitettu lapsi ei ole alati lastensuojelun työntekijöiden silmien alla, vaan sijoitus tapahtuu fyysisesti perhehoitajan kotona. Lyhytaikaiseksi perhehoitajaksi voivat myös Vaattovaaran ja Maulan (2010, 40) mukaan valmentautua hyvin erilaiset perheet. Vaikka arviointityön tavoitteet voivat olla erilaisia lapsen sijoitukseen liittyvästä päätöksestä riippuen, on lyhytaikaisessa perhehoidossakin aina arvioitava lapsen kotiinpaluun edellytyksiä: mitä ne ovat ja milloin ne täyttyvät (Vaattovaara & Maula 2010, 11).

Kun lapsi tulee vastaanottoperheeseen, ei hänestä tai perheen tilanteesta ole välttämättä kovinkaan paljon esitietoja. Toisaalta vaikka tietoa olisikin, ei se välttämättä akuutissa tilanteessa, kuten esimerkiksi kiireellisessä sijoituksessa, ole käytettävissä. Perhehoitajan näkökulmasta ensimmäinen tehtävä lapsen sijoituksen alkaessa on lapsen perustarpeisiin vastaaminen ja tilanteen rauhoittaminen. (Vaattovaara & Maula 2010, 9 - 13.)

Kuten Vaattovaara & Maula (2010, 9) toteavat, ei lapsen sijoituksen alkaessa useinkaan tiedetä, palaako lapsi kotiin, vai tarvitaanko sijoituspaikkaa kodin ulkopuolelta. Tätä arvioidaan lapsen sijoituksen aikana. He toteavat, ettei sijoituksen kestotakaan voi olla varma, sillä lastensuojelun prosessi on usein monimutkainen ja saattaa sisältää yllättäviä käännteitä. Vastaanottoperheen näkökulmasta lapsen sijoitus vastaanottoperheeseen sisältää kuitenkin aina lapsen saattelemisen joko takaisin vanhemman/vanhempien luokse, tai pitkäaikaiseen sijaishoittoon.

Lapsen saapuessa vastaanottoperheeseen pyritään hänestä saamaan mahdollisimman kattavat terveystiedot ja kiinnitetään huomiota samoihin asioihin, kuin lapsen saapuessa lastensuojelulaitokseen: ensivaikutelma lapsen olemuksesta, ihon ja kehon tarkistus, sekä lapsen siisteys. Tehdyt huomiot kirjataan ylös. Lapsen terveydentila tulee käydä tutkituttamassa lääkärintarkastuksessa pian lapsen sijoituksen jälkeen. (Vaattovaara & Maula 2010, 13.)

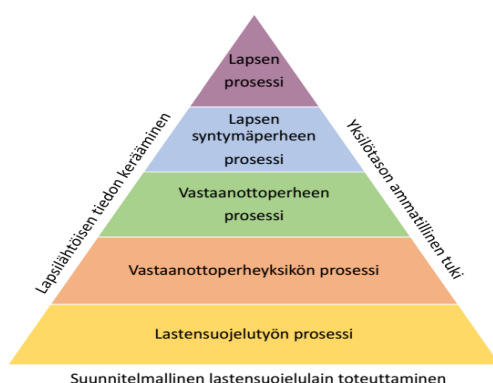
Vastaanottoperhesijoituksen aikainen arviointityöskentely pohjautuu lapsen tarpeiden arviointiin. Sillä pyritään tuottamaan sosiaalityöntekijälle tietoa, jonka avulla voidaan tehdä tilanteen korjaamiseen vaadittavia suunnitelmia ja päätöksiä. Koska lapsen tarpeiden arviointi on työn keskiössä, tarkastellaan myös koko perheen tilannetta tästä näkökulmasta. Myös vuorovaikutussuhteet, ja etenkin niiden sisältö ja laatu lapsen ja vanhemman, sekä muiden läheisten välillä, ovat lapsen kehityksen kannalta merkittävässä roolissa. Lapsen ollessa sijoitettuna lyhytaikaiseen perhehoitoon, saadaan näistä asioista erilaista tietoa, kuin laitossijoituksen aikana. (Vaattovaara & Maula 2010, 11.)

Vastaanottoperhe osallistuu lapsen tilanteen arviointiin siten, että perheen vanhemmat tekevät havaintoja lapsesta perheen arjessa ja osaltaan lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteydenpidosta. Vastaanottoperheen ensisijaisena tehtävänä on elää arkea sijoitetun lapsen kanssa ja havainnoida sitä, sekä välittää lapsesta tekemiään havaintoja työntekijöille ja vanhemmille. Se, miten lapsi käyttäytyy arjen tilanteissa, antaa työntekijöille tietoa lapsen kokemustautasta ja tarpeista. Lapsen arkea havainnoidaan lapsen ikätaso huomioiden. Havainnoitavia asioita ovat esimerkiksi suhtautuminen ruokaan/ruokailuun, pesutilanteisiin, fyysiseen läheisyyteen ja hoivaan, sekä toisiin lapsiin ja perheen aikuisiin. (Vaattovaara & Maula 2010, 13 - 18.)

Lapsen ollessa sijoitettuna lyhytaikaiseen perhehoitoon, voidaan lapsen ja vanhemman tapauksia järjestää erilaisissa ympäristöissä (esim. erillisessä tapaamistilassa, lapsen kotona, vastaanottoperheen kotona). Tapaamisten yhteydessä seurataan sekä lapsen että vanhemman käyttäytymistä, sekä tuetaan ja ohjataan vanhempaa. Tapaamisilla tehdyt havainnot antavat hyvän kuvan siitä, millaista hoivaa ja turvaa lapsi on tottunut vanhemmiltaan saamaan. Erityisesti lapsen osalta käyttäytymistä seurataan myös ennen ja jälkeen tapaamisten. Käyttäytymisen seuraaminen ja havainnointi on tärkeää, sillä se kertoo omalta osaltaan lapsen suhteesta vanhempaan. (Vaattovaara & Maula 2010, 13.)

Kun lapsi on sijoitettu lyhytaikaiseen perhehoitoon, on erityisen tärkeää, että perhehoitaja kykenee tekemiensä havaintojen perusteella tekemään lapsen arkeen, päivittäiseen hoitoon ja lapsen tarpeisiin vastaamiseen liittyviä ratkaisuja. Työntekijöiden on tärkeää tukea perheitä tässä tehtävässä. Tämän lisäksi on tärkeää, että tiedot siirtyvät viimekädessä lapsen asioista päättävälle sosiaalityöntekijälle, jotta ne voidaan huomioida lapsen tulevaisuutta suunniteltaessa. Vastaanottoperheet kirjaavat havaintojaan ja välittävät tietoa lapsen asioita hoitaville työntekijöille. Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä kanssa tehtävät suunnitelmat, toimenpiteet, arvioinnit ja tulkinnat ovat kuitenkin aina työntekijöiden vastuulla. (Vaattovaara & Maula 2010, 13 - 14.)

Kuten kaikessa lastensuojelutyössä, on myös lapsen vastaanottoerhesijoituksen aikaisessa arviointityössä kyse lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta (Kuvio 5). Arviointityössä korostuvat tiivis yhteistyö viranomaisten, työntekijöiden, vastaanottoerheen, sekä lapsen ja vanhempien ja heidän verkostonsa kanssa.

Kuvio 5: Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen (mukaillen Vaattovaara & Maula 2010, 32)

Jotta lapsen hyvinvointi voidaan turvata, on Vaattovaaran & Maulan (2010, 32) mukaan kaikkien prosessissa mukana olevien saatava riittävästi ammatillista tukea oman osuutensa hoitamiseen. Tämä koskee heidän mukaansa niin lasta, vanhempia, vastaanottoerhettä, kuin

työntekijöitäkin. Kirjoittajat toteavatkin lapsen hyvinvoinnin turvaamisen edellyttävän eri prosessien huomioimista kokonaiskuvan muodostamisessa ja lasta koskevassa päätöksenteossa.

2.3 Päätöksenteko osana lastensuojelua

Lastensuojelussa tärkeintä on saada totuudenmukainen käsitys lapsen ja perheen tilanteesta niin, että avun, tuen ja suojelun tarpeisiin pystytään vastaamaan. Viranomaisten ja asiantuntijoiden tuottaman tiedon lisäksi keskeisessä roolissa on lapsen itsensä, sekä hänen perheensä ja läheistensä tuottama tieto. Sosiaalityöntekijällä on päätöksiä tekevänä viranomaisena tärkeä rooli lapsen asiakkuuden prosessin ohjaamisessa. Erityisen tärkeä rooli on toiminnan yhteisen suunnittelun ja tavoitteiden asettamisen, sekä arvioinnin kannalta, sillä niillä ohjataan muiden lapsen ja perheen kanssa työskentelevien ammattilaisten työtä. (Heinonen & Sinko 2013, 121 - 122.)

Päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuoliseen hoitoon tekee lastensuojelulain (417/2007 § 13) mukaan aina sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava viranhaltija. Laki lastensuojelulain muuttamisesta (1302/2014) tuli voimaan 1.huhtikuuta 2015, joskin 38 §:n kohdalta sitä alettiin soveltaa 1.1.2016 alkaen. Lain perusteella lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena (§ 37), kiireellisenä avohuollon tukitoimena (§ 37 b), kiireellisesti (§ 38) tai huostaanotettuna (§ 40). Laki lastensuojelulain muuttamisesta (1302/2014) tiukensi kiireellisen sijoituksen (§ 38) kriteerejä niin, ettei kiireellistä sijoitusta voida tehdä, ellei lapsi ole akuutissa tilanteessa vaarassa.

Lastensuojelulaki (417/2007) määrää työntekijöiden toiminnasta lapsen sijoituksen aikana ja asettaa selkeät aikarajat arviointityölle silloin, kun puhutaan kiireellisestä sijoituksesta. Kun lapsi sijoitetaan lastensuojelulain (417/2007) perusteella kiireellisesti (§ 38), on arviointityölle aikaa 30 vuorokautta. Aika on todella rajallinen, mistä syystä sosiaalityöntekijä tarvitsee laadukasta arviointia päätöksensä tueksi. Kiireellistä sijoitusta voidaan lastensuojelulain (417/2007 § 28) mukaan jatkaa 30 vuorokaudella esimerkiksi tilanteessa, jossa tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä ei voida päättää ilman lisäselvitystä, tai välttämättömiä selvityksiä ei ole mahdollista saada 30 vuorokauden aikana.

Sijoituksen ollessa avohuollon tukitoimi, ei aikarajoja ole määritelty, vaan laissa puhutaan väljästi lyhytaikaisesta sijoituksesta. Lastensuojelulaki (417/2007 § 37 a) kuitenkin määrittelee, että sijoituksesta päätettäessä on myös määriteltävä sen tavoitteet ja arvioitu kesto. Myös sijoituksen jatkamisen edellytykset ja vaihtoehdot on arvioitava lastensuojelulain (417/2007 § 37 a) mukaan viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta. Sijoitusta jatkettaessa arviointi on tehtävä kolmen kuukauden välein ja arvioinnin yhteydessä

on selvítettävä myös huostaanoton tarve (L417/2007 § 37 a). Laki lastensuojelulain muuttamisesta (1302/2014) kieltää myös § 37 a:ssa lapsen toistuvan sijoittamisen avohuollon tukitoimena, ellei lapsen etu sitä välttämättä vaadi.

Lapsen lastensuojelun asiakkuuden prosessilla tulee olla vastuhenkilö, joka useimmiten on sosiaalityöntekijä, kuten on suositeltu sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväraKENESUOSITUKSESSA (Heinonen & Sinko 2013, 121). Vastaanottoerhesijoituksen osalta sosiaalityöntekijä tekee päätöksen lapsen sijoittamisesta, ja lapsen asiakkuuden aikana erilaisia päätöksiä sijoituksen jatkoon, päättämiseen, muutoksiin, rajoitustoimenpiteisiin ja huostaanottoon liittyen. Sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluvat tehtävät on määritelty lastensuojelulaissa (417/2007). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on huolehtia siitä, että lapsen etu huomioidaan lapsen lastensuojelun prosessin eri vaiheissa ja sen aikana tehtävissä päätöksissä. Sosiaalityöntekijän vastuulla on se, että lapsen lastensuojeluprosessin aikana työskennellään laaditun asiakassuunnitelman mukaisesti, lapsen sijoituksen aikaiset tavoitteet huomioiden. (Heinonen & Sinko 2013, 121 - 122.)

Koska sosiaalityöntekijä on keskeisessä roolissa lapsen lastensuojelun asiakkuuden prosessin johtamisessa, voidaan sosiaalityöntekijän päätöksentekoa kuvaamaan soveltaa Goossenin mallia tiedonkäytöstä työskentelyssä (Kuvio 6).

Kuvio 6 Asiakastyön hallinta ja prosessointi lastensuojelun asiakkuuden hoidossa (mukaillen Goossen 1996, 192)

Vaikka Goossenin (1996, 192) malli liittyy alun perin hoitotyön tiedonhallintaan, kuvaa mallin prosessi hyvin myös sosiaalityöntekijän päätöksentekoa. Mallin prosessissa informaatio ja data muuttuvat tietämykseksi. Tietämystään sosiaalityöntekijä käyttää niin päätöksenteossa kuin käytännön työn toteutuksessa ja tehtyjen toimenpiteiden arvioinnissakin.

Kehittämistyön yhtenä tarkoituksena on selvittää, miten vastaanottoerhetoiminnan arviointityötä tulisi kunnan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kehittää

niin, että työstä tuotettu tieto tukisi sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa aiempaa paremmin. Tämän vuoksi kehittämistyön viitekehyksessä tietojohdamisella ja etenkin tiedon jalostamisella on oma roolinsa. Tietojohdamisen viitekehyksessä voidaan Klemolan, Uusi-Illikaisen ja Askolan (2014, 9 - 11) mukaan tarkastella niin tiedon keräämiseen liittyviä prosesseja, kuin tiedon jalostamiseen ja hyödyntämiseenkin liittyviä. Dokumentointi on merkittävä keino tiedon jalostamisessa ja jalostetun tiedon ilmaisemisessa. Tietojohdamisen viitekehys soveltuu hyvin julkisten hyvinvointipalveluiden kehittämiseen, sillä se tukee niin palveluiden järjestämistä ja tuotantoa, kuin sisäisen toiminnan kehittämistäkin (Valtiovarainministeriö 2013, 10).

2.3.1 Tiedon jalostaminen päätöksenteon tueksi

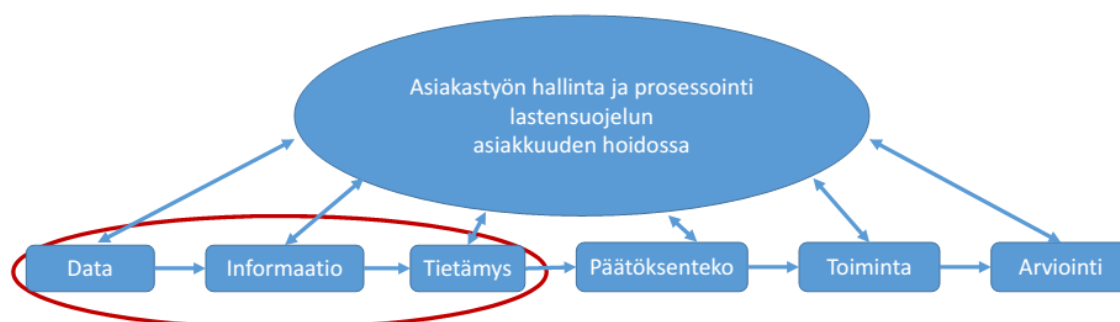
Nykyisin tietoa tuotetaan valtavat määrät, eikä tiedon vähäisyys lastensuojelussakaan ole ongelma. Tietojohdamisen painopiste onkin Laihosen ym. (2013, 6 - 12) mukaan siirtynyt tiedon tuotannosta enemmänkin tiedon mahdollisimman hyvään hyödyntämiseen. Tietojohdamisen keskeinen haaste voidaan heidän mukaansa kiteyttää juuri tietoon pohjautuvan arvонуontilogiikan ymmärtämiseen. Kirjoittajien mukaan arvoa syntyy, kun oleellista tietoa hyödynnetään sekä käytännön esimiestoiminnassa, että toiminnan kehittämisessä. Oleellisella tiedolla on heidän mukaansa keskeinen rooli arvонуontiprosessissa: sitä tarvitaan asioiden ymmärtämiseen, päätöksentekoon ja uuden tiedon luomiseen.

Vaikka tieto sinänsä on käsitteenä hyvin laaja, voidaan sitä jäsenellä eri näkökulmista. Tietojohdamisena alalla yksi yleisimmistä jäsentelytavoista on kuvata tiedon eri tasoja kolmen käsitteen kautta: data, informaatio ja tietämys. Data käsittää tosiasioita, joilla ei ole rakennetta. Data on informaation raaka-ainetta ja informaatioksi se muuttuu, kun se on saatettu rakenteelliseen muotoon. Tällöin sitä voidaan käyttää myös analyysissa. Yhdeksi tiedon tasoksi luokitellaan tietämys, joka on useimmiten kokemukseen perustuvaa inhimillistä tietoa. (Laihonen ym. 2013, 17 - 18.)

Sen lisäksi, että tieto voidaan jakaa tasoihin, jaetaan se usein myös hiljaiseen tietoon ja eksplisiittiseen tietoon (Laihonen ym. 2013, 18). Hiljaisesta tiedosta puhutaan yleisesti sosiaalialan työhön liittyen, ja sillä tarkoitetaan kirjoittajien mukaan kokemuksen kautta työntekijälle kertynyttä tietämystä. Laihosen ym. (2013, 18) mukaan hiljainen tieto, josta puhutaan myös intuition ja osaamisensa, voi olla sekä tiedostamatonta että tiedostettua. Tiedon luonteen vuoksi sitä voi kirjoittajien mukaan olla toisinaan vaikea pukea sanoiksi tai siirtää työntekijältä toiselle. Lastensuojelussa näin on kuitenkin kyettävä tekemään, sillä työssä syntyviä asiakirjoja ja niihin kirjattuja johtopäätöksiä sekä perusteluja on pystyttävä tarkastelemaan kriittisesti (Osma & Landau 2001, Petreliuksen ym. 2016, 18 mukaan). Eksplisiittinen tieto on Laihosen ym. (2013, 18) mukaan useimmiten kirjalliseen muotoon puettua, helposti muokat-

tavissa (tallennus, siirto) olevaa tietoa. Nämä kaksi näkökulmaa täydentävät kirjoittajien mukaan hyvin toisiaan, sillä dataa ja informaatiota voidaan hyvinkin pitää eksplisiittisenä tietona niiden ilmaisun ja muodon vuoksi. Tietämys on heidän mukaansa suurimmalta osin työvuosien ja elämän aikana karttuvaa hiljaista tietoa.

Tiedon tasojen jäsentelytapa kuvaa hyvin vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön prosessia, jossa vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaaja kerää ja saa valtavan määrän dataa lapsen tilanteeseen liittyen. Tästä datasta hän tuottaa sosiaalityöntekijälle informaatiota, jota tämä käyttää päätöksenteossään. Sekä sosiaaliohjaajan että sosiaalityöntekijän arviossa myös tietämyksellä on oma roolinsa, sillä kokemustietoa ei voida inhimillisestä työstä erottaa. Soveltaen Goossenin mallia (1996, 192) tähän näkökulmaan, näyttää sosiaalityöntekijän päätöksenteon prosessi tältä (Kuvio 7):

Kuvio 7 Asiakastyön hallinta ja prosessointi lastensuojelun asiakkuuden hoidossa (mukaillen Goossen 1996, 192)

Klemolan, Uusi-Illikaisen ja Askolan (2014, 9 - 11) mukaan jalostetulla tiedolla on keskeinen rooli niin päätöksenteossa kuin asiakkaan kokemassa arvossakin. Päätöksenteon laatu on kirjoittajien mukaan riippuvainen käytettävissä olevan tiedon laadusta. Oikeanlaisen tiedon puute aiheuttaa kirjoittajien mukaan usein prosessien venymistä ja voi vaikuttaa siihen, ettei tehty päätös ole kokonaisuuden kannalta paras mahdollinen.

Tietoon liittyy Laihosen ym. (2013, 15 - 16) mukaan valtava potentiaali ja oleellista onkin ratkaista, kuinka tiedosta luodaan arvoa organisaatiolle ja sen asiakkaille, sekä miten prosesseja voidaan tietojohdamisen avulla kehittää. Tiedon hyödyntämisellä tietojohdamisen arvo realisoituu, minkä näkemyksen mukaan keskiössä on nimenomaan tiedon käyttäjä. Asiakkaan kokeman arvon lisäämisen kannalta on keskeistä saada asiakkailta palautetta organisaation toiminnasta ja ottaa saatu palaute huomioon toiminnan kehittämisessä (Lusch, Vargo & Tanniru 2010, 21). Koska sosiaalityöntekijä tekee vastaanottoperheeseen sijoitetun lapsen asiakkuu-

den aikaiset päätökset, on vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä kehitettäessä kiinnitettävä huomiota siihen, millaisia tiedon jalostamiseen liittyviä tarpeita arviointityöhön liittyy sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta.

2.3.2 Dokumentointi osana päätöksentekoa

Dokumentointi on keskeinen ja kiinteä osa laadukasta lastensuojelutyötä ja siihen liittyvää arviointia (Lavikainen & Juurakko 2014, 28; THL 2015c). Toimiva lastensuojelu - selvitystyöryhmän tekemän kyselyn mukaan lastensuojelussa tehtävän dokumentoinnin tulisi olla järjestelmällistä ja tuoda aiempaa paremmin esiin asiakkaana olevan lapsen näkemystä. Lastensuojelun dokumentoinnin haasteet liittyvät selvityksen mukaan laadun ja tapojen vaihteluun: eroa on niin alueiden, kuin kuntienkin sisällä ja jopa saman kunnan työntekijöiden välillä. Lastensuojelun dokumentoinnin yhtenäisiä ja kansallisia käytäntöjä kannatetaan selvitystyöryhmän mukaan laajasti. (Lavikainen & Juurakko 2014, 28.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon dokumentoinnissa onkin käynnissä muutoksia, jotka tähtäävät siihen, että sosiaali- ja terveydenhuollossa siirrytään käyttämään valtakunnallisia tietojärjestelmäpalveluita: Kansa-hankkeella pyritään terveydenhuollon Kanta-palveluiden laajennukseen ja toimeenpanoon, jotta siinä voitaisiin käsitellä myös sosiaalihuollon asiakastietoja. Uudistuksen pohjalla on Sosiaali- ja terveysministeriön Sote-tieto hyötykäyttöön - strategia 2020. Hankkeen keskeisiä toteuttajia ovat muun muassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö, sekä Kela. Kansa-hankkeella pyritään lisäämään sekä tietojärjestelmien yhteentoimivuutta, että asiakkaasta olemassa olevien tietojen saatavuutta toimialan sisällä. Tämän lisäksi uudistuksen avulla voidaan merkittävästi parantaa asiakastietojen saatavuutta myös sosiaali- ja terveydenhuollon kesken, että muiden yhteistyötahojen kanssa. Määrämuotoinen kirjaaminen ja valtakunnallinen tietojärjestelmä ovat keskeisessä osassa hanketta. Kansa-hankkeen aikana (2016 - 2020) toteutetaan kaksi ensimmäistä vaihetta valtakunnallisten tietojärjestelmäpalveluiden käyttöönoton osalta. (Heiliö 2016, 2 - 4.; Röttsä ym. 2016, 3 - 4.)

Toisin kuin terveydenhuollossa, jossa työskentelevien asiakirjojen laatimisesta ja käytöstä säädetään potilasasiakirja-asetuksella (298/2009) ja potilaslailla (785/1992), ei sosiaalihuollossa ole vastaavaa lainsäädäntöä ennen vuotta 2015 ollut. Tätä ennen lastensuojelussa asiakasasiakirjojen laatimista ja käyttöä ovat ohjanneet useat eri lait. (Laaksonen ym. 2011, 5.) Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015) astui voimaan 1. huhtikuuta 2015. Lailla tähdätään sosiaalihuollon asiakastyön kirjaamisen ja tallentamisen yhtenäistämiseen ja tehtävien asianmukaiseen hoitamiseen (L254/2015 § 1; Kunnat.net 2015). Dokumentoinnin osalta tämä tarkoittaa sosiaalihuollolle tyypillisen vapaan ja vaihtelevan kirjaamisen tavan muuttamista määrämuotoiseksi. Tavoitteena on, että asiakasta koskeva tieto olisi valtakunnallisesti käytettävistä paikasta riippumatta, rakenteellisessa muodossa. (L254/2015 § 4; Laaksonen

2015, 5.; Heiliö 2016, 9 - 10.) Laki astuu voimaan vaiheittain, mutta kokonaisuudessaan se on käytössä 1.1.2021, jolloin myös kaikkien sosiaalihuollon organisaatioiden tulee viimeistään olla liittyneinä sosiaalihuollon kansalliseen arkistoon (L254/2015 § 28; Heiliö 2016, 10).

Dokumentoinnilla tarkoitetaan sosiaalihuollossa asiakirjojen laatimista ja kirjoittamista. Lastensuojelussa osana työskentelyä syntyy usein myös kuvia ja äänitteitä, jotka luetaan osaksi dokumentointia. Lastensuojelussa erilaiset asiakirjat ovat tärkeitä työnteon apuvälineitä, ja niiden laatiminen on aina työntekijän vastuulla. Työskentelyn suunnitelmallisuus on äärimmäisen tärkeää, sillä esimerkiksi lastensuojelussa käytettävään henkilörekisteriin voidaan kirjata vain sellaista tietoa, joka on oleellista kyseisen rekisterin käyttötarkoituksen kannalta. Etenkin lastensuojelussa lainmukaisen työprosessin, päätöksenteon ja valmistelun kannalta on dokumentoinnilla ja sen laadulla suuri merkitys työntekijälle (Laaksonen ym. 2011, 9 - 12.; THL 2015c.)

Asiakasasiakirjalaissa säädetään tietyiltä osin kaikissa sosiaalihuollon asiakasasiakirjoissa oltavista tiedoista, mutta tarkemmat määräykset tiedoista ja asiakasasiakirjojen rakenteista antaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (L254/2015 § 5, § 7, § 9 - § 20; Kunnat.net 2015; Heiliö 2016, 15; Rötsä ym. 2016, 11). Määrämuotoinen kirjaaminen on aloitettu lastensuojelun paperikirjaamisessa asiakasasiakirjalain (254/2015 § 28) mukaisesti vuoden 2016 alusta ja sähköisten asiakirjojen osalta se on aloitettava 1.1.2017 mennessä (Rötsä ym. 2016, 36).

Se, että lastensuojelussa tehty asiakastyö, tapaamiset, keskustelut, suunnitelmat, lausunnot ja päätökset on dokumentoitu, on erittäin tärkeää sekä asiakkaan, että työntekijän kannalta. Asiakkaan kannalta tarkasteltuna voidaan dokumentoinnin avulla tehdä näkyväksi asiakasprosessin aikaisia tapahtumia ja työskentelyä, sillä kirjaaminen mahdollistaa myös palaamisen tehtyihin päätöksiin, työhön ja aiempiin tapahtumiin. Näillä on oma merkittävä roolinsa lastensuojelutyössä, kun arvioidaan lapsen ja perheen tuen tarvetta sekä kykyä vastaanottoa erilaisia tukitoimia ja sitoutua työskentelyyn. Oma tärkeä roolinsa on niin yksittäisten tapahtumien kuvaamisella, kuin kokonaiskuvankin luomisella. Lastensuojelussa tehtävä tavoitteellinen työskentely onnistuu vain laadukkaan dokumentoinnin avulla, sillä se mahdollistaa toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja seurannan. (Laaksonen ym. 2011, 7 - 10., 37; THL 2015c.) Dokumentoinnin tulisi myös Laaksonen ym. (2011, 10) mukaan olla mahdollisimman avointa, eli asiakkaan tulisi voida osallistua dokumentointiin mahdollisuuksiensa mukaan. Tämä on tärkeää siksikin, että dokumentointi vaikuttaa asiakkaiden, niin lasten kuin vanhempienkin, kokemuksiin itsestään (THL 2015c; Petrelius ym. 2016, 18). Pyrkimys mahdollisimman avoimeen dokumentointiin on kirjattu lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000 § 13).

Sosiaalityöntekijä huomioi usein lasta koskevassa päätöksenteossa monien ammattilaisten näkemykset. Sosiaalityöntekijä voi pyytää muilta viranomaisilta tietoja silloin, kun ne ovat välttämättömiä palveluiden tarpeen, järjestämisen ja toteuttamisen selvittämiseksi (L812/2000 § 20). Lisäksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä pyytää usein lastensuojelulain (417/2007 § 41) perusteella lausuntoja lastensuojelulaitoksen/-yksikön lisäksi esimerkiksi lapsen päiväkodista, koulusta, neuvolasta, lääkäriltä, poliisilta ja vanhemman hoitokontaktilta (esim. päihde- ja mielenterveyspalvelut). Sosiaalityöntekijä voi pyytää lausuntoa, jos sitä tarvitaan huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä tai sijaishuoltoa järjestettäessä (L417/2007 § 41). Koska dokumentointi ja erilaiset lausunnot ovat tärkeässä roolissa sosiaalityöntekijän työssä, olisi tärkeää, että tuotetut dokumentit olisivat sisällöltään sosiaalityöntekijän päätöksentekoa tukevia.

2.4 Kehittämistyön tietoperustan yhteenveto

Lastensuojelun ala on moninainen ja erilaisia palveluita on paljon. Lastensuojelun lyhytaikainen perhehoito, eli vastaanottoperhetoiminta, on yksi merkittävä tapa lastensuojelun sijaishuollon toteuttamisen muotona. Vastaanottoperhetoiminnassa toteutettava arviointi koskee kaikkia osapuolia: lasta ja hänen perhettään, arviointia toteuttavia työntekijöitä ja siihen lasta hoitamalla ja havainnoimalla osallistuvia vastaanottoperheitä, sekä lapsen asioista virkansa puolesta päättävää sosiaalityöntekijää. Lavikainen ym. (2011, 32) toteavatkin lastensuojelussa tehtävän arvioinnin koskevan aina sekä asiakkaita, työntekijöitä, että työyhteisöjä. Kuitenkin sosiaalityöntekijän rooli on päätöksiä tekevänä viranomaisena erityisen merkittävä ja hänen työnsä tueksi on tärkeää tuottaa jalostettua, päätöksentekoa tukevaa tietoa. Kehittämistyön avulla pyritään kehittämään lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikaista arviointityötä tukemaan sosiaalityöntekijän päätöksentekoa aiempaa paremmin. Kehittämistyön tietoperusta on kuvattu yhteenvedoksi (Kuvio 8).

Kuvio 8 Yhteenveto opinnäytetyön teoreettisesta viitekehyksestä ja kehitettävästä ilmiöstä

Lavikainen ym. (2011, 32) tuovat lastensuojelun laatusuosituksessa esiin, että laadukkaan lastensuojelun arviointityön toteuttamisen näkökulmasta työyhteisöissä tulisi pohtia, mikä tekee arvioinnista laadukasta työyhteisön asiakkaiden kannalta. Vastaanottoperhetoiminta on kunnassa alati kasvavaa ja kehittämistyötä tehdään koko ajan sekä saadun palautteen, yleisten linjausten ja lakimuutosten, että kaupungin strategian mukaisesti. Työyhteisössä on pohdittu usein sitä, että olisi tärkeää selvittää perusteellisesti, millaista arviointityötä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät kaipaavat vastaanottoperhetoiminnalta silloin, kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle vastaanottoperheeseen.

3 Kehittämistehtävät

Vaikka perhehoito on lastensuojelulain (417/2007 § 50) perusteella ensisijainen sijaishuollon hoitomuoto, on aiheeseen liittyvää tutkimustietoa vain vähän (Pekkarinen 2011, 60 - 61). Lyhytaikaisesta perhehoidosta tutkimustietoa on vieläkin vähemmän. Opinnäytetyön tekijä työskentelee opinnäytetyön yhteistyökunnan lyhytaikaisen perhehoidon yksikössä, jossa toiminnan jatkuvasti kasvaessa myös tarve työn kehittämiseksi on alati läsnä. Työyhteisössä jaetaan opinnäytetyön tekijän kiinnostus arviointityön kehittämistarpeiden tarkastelulle ja työn kehittämiseksi sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta.

Kehittämistyönä toteutetun opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa erään pääkaupunkiseudun kunnan vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilaa ja selvittää sen kehittämistarpeita kunnan lastensuojelun avopalveluiden sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla. Tämän lisäksi tarkoituksena on selvittää, miten vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä tulisi sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta kehittää niin, että työstä tuotettu tieto tukisi sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa aiempaa paremmin. Työn tavoitteena on kehittää kunnan vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä yhdessä työyhteisön kanssa.

Opinnäytetyö tulee valmistuttuaan hyödyttämään niin työyhteisöä, kuin sosiaalityöntekijöidenkin tekemää työtä: me voimme työyhteisönä kehittää työtämme ja sosiaalityöntekijät saavat laadukkaampaa arviointia päätöksentekoaan tukemaan. Viime kädessä tästä hyötyy lastensuojelun asiakas. Työ on myös muiden vastaavaa työtä tekevien hyödynnettävissä.

4 Kehittämistyön toteutus

Kehittämistyö on toteutettu toimintatutkimuksen viitekehyksessä. Tiedonkeruun menetelminä on käytetty teemahaastattelua, joka toteutettiin fokusryhmille, eli kunnan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille. Sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla kartoitettiin arviointityön nykytilasta esiin nousevat kehittämistarpeet. Haastatteluaineiston analyysin jälkeen on yhteistyössä työyhteisön kanssa valittu keskeisimmät kehittämiskohteet ja ryhdytty sovittuihin

toimenpiteisiin niiden kehittämiseksi. Kehittämistyön onnistumisesta kerättiin palautetta sähköisellä verkkokyselyllä, eli e-kyselyllä, joka lähetettiin sähköpostitse haastatteluissa kehittämistarpeiden kartoitukseen osallistuneille sosiaalityöntekijöille.

4.1 Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittäminen toimintatutkimuksen viitekehyksessä

Toimintatutkimuksen katsotaan yleisimmän luokituksen mukaan kuuluvan kvalitatiivisiin eli laadullisiin tutkimusotteisiin ja edustavan hermeneuttisia menetelmiä. Viitekehykselle on luontevaa laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdisteleminen. Olemassa olevien käytäntöjen arviointiin toimintatutkimus tarjoaa systemaattisen viitekehyksen ja toimintatutkimuksessa tarkoituksena onkin tiedon tuottaminen käytännön kehittämiseksi. Toimintatutkimukselle on ominaista pyrkimys muutokseen. Tämä edellyttää sekä muutettavan ilmiön tuntemista, että ilmiöön vaikuttavien tekijöiden selvittämistä. Toimintatutkimuksen prosessi on syklinen. Vaikka eri kirjoittajat kuvaavatkin sitä eri tavoin, on perusajatus sama: määritellään ongelma, esitetään ratkaisu, kokeillaan ratkaisua ja suoritetaan arviointi. (Kananen 2009, 21 - 24.; Heikkinen 2010, 16.; McNiff & Whitehead 2011, 55 - 61.; Coghlan & Brannick 2014, 3 - 19.; Kananen 2014, 11 - 34.)

Toimintatutkimuksen syklin voidaan ajatella koostuvan kahdenlaisista vaiheista (Kuvio 9). Uutta rakentavaa ja tulevaisuuteen suuntaavaa vaihetta (konstruoiva) täydentää uudelleenrakentamisen vaihe (rekonstruoiva), jossa painopiste on toteutuneen toiminnan havainnoinnissa ja arvioinnissa. Syklin vaiheet, eli suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi, etenevät johdonmukaisesti kehänä. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2010, 78 - 79.)

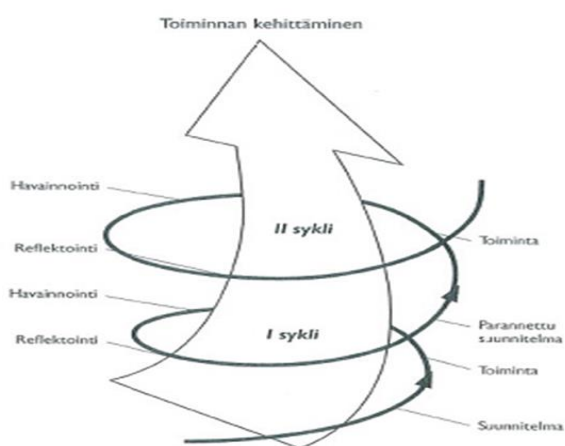

Kuvio 9: Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2010, 79)

Toimintatutkimukselle on tyypillistä vuorovaikutus, sekä kehittämistyön tekijän aktiivisuus ja toimijuus (Heikkinen 2010, 16, 19 - 20). Viitekehykselle on tyypillistä osallistaminen, minkä

vuoksi toimintatutkimuksessa korostuu tutkittavana olevien jäsenten osallistuminen kehittämistyöhön. Vaikka yhteistyö työpaikalla tai organisaatiossa voi ajoittain olla hyvin haastavaa, on sillä toimintatutkimuksen onnistumisen kannalta merkittävä rooli. (Kananen 2009, 9 - 11.; Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 11.)

Kehittämishankkeelle on ominaista, että yksi valmistuttuaan johtaa toisen kehittelyyn. Tämä ilmenee toimintatutkimuksen viitekehyksessä eräänlaisena syklien jatkumona. Peräkkäiset syklit muodostavat toimintatutkimukselle tyypillisen spiraalin (Kuvio 10). Kehämällin kuvauksesta voidaan myös löytää yhtäläisyyttä hermeneuttisen filosofiaan; ymmärrys kasvaa vähitellen. (Heikkinen ym. 2010, 78 - 80.)

Kuvio 10: Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2010, 81)

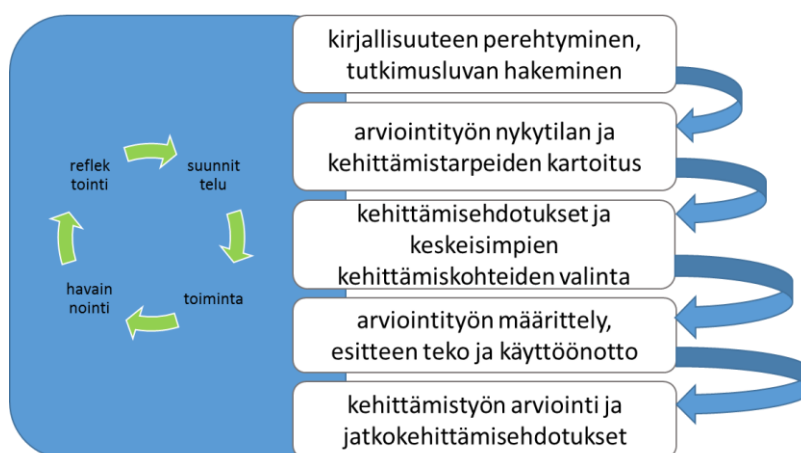
Toimintatutkimuksen spiraalimaisuutta on Heikkisen ym. (2010, 80 - 82) mukaan kritisoitu sen kaavamaisuuden vuoksi, mutta sen avulla voidaan kuitenkin hahmottaa toimintatutkimuksen prosessia. Käytännön kehittämistyössä syklit muodostavat kuitenkin heidän mukaansa kokonaisuuden, jonka osia ei ole mahdollista, eikä tarpeellistakaan, täysin erottaa toisistaan. Myös syklien riittävään määrään liittyy kirjoittajien mukaan erilaisia näkemyksiä. Heidän mukaansa olennaista ei kuitenkaan ole syklien määrä, vaan toimintatutkimuksen perusidean, eli suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin toteutuminen, sekä tutkivan otteen omaksuminen työhön.

4.2 Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön kehittämisen toteutus

Tässä opinnäytetyössä toimintatutkimus tarkoittaa käytännön työn tutkimista, ja sen kehittämistä. Ojasalon ym. (2014, 58 - 60) mukaan toimintatutkimus sopii kehittämistyön lähtökohdaksi hyvin, koska sen avulla pyritään sekä löytämään ongelmiin ratkaisuja, että saamaan aikaan muutosta. Kuviossa 11 on kuvattu tämän kehittämistyön vaiheet toimintatutkimuksen syklien mukaisesti. Kuvion vasemmassa reunassa havainnollistetaan toimintatutkimuksen syk-

liä, joka etenee suunnittelu - toiminta - havainnointi - reflektointi-kierroksina. Toistuvat syklit muodostavat toimintatutkimuksen spiraalin, jota havainnollistetaan kuvion oikeassa reunassa.

Kuten kuviosta 11 käy ilmi, alkoi kehittämisprosessi perehtymällä kehittämistyön aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Ilmiön hahmottamisessa toimivat suurena apuna työyhteisön, esimiehen ja lastensuojelulaitoksen johtajan kanssa käydyt keskustelut opinnäytteen suunnittelusta aiheesta. Ensimmäiseen vaiheeseen kuului myös tutkimusluvan hakeminen kunnan menettelytavan mukaisesti. Perhepalveluiden johtaja myönsi tutkimusluvan 7.10.2015.

Kuvio 11: Kehittämistyön syklit

Kehittämistyön toisessa vaiheessa kartoitettiin vastaanotto- ja perhehoitojärjestelmän arviointityön nykytila, sekä kehittämistarpeita suhteessa siihen. Tietoa kerättiin kunnan lastensuojelu avohuollon sosiaalityöntekijöitä haastattelemalla. Haastattelut edustavat kehittämistyön laadullista aineistoa (Ojasalo ym. 2014, 11). Kolmannessa syklissä aineiston litteroinnin ja analysoinnin avulla tehtiin yhteenveto arviointityön kehittämiseen liittyvistä ehdotuksista. Tähän vaiheeseen kuului myös kehittämiskohteiden rajaaminen, sekä opinnäytetyön aiheen kannalta tärkeimmän kehittämiskohteen valinta. Neljännessä syklissä työstettiin keskeisintä kehittämiskohtetta, eli arviointityön rakennetta, ja määriteltiin sen aikana toteutettava työskentely yhteistyössä työyhteisön kanssa. Määrittelyn lisäksi arviointityön rakenne ja sisältö kuvattiin esitteeseen, jonka käyttöönotto kuului myös neljänteen sykliin.

Viimeisessä syklissä keskityttiin kehittämistyön arviointiin, johtopäätöksiin ja jatkokehittämiseen. Tässä syklissä valmisteltiin ja toteutettiin kehittämistyön onnistumista mittaava e-kysely nykytilaan liittyvien kehittämistarpeiden kartoitukseen haastatteluiden muodossa osallistuneille sosiaalityöntekijöille. E-kyselyn edustaa kehittämistyössä sekä laadullista, että määrällistä aineistoa (Ojasalo ym. 2014, 11). E-kyselyn analyysin perusteella tehtiin työyhteisöä

varten yhteenveto, jota voidaan käyttää apuna työn kehittämisessä. Lopuksi keskityttiin johdopäätöksiin ja jatkokehittämisehdotuksiin. Taulukkoon 1 on kuvattu kehittämistyön aikataulu.

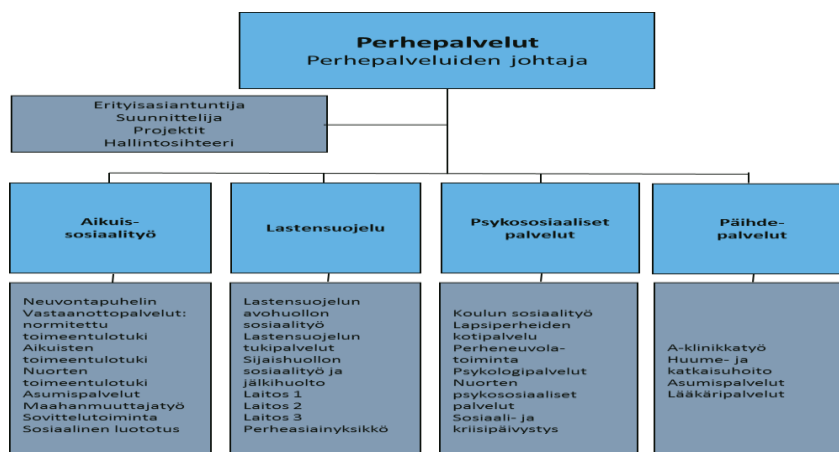
Kehittämistyön vaihe	Suunnitelma aikataulusta	Toteutuksen aikataulu
Kirjallisuuteen perehtyminen ja tutkimusluvan hakeminen	syksy 2015	tutkimuslupa saatu 7.10.2015
Fokusryhmähaastatteluiden toteutus ja analysointi	loka – joulukuu 2015	haastattelut toteutuneet 26.11. – 8.12.2015
Yhteenveto, kehittämiskohteiden valinta ja työstäminen yhdessä työyhteisön kanssa	kevät 2016	yhteenveto joului-tammikuu, kehittämiskohteiden valinta ja työstäminen helmi-huhtikuu
e-kyselyn suunnittelu, toteutus ja analysointi	kesä 2016	toukokuu 2016, e-kyselyn vastausaika 18. – 31.5.2016
mahdolliset jatkokehittämistoimenpiteet	kesä 2016	Dokumentointiin liittyvä jatkokehittäminen kesä 2016
työn viimeistely	syksy 2016	syksy 2016
valmiin työn esitys	marraskuu 2016	marraskuu 2016

Taulukko 1: Kehittämistyön aikataulu

Taulukon vasempaan reunaan on kirjoitettu kehittämistyön vaihe. Viereisessä sarakkeessa on suunnitelma kehittämistyön aikataulusta. Oikeassa reunassa on toteutunut aikataulu kehittämistyön eri vaiheiden osalta.

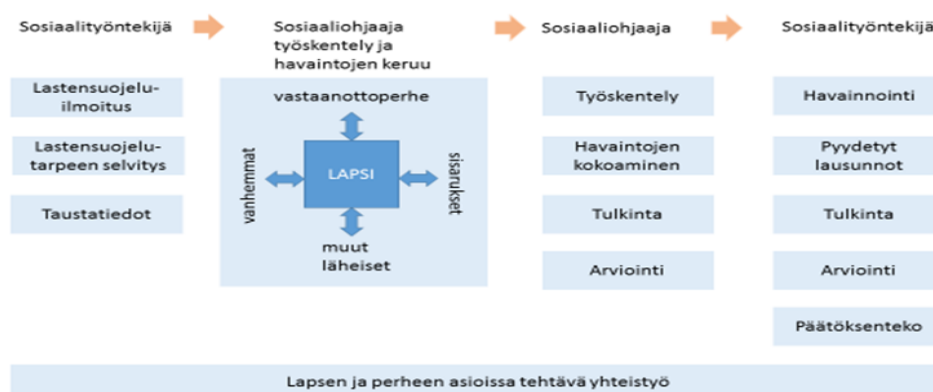
4.3 Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilan kuvaus

Vastaanottoperheyksikön toiminta on osa kunnan perhepalveluita (Kuvio 12). Yksikkö toimii osana alle 12-vuotiaille tarkoitettua lastensuojelulaitosta (Laitos 3), mutta vastaanottoperheisiin voidaan sijoittaa kaiken ikäisiä lapsia. Kunnassa vastaanottoperhetoiminta on erotettu omaksi osa-alueekseen pitkäaikaiseen perhehoitoon nähden. Tämä on Vaattovaaran & Maulan (2010, 9) mukaan varsin perusteltua, sillä lapsen sijoittaminen lyhytaikaisesti vastaanottoperheeseen poikkeaa huomattavasti pitkäaikaisesta sijoituksesta sijaisperheeseen. Erot näkyvät heidän mukaansa niin työskentelyprosessissa, kuin lapsen ja vanhemman, sekä perhehoitajan kokemuksissa.

Kuvio 12 Kunnan perhepalveluiden organisaatiokaavio

Eri kunnissa lyhytaikaista perhehoitoa toteutetaan eri tavoin. Myös toteutukseen osallistuvien työntekijöiden roolit ja vastuut sijoituksen aikaisessa arviointityössä vaihtelevat. Kunnan osalta vastaanottoperhesijoituksen aikaisen lapsen tilanteen arvioinnin työnjakoa on hahmotettu kuvioon 13.

Kuvio 13 Lapsen tilanteen arviointi vastaanottoperhesijoituksen aikana (mukaillen Vaattovaara & Maula 2010, 12)

Sosiaalityöntekijä johtaa vastaanottoperheyksikön asiakkaan prosessia: hän tekee lapsen sijoittamiseen liittyvät päätökset, vastaa toiminnan suunnittelusta ja tavoitteiden asettamisesta, sekä työn vaikutusten arvioinnista yhteistyössä muiden ammattilaisten ja perheen kanssa (Heinonen & Sinko 2013, 122). Kunnassa vastaanottoperheyksikön sosiaaliohjaajan työ on lähityötä: hän työskentelee lapsen ja perheen, vastaanottoperheen, sekä lapsen muiden läheisten kanssa tiiviimmin, kuin avohuollon sosiaalityöntekijä, jolla on enemmän asiakkaita vastuullaan. Heinosen & Sinkon (2013, 122 - 123) mukaan ohjaajien tehtävät keskittyvät lastensuojelun asiakasprosesseissa usein nimenomaan asiakkaan ohjaamiseen, neuvontaan ja tukeen. Sen lisäksi että, että lapsen sijoituksen aikana työskennellään lapsen, hänen perheensä ja läheistensä, sekä vastaanottoperheen kanssa, tehdään yhteistyötä usein myös lapsen arkiympäristöjen (esim. koulu, päiväkot) ja vanhemman mahdollisten hoitokontaktien kanssa.

Sosiaaliohjaaja kerää sekä vastaanottoperheessä, että omassa työssä tehtyjä havaintoja ja kokoaa niitä yhteen. Havaintojen ja työskentelyn perusteella tehdään tulkintaa ja arviota lapsen ja perheen tilanteesta. Sosiaalityöntekijälle tuotetaan näistä erilaisia dokumentteja. Sosiaalityöntekijä tekee havaintoja lapsen ja perheen tilanteesta myös osana omaa työtään, joskin hän tapaa lasta ja perhettä huomattavasti harvemmin, kuin vastaanottoperhetoiminnan työntekijä. Sen lisäksi sosiaalityöntekijä voi pyytää eri ammattilaisilta lapsen tilanteen selvityksen kannalta tarvittavia lausuntoja. Sosiaalityöntekijän oman työn ja muilta kerätyn tiedon

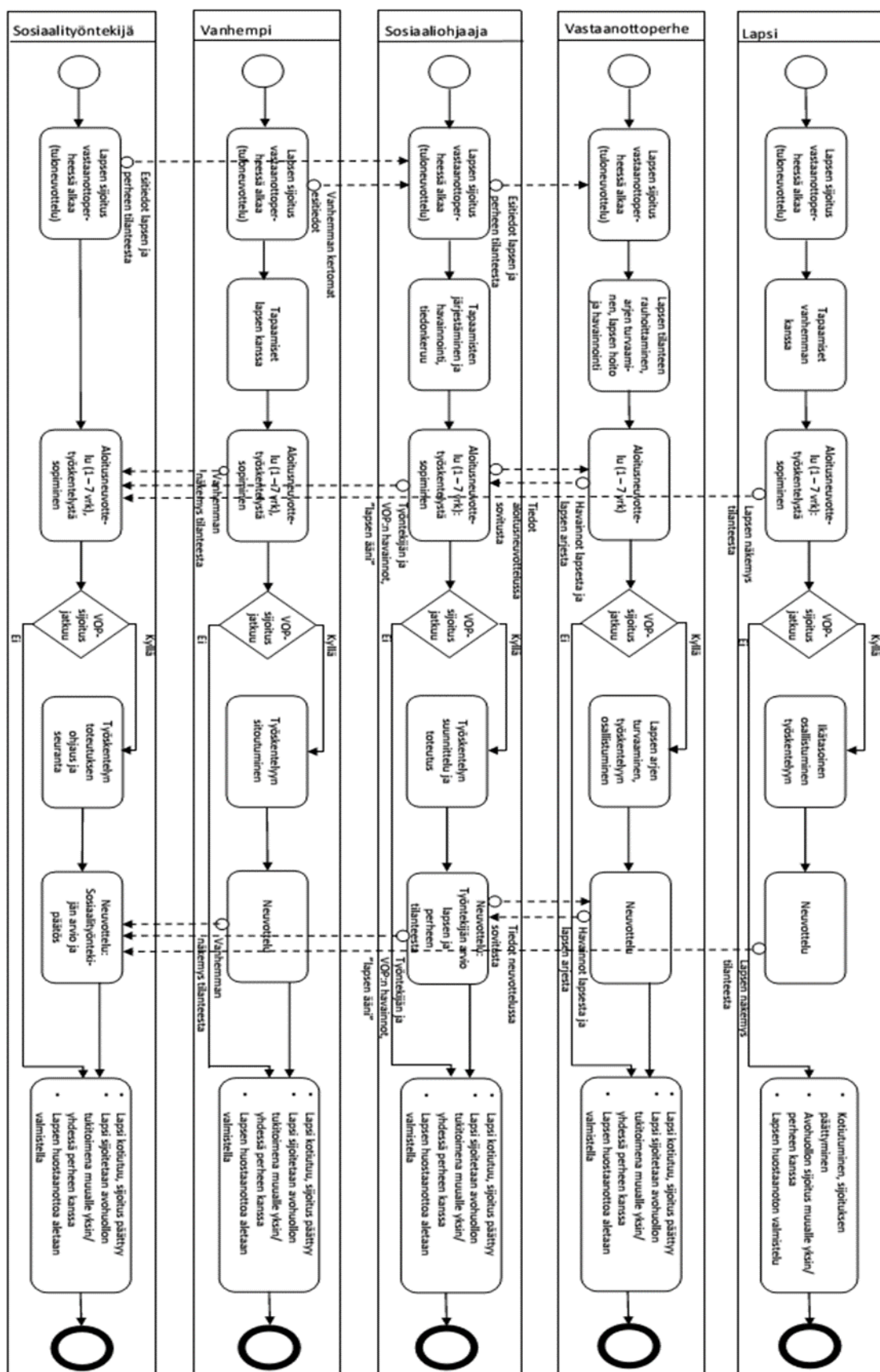
avulla hän tekee lapsen ja perheen tilanteesta tulkintaa ja arviota, joiden perusteella hän tekee lasta koskevat päätökset. Lapsen sijoituksen aikana tehtävä arviointityön toteuttaminen on varsin moniulotteinen kokonaisuus, jossa korostuu yhteistyön merkitys osapuolten kesken.

Vastaanottoperhesijoituksen arviointityön prosessi kunnassa

Lapsen asiakkuus vastaanottoperheyksikössä alkaa sosiaalityöntekijän tehtyä päätöksen lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle lastensuojelulain (417/2007) perusteella (Kuvio 14). Lapsi menee vastaanottoperheeseen joko suoraan sosiaalityöntekijöiden saattamana, tai vastaanottoperheyksikön kautta, jolloin yleensä pidetään lyhyt tuloneuvottelu. Jos sijoitus tapahtuu vastaanottoperheyksikön kautta, on lasta useimmiten saattamassa sosiaalityöntekijöiden lisäksi myös lapsen vanhempi/vanhemmat. Tulotilanteessa vanhempi tapaa pääsääntöisesti ainakin toisen vastaanottoperheen vanhemmista, joka kertoo lapselle ja vanhemmalle perheestään. Jollei erityistä estettä ole (L417/2007 § 63), saa vanhempi vastaanottoperheen yhteystiedot ja heidän kanssaan sovitaan yhteydenpidosta lapseen.

Ennen ensimmäistä neuvottelua, eli aloitusneuvottelua, lapselle ja vanhemmalle pyritään järjestämään tapaaminen/tapaamisia. Ensimmäiset tapaamiset ovat pääsääntöisesti vastaanottoperheyksikön tiloissa ja niihin osallistuu yksikön työntekijä. Lapsen ja perheen tilanteeseen perehdytään ennen aloitusneuvottelua esimerkiksi aiempien lastensuojelussa tehtyjen asiakirjojen avulla. Myös lapsen ja vanhemman tapaamisilla ja muilla keskusteluilla saadaan lisätietoa perheen tilanteesta. Lisäksi käytössä on tulohaastattelu, jonka avulla lapsesta saadaan kerättyä lisätietoa vanhemman kertomana. Sijoituksen alettua lapselle varataan aika lastenlääkärin tekemään terveystarkastukseen ja selvitetään lapsen terveyteen liittyviä asioita. Vastaanottoperheessä keskitytään lapsen tilanteen rauhoittamiseen, lapsen tarpeisiin vastaamiseen sekä arjen elämiseen ja lapsen arjen havainnointiin.

Sijoitetun lapsen asiassa pidetään tarvittavat neuvottelut lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi (L417/2007 § 31). Asiakkaan asiassa pidettävään neuvotteluun voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai siihen keskeisesti osallistuvat henkilöt, muut lapselle tai perheelle läheiset henkilöt sekä viranomaistahot ja muut yhteistyötahot (L417/2007 § 31). Yli 12-vuotiaalla lapsella on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa hallintolain (434/2003 § 34) perusteella ja tätä nuoremmankin osalta mielipide on lastensuojelulain (417/2007 § 20) mukaan selvitettävä.

Kuvio 14: Vastaanottoperhesijoituksen arviointityön prosessi

Ensimmäisessä neuvottelussa käydään läpi sijoitukseen johtanut tilanne/sijoituksen syy, sekä vanhemman näkemys tilanteesta. Sosiaaliohjaaja tuo esille pienen lapsen kokemuksia ja lapsen näkemyksiä perustuen ennen aloitusneuvottelua tehtyihin havaintoihin ja keskusteluihin niin tapaamisilla, kuin vastaanottoperheessäkin. Aloitusneuvottelussa sovitaan selvittely- ja arviointityön tavoitteista sekä sijoituksen aikaisesta työskentelystä, joilla tavoitteisiin pyritään. Lapsen asioista vastaava sosiaaliohjaaja on vastuussa vastaanottoperheeseen sijoitetun lapsen sijoituksen aikaisen työskentelyn tavoitteiden mukaisesta suunnittelusta ja toteutuksesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ohjaa työskentelyä ja seuraa sen toteutumista. Lapsen sijoitus vastaanottoperheessä voi myös päättyä aloitusneuvotteluun.

Vastaanottoperhetoiminnassa arviointityö koostuu havainnoinnista ja tiedonkeruusta, joita ohjaavat lapsen sijoituksen aikaiselle työskentelylle asetetut tavoitteet. Havainnoitavia asioita voivat olla esimerkiksi lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus ja vanhemman lapselle tarjoama perushoito. Tietoa lapsen ja perheen tilanteesta kerätään sekä lapselta, että vanhemmalta itseltään ja muilta yhteistyötahoilta. Yhteistyötahoja ovat esimerkiksi päivähoito, koulu, neuvola, perheneuvola, puhe- ja toimintaterapeutit, lasten- ja nuorisopsykiatria sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut.

Vastaanottoperheeseen sijoitettu lapsi osallistuu työskentelyyn ikä- ja kehitystason mukaisesti. Pienten lasten kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi lapsen ja vanhemman tapaamisia. Lapsen iän kasvaessa myös hänen osallisuutensa työskentelyssä kasvaa: pienten lasten kohdalla painopiste on lapsen havainnoinnissa, kun taas lapsen iän kasvaessa herkistyytään lapsen näkemyksille, ajatuksille ja mielipiteille. Vastaanottoperheen tärkeimpänä roolina lapsen sijoituksen aikana on arjen eläminen lapsen kanssa ja lapsen arjen havainnointi, sekä havaintojen ja huolenaiheiden välittäminen sosiaaliohjaajalle.

Lapsen ja vanhemman/vanhempien sekä muiden läheisten yhteydenpidosta sijoituksen aikana sovitaan neuvotteluissa ja tarvittaessa niiden välillä yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteydenpidosta sopiminen sisältää mm. tapaamiset, puhelut ja mahdolliset kotilomat tukitoimineen. Sosiaaliohjaaja järjestää lapsen ja vanhemman tapaamiset sekä pääsääntöisesti osallistuu niihin itse. Jos tämä ei ole mahdollista, on tapaamisissa paikalla joku yksikön toisista sosiaaliohjaajista. Tapaamisia voidaan järjestää eri paikoissa (esim. vastaanottoperheyksikön tapaamistiloissa, perheen kotona, vastaanottoperheessä) ja niihin voi sovitusti osallistua lapsen läheisiä. Tapaamisten aikana arviointityö kohdistuu neuvottelussa asetettuihin tavoitteisiin. Vuoden 2016 alusta perhetyöntekijät tapaavat kaikkia vastaanottoperheisiin sijoitettujen lasten vanhempia ensimmäisen 30 vuorokauden aikana, sekä työskentelevät perheen kanssa sovitusti.

Vastaanottoperheet tekevät lapsen arjesta ja hoidettavuudesta havainnointia päivittäin, ja raportoivat siitä lapsen asioita hoitavalle sosiaaliohjaajalle sekä kirjallisesti, että puhelimitse ja tapaamisten yhteydessä. Vastaanottoperheessä tehtävää havainnointia ohjataan vastaanottoperhetoiminnan havainnointiohjeilla ja dokumenttipohjilla. Vastaanottoperheet toimittavat tekemänsä dokumentoinnin lapsen asioista vastaavalle sosiaaliohjaajalle joko sähköisen asiointipalvelun kautta, tai paperiversiona. Sosiaaliohjaaja välittää oleellisen tiedon lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Sosiaaliohjaaja osallistuu lapsen asioita koskeviin neuvotteluihin sekä tarvittaessa lapsen terveystarkastuksille. Terveystarkastuksille lapsen kanssa osallistuu myös vastaanottoperheen vanhempi. Ellei toisin ole sovittu, odotetaan myös vanhemman/vanhempien osallistuvan lapsen terveysasioiden hoitoon.

Lapsen asioihin liittyviin neuvotteluihin kuuluvat lapsen lastensuojelun asiakkuuteen liittyvät neuvottelut sekä sellaiset vanhempien omiin hoitokontakteihin liittyvät neuvottelut, joilla on vaikutusta lapsen tilanteeseen (esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspuolella). Lapsen arviointityön aikaisiin terveystarkastuksiin puolestaan kuuluvat sijoitetun lapsen terveystarkastus sekä esimerkiksi neuvolakäynnit, lastenpsykiatriset kontaktit ja erilaiset terapiat, kuten puhe- ja toimintaterapia. Osana arviointityötä lastensuojelulaitoksen erityistyöntekijät (psykologi, toimintaterapeutti ja sairaanhoitaja) voivat tavata lasta yksin tai sovitusti vanhemman kanssa.

Vanhemmalle tehdään vanhemmanhaastattelu. Siinä kartoitetaan vanhemman omaa historiaa sekä lapsen toimintaa osana perhettä, vanhemman ajatuksia lapsesta, vallitsevasta tilanteesta, lapsen sijoituksesta ja sen syistä, sekä lapsen/vanhemman/perheen tulevaisuudesta. Isommille lapsille sekä nuorisoiikaisille tehdään niin sanottu nuoren haastattelu, ikätaso huomioiden. Osana selvittely- ja arviointityötä lapsen ja perheen kotiin tehdään kotikäynti. Lapsen lomaillessa kotona, tehdään kotikäyntejä loman aikana sovitusti.

Seuraavassa neuvottelussa arvioidaan lapsen ja perheen tilannetta suhteessa työskentelyyn ja sille asetettuihin tavoitteisiin, sekä työskentelyn aikana tehtyihin havaintoihin. Neuvotteluissa päätetään sijoituksen päättämisestä tai jatkamisesta. Kun lapsen sijoitus vastaanottoperheessä päättyy, lapsi joko kotiutuu, sijoitetaan muualle yksin tai perheensä kanssa (esim. perhekuntoutus), tai päätetään huostaanottoa.

4.4 Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilasta esiin tulevien kehittämistarpeiden kartoitus teemahaastattelun avulla

Tässä opinnäytetyössä vastaanottoperheksikön tekemän arviointityön nykytilaa ja kehittämistarpeita kartoitettiin haastattelemalla kunnan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä. Kunnassa lastensuojelun avohuolto on jaettu kolmeen toimintayksikköön ja haastattelut toteutettiin kaikilla alueilla. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina kohdennetuille fokusryhmille. Avohuollon sosiaalityöntekijät valittiin haastatteluiden kohderyhmäksi, koska he

tekevät sijoituspäätökset vastaanottoperheisiin sijoitettavien lasten kohdalta niin sijoituksen alkaessa, kuin sen eri vaiheissakin. Ryhmähaastatteluihin osallistui kaikkiaan 12 sosiaalityöntekijää tai heidän esimiestään ja jokaiseen haastatteluun osallistui neljä haastateltavaa. Haastattelut toteutettiin loppuvuodesta 2015.

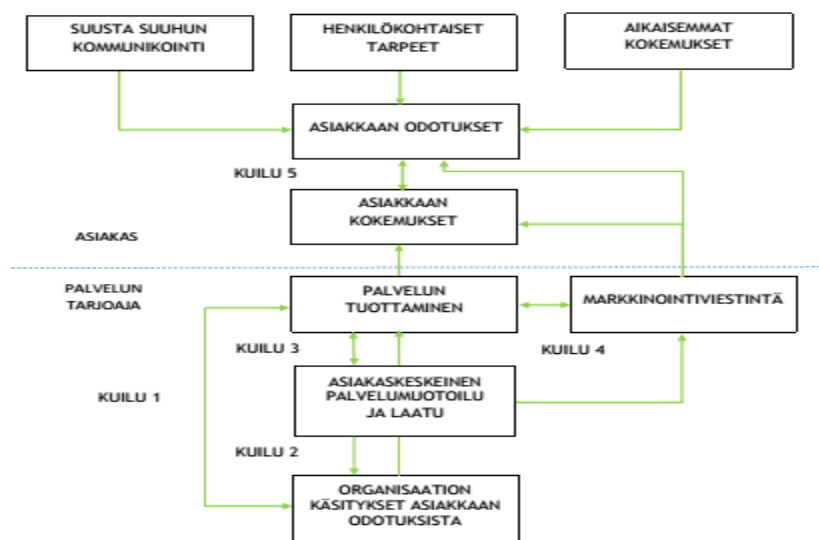
Koska kunnan lastensuojelun avohuolto on jaettu kolmeen alueeseen, pidettiin arviointityön kehittämisen kannalta tärkeänä sitä, että haastattelut saadaan toteutettua kaikille kolmelle alueelle. Yhteydenotto osoitettiin alueiden johtaville sosiaalityöntekijöille, sekä sosiaalityön esimiehille (Liite 1). Haastattelut toteutettiin fokusryhmähaastatteluina, ja saatekirjeessä pyydettiin haastatteluihin osallistumaan sellaisia työntekijöitä, joilla olisi mahdollisimman paljon kokemusta vastaanottoperheyksikön kanssa työskentelystä. Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 62) mukaan fokusryhmähaastattelusta voidaan puhua silloin, kun koolle on kutsuttu valikoitu joukko asiantuntijoita, joiden mielipiteillä ja asenteilla on vaikutusta kehittämisen kohteena olevaan ilmiöön.

Ryhmähaastattelun anti on Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 61) mukaan siinä, että sen avulla voidaan selvittää, miten haastateltavat, eli tässä kehittämistyössä kunnan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät, muodostavat yhteisen kannan kehittämistarpeisiin. Arviointityön näkökulmasta on tärkeämpää saada kokonaiskuva arviointityön kehittämistarpeista, kuin kerätä yksittäisiä ideoita sosiaalityöntekijöiltä erikseen. Ryhmätilanne ei sulje pois yksittäistenkään ideoiden esittämistä, vaan voi jopa mahdollistaa konsensuksen kehittämistarpeista niiden innoittamana. Siitä, minkä kokoinen ryhmä on ryhmähaastattelun kannalta toimivin, on erilaisia näkemyksiä. Tässä opinnäytetyössä noudatettiin Eskolan & Suorannan (2005, 96) suositusta 4 -8 henkilöstä. Tätä pyydettiin myös saatekirjeessä (Liite 1).

Opinnäytetyössä käytettiin Eskolan & Suorannan (2005, 96) suositusta käytännön syystä: kun osallistujamäärän skaala on laajempi, on todennäköisempää saada haastattelut sovittua kaikille alueille. Ryhmähaastattelun keskeisimmäksi haasteeksi Eskola & Suoranta (2005, 97) mainitsevatkin juuri useamman ihmisen saamisen kerrallaan samaan paikkaan. Vaikka ryhmähaastattelun voisi sinänsä ajatella olevan mielenkiintoinen tilanne, saattavat aikatauluongelmat heidän mukaansa vaikeuttaa osallistumista. Jotta haastatteluun osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa, ehdotettiin haastatteluita pidettäväksi kunkin alueen toimistolla.

Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelun rungon muodostavat opinnäytetyön aiheen kannalta keskeiset, ennalta mietityt teema-alueet (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47). Teemahaastattelun aihe-alueet löytyvät liitteestä 2. Oikeassa reunassa näkyvät teema-alueet ja vasemmassa kysymykset, joita/joiden tyyppisiä on käytetty apuna teemojen hahmottelussa. Haastattelun

teema-alueet rakentuivat Parasuramanin, Zeithamlin ja Berryn (1985) kehittämän laatukuilumallin pohjalle (Kuvio 15). Mallissa laatua tarkastellaan viiden kuilun avulla vertaamalla asiakkaiden palveluun kohdistamia odotuksia heidän palvelukokemuksiinsa (Parasuraman ym. 1985, 42).

Kuvio 15: Laatukuilumalli (Parasuraman, Zeithaml & Berry 1985, 44)

Teemahaastattelua käytettäessä pyritään saamaan haastateltavien ääni kuuluviin parhaalla mahdollisella tavalla ilman, että haastattelijan omat näkökulmat tai ennakkokäsitykset rajoittavat voimakkaasti haastattelutilannetta. Haastattelijan näkökulma ilmenee valituissa teema-alueissa. Jos haastatteluja on useampi, ovat teemat samat kaikille haastateltaville. Haastattelijan tehtävä on huolehtia siitä, että haastattelun kuluessa käydään läpi kaikki valitut teema-alueet, joskin teemojen järjestykselle ja käsittelyn laajuudelle on tyypillistä vaihtelu eri haastatteluiden välillä. Teemahaastattelua voidaan kuvata keskusteluna, joka pohjautuu haastattelijan mielenkiintoon tiettyä aihetta kohtaan. Teemahaastattelun avulla haastattelija voi saada selville häntä haastatteleman kohteen näkökulmasta kiinnostavat asiat. (Eskola & Suoranta 2005, 86.; Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.; Eskola & Vastamäki 2015, 27 - 28.)

Haastattelut toteutettiin avoimuuden toimintayksiköissä ja tallennettiin digitaalisesti kahteen laitteeseen: videolle ja nauhurille. Jälkimäinen tallennusväline toimi varmuuskopiona. Haastateltavat antoivat tallennukseen suostumuksena ja täyttivät suostumuslomakkeen haastattelun yhteydessä (Liite 3). Haastatteluiden ajankohdat olivat 26.11., 1.12. ja 8.12.2015. Haastattelut olivat kestoltaan 79, 64 ja 63 minuuttia. Ensimmäinen haastattelu oli kestoltaan pisin. Tallennetut haastattelut litteroitiin tekstitiedostoiksi.

4.5 Vastaanottoerhetoiminnan arviointityön keskeisimmät kehittämistarpeet laatukuilumallin avulla analysoitua

Vastaanottoerheyksikön arviointityön nykytilasta esiin nousevat kehittämistarpeet muodostuvat fokusryhmähaastatteluiden analyysista. Analyysissa ja litteroinnissa on huomioitu sekä aiheen kannalta riittävä tarkkuuden taso, että haastatteluun osallistuneiden anonymiteetin turvaaminen. Haastattelumateriaali säilytetään työn valmistumiseen ja hyväksymiseen saakka, minkä jälkeen se tuhotaan. (Eskola & Suoranta 2005, 137.)

Toimintatutkimuksen aineiston analyysin tarkoitus on tuoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa kehittämistyön kohteena olevasta asiasta. Analyysilla pyritään aineiston tiivistämiseen ja keskeisen asiasisällön esiin nostamiseen. Onnistuneen analyysin avulla olennainen tieto saadaan esitettyä selkeänä kokonaisuutena. (Eskola & Suoranta 2005, 137.)

Kehittämistyön aineisto on kerätty teemahaastatteluilla ja analysointi tapahtuu sisällön teemoittelun avulla. Näin voidaan Kanasen (2012, 117) mukaan toimia silloin, kun aineisto on kerätty teemahaastattelua käyttäen. Litteroinnin jälkeen aineiston tiivistäminen tapahtuu luokitellen, eli aineisto koodataan. Vaikka haastattelut toteutetaan teemoittain, voi aineistosta olla löydettävissä täysin uusiakin teemoja. Jos yksittäiset teemat nähdään yhtenä luokkana, siirretään sen alle kaikkien haastateltavien asiaa koskevat vastaukset. Teeman sisällä etsitään tyypillisesti yhteisiä rakenteita, malleja tai vaikkapa tyypillistä toimintaa. Aineistosta tehtyjä löydöksiä tukemaan käytetään suoria haastattelulainauksia. (Kananen 2009, 84.; Kananen 2012, 117.) Esimerkki kehittämistyön haastatteluaineiston sisällön analyysista teemoittelun avulla on kuvattu taulukkoon 2. Alaluokan ja yläluokan avulla muodostetaan pääluokka, eli arviointityön keskeinen kehittämistarve sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta.

ALALUOKKA	YLÄLUOKKA	PÄÄLUOKKA
Odotetaan aloitusneuvottelua tavoitteiden ja työskentelyn sopimiseksi	Aloitusneuvottelun odottamiseen liittyvät ongelmat	Työskentelyn nopea käynnistyminen ja systemaattisuus ennen aloitusneuvottelua
Tyhjäkäynti ennen aloitusneuvottelua		
Aikaa menee hukkaan ja työskentely jää suppeaksi		
Vanhemmat jäävät yksin sijoituksen alussa eli kriisissä		
Työskentely käynnistyy hitaasti, mutta on käynnistyttyään hyvää		
Intensiivinen työskentely	Tarve tiiviille työskentelylle sijoituksen alkuvaiheessa	
Kriisityö ei tarvitse tavoitetta		
Määräillä luodaan luottamusta		
Vanhemmat eivät jää yksin		
Kriisityö	Tuki, ohjaus ja neuvonta	
Tunnettyö		
Palveluohjaus		
Tietty sabluuna	Selkeä rakenne työskentelylle	
Tietynlainen systeemi, joka aina tehtäisiin		
Yhdenvertaisuus ja tasapuolisuus	Alkuarviointi aloitusneuvottelun tueksi	
Perheen tilanteen kartoitus		
Sijoitustilanteen läpikäynti		
Informointi prosessin etenemisestä		
Vanhemman vaikutusmahdollisuuksien korostaminen		
Tuen tarpeen arvio		
Vanhemman/vanhempien tapaaminen lapsen ja perheen kotona		
Lapsen tapaaminen vastaanottoperheessä		
Arvio tilanteen edistymisestä suhteessa sijoitukseen johtaneisiin asioihin		

Taulukko 2: Esimerkki aineiston sisällön analyysistä teemoittelun avulla

Sitaatteja on käytetty tekstin elävöittämiseen, mutta yksittäisen haastateltavan tunnistamisen estämiseksi ne on muutettu yleiskielelle. Lainauksen jälkeen sulkeisiin on merkitty, mistä haastatteluryhmästä se on peräisin. Aineiston jäsentelyssä on käytetty apuna Parasuramanin, Zeithamlin ja Berryn (1985) kehittämää laatukuilumallia (Kuvio 15). Mallin avulla tarkastellaan arviointityön laatua vertailemalla asiakkaiden siihen kohdistamia odotuksia heillä oleviin palvelukokemuksiin. Tarkastelu tapahtuu viiden kuilun avulla. (Parasuraman ym. 1985, 42). Laatukuilumallin hyödyntämisessä on tärkeää asiakkaan määrittely: tässä kehittämistyössä vastaanottoperheyksikön asiakkaita ovat lastensuojelun avoimuuden sosiaalityöntekijät, joiden päätöksenteon tueksi työtä tehdään.

Kuilu 1 (Kuvio 15) on asiakkaan ja palveluntarjoajan kuilu, jossa tarkastelun kohteena ovat asiakkaan odotukset ja palveluntarjoajan käsitykset asiakkaan odotuksista. Jotta asiakkaan odotuksia voidaan ymmärtää, on Parasuramanin ym. (1985, 45) mukaan palvelun tarjoajalla oltava tutkittua tietoa siitä, mitä asiakkaat palvelulta odottavat. Etenkin palvelun laatuun liittyvät näkökulmat ovat tarkastelun keskiössä.

Haastatteluiden perusteella siihen, että lapsi sijoitetaan vastaanottoperheeseen, liittyi arviointityön näkökulmasta vaihtelevia odotuksia. Toisaalta todettiin, etteivät odotukset ole erilaisia suhteessa lapsen sijoittamiseen laitokseen, sillä arviointityön odotetaan olevan yhtä laadukasta lapsen sijoituspaikasta riippumatta. Toisaalta vastaanottoperheeltä lapsen sijoituspaikkana odotettiin lapsen yksilöllisempää huomiointia ja lapsen tarpeisiin keskittymistä.

”Olisi tärkeää, että samankaltainen työskentely pätsi myös vastaanottoperheeseen sijoitettuihin lapsiin [kuin laitokseen sijoitettuihin].” (H3)

”Lasta havainnoidaan eri tavalla vastaanottoperheessä kuin osastolla... Lapsen kiinnitetään huomiota ihan eri tavalla ja häntä ehditään seurata. Lapsella on rauhallinen paikka, jossa häneen kiinnitetään huomiota.” (H2)

Kaikissa haastatteluryhmissä odotettiin, että lapsen ja perheen kanssa työskennellään aktiivisesti ja intensiivisesti. Työskentelyn odotetaan käynnistyvän heti lapsen sijoituksen alettua. Yleisesti ottaen sijoituksen aikaiselta arviointityöltä odotettiin sijoituksen aikana tapahtuneen muutoksen arviointia, sekä selkeitä kannanottoja lapsen ja perheen tuen tarpeisiin, huolenaiheisiin ja jatkosuosituksiin liittyen. Arviointityön merkitys koettiin haastatteluissa tärkeäksi, sillä sosiaalityöntekijän oma työskentely lapsen ja perheen kanssa on vähäistä. Arviointityöltä odotetaan selkeyttä, tasalaatuisuutta ja systemaattisuutta.

Laatuvaatimusten kuilussa (kuilu 2) tarkastellaan asiakaskeskeistä palvelumuotoilua, laatua ja palvelun tarjoajan käsityksiä asiakkaan odotuksista (Kuvio 15). Palvelusuunnittelua tehdään Parasuramanin ym. (1985, 45) mukaan useissa tilanteissa oletusten varassa; asiakkaan toiveet suhteessa palveluun perustuvat oletuksille. Tällöin jää heidän mukaansa usein hahmottamatta se, miten asiakas haluaa palvelun tapahtuvan. Kun palvelua kehitetään oletusten lähtökohdasta, on suunnittelu usein epäjohdonmukaista, minkä lisäksi palveluiden määrittely jää epä-määräiseksi. Näin asiakkaalle suunniteltu palvelu ei ole toimivaa, tai ei vastaa asiakkaan odotuksia siitä, millaista palvelun laadun tulisi olla. (Parasuraman ym. 1985, 45.)

Kaikille haastatteluille oli yhteistä se, että niiden perusteella vastaanottoperheyksikön työskentelyn haluttaisiin alkavan ilman viivytyksiä. Haastatteluissa tuotiin esiin, että aloitusneuvottelun odottaminen työskentelyn tavoitteiden asettamiseksi tuhkaa arvokkaita työskentelypäiviä. Tämä koettiin haastatteluiden perusteella erittäin merkittäväksi kehittämiskohteeksi. Tilanne korostuu haastatteluiden perusteella etenkin kiireellisen sijoituksen kohdalla: sijoituksen määräaika on 30 vuorokautta ja aloitusneuvottelu tulee lakisääteisesti järjestää viimeistään seitsemän arkipäivän kuluttua sijoituksen alkamisesta. Ajalle ennen aloitusneuvottelua haluttiin systemaattista työskentelyä, jota kuvattiin kriisityönä ja alkuarviointina.

” [aika ennen aloitusneuvottelua] on todella tärkeä...iso muutos lapsen ja perheen elämässä ja siihen pitäisi tarttua heti ja päästä kiinni heti.” (H3)

”--- tällä hetkellä arvokkaita päiviä menee hukkaan.” (H2)

”Lakimuutoksen jälkeen kiireellinen sijoitus on vakava interventio, ja silloin tullaan tarvitsemaan intensiivistä työtä.” (H1)

”Joku yleinen käytäntö...asia...sabluna, joka toistuisi aina kiireellisen sijoituksen yhteydessä ennen [ensimmäistä] neuvottelua.” (H3)

Lisäksi kaikissa haastatteluissa haluttiin perhetyön määrän lisäämistä. Työtä haluttiin toteuttavan eri ympäristöissä ja eri kokoonpanoilla: vanhempia tavattaisiin lasten kanssa ja ilman lapsia. Perhetyöllä katsottiin haastatteluissa olevan oleellinen rooli päätöksenteon tukena. Kaikissa haastatteluissa perhetyön käsitettä käytettiin kuvaamaan perheen kanssa tehtävän työn luonnetta. Haastateltavien mukaan sillä ei ollut niinkään merkitystä, millä nimikkeellä oleva henkilö työskentelyä toteuttaa.

” [perhetyöllä ennen aloitusneuvottelua] voidaan kuitenkin muodostaa käsitystä tuen tarpeista ja ehdottaa tavoitteita.” (H3)

” [perhetyöllä saadaan] realistinen kuva perheen todellisuudesta.” (H2)

Lapseen liittyen haluttiin tietoa lapsen arjesta vastaanottoperheessä: millaista on lapsen arki ja sen perusteella nousseet huolenaiheet. Perheiden tekemän raportoinnin osalta haluttiin vertailua lapsen sijoituksen alun ja sijoituksen aikana tapahtuneiden muutosten suhteen. Perheiden roolia arviointityössä ei haastatteluiden perusteella haluta korostaa liikaa, sillä kyseessä eivät ole koulutetut ammattilaiset, vaikka heidät on tehtävään valmennettukin.

Kaikissa haastatteluryhmissä todettiin vastaanottoperheyksikön tuottamien dokumenttien olevan tärkeässä roolissa sosiaalityöntekijän työssä. Lapsen vastaanottoerhesijoituksen aikaisen arviointityön dokumentoinnilta haluttiin selkeitä kannanottoja ja selkeästi ilmaistuja huolenaiheita. Myös lapsen mielipiteiden ja näkemysten, sekä lapsen arjen kuvausten haluttiin olevan osa dokumentointia.

”--- miten tavoitteita on työskennelty ja käsitelty, huolenaiheet suhteessa niihin.” (H1)

Kuilu 3 (Kuvio 15), eli palvelun toteuttamisen kuilu, nähdään asiakaskeskeisen palvelumuotoilun, palvelun laadun ja palvelun tuottamisen välillä. Palveluiden toteuttamisen kuilu on seurausta laatuvaatimusten kuilulle (kuilu 2). Asiakkaiden palvelukokemuksen näkökulmasta palveluja toteuttavan henkilökunnan roolilla on keskeinen vaikutus. Jotta henkilökunta voi toteuttaa laadukasta palvelua, on sen tiedettävä roolinsa ja tehtävänsä palvelun kulussa. Koe-tun palvelun laatua parantaa usein se, että asiakkaan tarpeisiin vastataan kohtuullisessa ajassa. (Parasuraman ym. 1985, 45.)

Haastatteluiden perusteella palvelun toteuttamisen kuilun, eli lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön, osalta on tunnistettavissa useita kehittämiskohteita, jotka liittyvät työskentelyyn ja sen aloittamiseen, perhetyöhön ja dokumentointiin. Kaikkien haastatteluiden perusteella oleellista olisi, että vastaanottoperheyksikön työskentely olisi systemaattista niin rakenteen kuin sisällönkin osalta. Tämä koettiin tärkeäksi myös palvelutarjonnan yhdenvertaisuuden ja tasapuolisuuden nimissä.

”--- ettei olisi sosiaalityöntekijästä kiinni, mitä hän huomaa pyytää, kun vaihtuvuutta kuitenkin [sosiaalityöntekijöissä] on. Olisi tietty sabluuna ja toimintatapa, mitä aina tehdään.” (H1)

Perhetyön osalta ongelma on ollut haastatteluiden perusteella siinä, ettei sitä ole pystytty tarjoamaan riittävästi. Tarve perhetyölle vastaanottoperheisiin sijoitettujen lasten osalta on suuri, mutta haastatteluiden perusteella tähän tarpeeseen ei ole pystytty vastaamaan. Arviointityön laadukkuuden kannalta on perhetyön lisäämisellä haastatteluiden perusteella keskeinen merkitys.

Haastatteluiden perusteella eri alueiden välillä on joissakin asioissa huomattavia eroja. Esimerkiksi yhdessä haastatteluryhmässä dokumentointiin oltiin joka suhteessa erittäin tyytyväisiä, kun taas kahdessa muussa ryhmässä sen todettiin olevan laadun suhteen epätasaisia ja erojen olevan jopa työntekijäkohtaisia.

”--- ikinä ei voi tietää, mitä lausunnossa tulee olemaan ja lukemaan.” (H1)

”Riippuu hirveästi työntekijästä.” (H2)

”Osassa ilmaistaan todella napakasti ja selkeästi huolet ynnä muut.” (H2)

(Markkinointi)viestinnän kuilu eli kuilu 4 (Kuvio 15) asettuu palvelun tuottamisen ja viestinnän välille. Asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että viestintä on selkeää, perustuu faktoihin ja toteutettavissa olevaan palvelulupaukseen. Tämä on tärkeää, sillä asiakkaan kokemus palvelun laadusta kärsii, jos palvelulupaukset eivät vastaa asiakkaan odotuksia. Asiakkaille olisi lisäksi hyvä tiedottaa, mitkä tai millaiset asiat vaikuttavat palvelutapahtumien taustalla. Tällaista tietoa voisi olla esimerkiksi henkilökunnan koulutukseen ja osaamiseen liittyvä tieto ja tieto toimenpiteistä, joita palveluntarjoaja on tehnyt, jotta voisi tarjota asiakkailleen laatu-tavoitteidensa mukaista palvelua. (Parasuraman ym. 1985, 45 -46.)

Haastatteluiden perusteella arviointityössä on keskeistä kiinnittää huomiota muutamiin seikkoihin. Vastaanottoperheiden tekemän raportoinnin osalta epätietoisuutta tai epävarmuutta oli siitä, miten voimakkaasti sitä ohjataan, tai ohjataanko sitä vastaanottoperheyksiköstä. Kaikilla alueilla ei ollut tiedossa, että vastaanottoperheillä on käytössään havainnointiohje sekä erillinen lomake lapsen arjen havainnointiin. Perheiden tekemän raportoinnin osalta ko-

ettiin ongelmaksi se, ettei se sellaisenaan tule sosiaalityöntekijän käyttöön. Toisaalta sosiaaliohjaaja rooli vastaanottoperheen ja sosiaalityöntekijän välissä tiedon suodattajana koettiin tärkeäksi sosiaalityöntekijöiden suuren asiakasmäärän vuoksi. Se, että vastaanottoperheet eivät tee havainnoistaan tulkintoja, koettiin päätöksenteon kannalta hyväksi. Dokumentoinnin suhteen on haastatteluiden perusteella kiinnitettävä huomiota niiden tasalaatuisuuden ja laadun parantamiseen myös vastaanottoperheiden tekemän raportoinnin osalta.

Tiedon koettiin haastatteluiden perusteella kulkevan pääsääntöisesti hyvin vastaanottoperheksiköltä sosiaalityöntekijälle. Tämä koskee haastatteluiden perusteella etenkin akuuttiasi-oita. Arviointityön etenemisestä voitaisiin joidenkin kokemusten mukaan tiedottaa paremmin ja systemaattisemmin, mikä helpottaisi sosiaalityöntekijä pysymistä tilanteen tasalla sijoitetun lapsen asioissa.

Laadukkuuden kokemukseen vaikuttaa haastatteluiden perusteella myös se, etteivät arviointityön työskentelymahdollisuudet olleet kovinkaan hyvin sosiaalityöntekijöiden tiedossa. Haastatteluissa tuotiin esiin, että tieto työskentelymahdollisuuksista on karttunut kokemuksen kautta. Työskentelymahdollisuuksista toivottiin kerrottavan sekä sosiaalityöntekijöille että asiakkaille yhteisissä neuvotteluissa.

Avain laadukkaan palvelun takaamiseen on Parasuramanin, Zeithamlin ja Berryn (1985, 46) mukaan asiakkaan odotuksiin vastaaminen tai niiden ylittäminen. Kuilu 5 sijoittuukin asiakkaan odottaman ja kokeman palvelun laadun välimaastoon (Kuvio 15). Siihen, miten laadukasta palvelua asiakas kokee saavansa, vaikuttaa se, miten hänen saamansa palvelu on toteutunut hänen odotuksiinsa nähden. Asiakkaan kokemukseen palvelun laadukkuudesta vaikuttavat siis kaikki aiemmin mainitut kuilut. (Parasuraman ym. 1985, 46.)

Kun vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä tarkastellaan laatukuilumallin avulla, saadaan hyvä käsitys kehittämistä vaativista asioista. Sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta kehittämistä vaativat etenkin työn aloittamiseen, rakenteeseen ja systemaattisuuteen liittyvät asiat, sekä perhetyöhön ja dokumentointiin liittyvät asiat. Haastatteluiden perusteella erityisen merkittävää arviointityön laadukkuuden kannalta olisi arviointityön selkeä rakenne ja sisältö, mikä mahdollistaisi työskentelyn nopean aloituksen. Nykyisessä tilanteessa arviointityön tavoitteet sovitaan aloitusneuvottelussa, jolloin aika ennen aloitusneuvottelua menee haastateltujen mukaan hukkaan. Arviointityön tulisi alkaa nopeasti ja tapahtua systemaattisesti. Moneen asiaan oltiin haastatteluryhmissä tyytyväisiä ja vastaanottoperhesijoituksista oli enemmän positiivisia kuin negatiivisia kokemuksia. Työn luonteen vuoksi keskiössä ovat kuitenkin kehittämistä vaativat seikat.

5 Kehittämistyön tuotokset

Toimintatutkimukselle on ominaista, ettei opinnäytetyön teko pääty aineiston analyysin valmistumiseen, vaan aineistosta nostettavissa oleviin keskeisimpiin kehittämistarpeisiin on taruttava ja yritettävä ratkaista asia käytännössä. Prosessi vaatii aikaa, sillä vain huolellisen kartoituksen ja ongelman määrittelyn avulla voidaan saavuttaa mahdollisimman hyvä lopputulos. (Kananen 2012, 53.)

Kun haastattelut oli litteroitu ja analysoitu, toimitettiin niistä työyhteisöön yhteenveto sekä joulu-, että tammikuussa. Tämän pohjalta työn kehittämistarpeita ja niihin liittyviä toimenpiteitä pohdittiin yhteistyössä vastaanottoperheyksikön lähiesimiehen sekä lastensuojelulaitoksen johtajan kanssa. Perhetyöhön liittyviä kehittämisideoita todettiin voitavan hyödyntää perhetyöntekijöiden työnkuvien suunnittelussa. Dokumentoinnin osalta todettiin, että sen laadun parantamiseen kiinnitetään huomiota, mutta systemaattisemmin se otetaan kehittämisen kohteeksi myöhemmässä vaiheessa. Analysoidun haastattelumateriaalin perusteella päädyttiin siihen, että laadukkaan arviointityön kannalta on oleellista määrittellä ja kuvata sekä vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenne, että sen sisältö ja tuottaa kuvaus myös konkreettiseen muotoon.

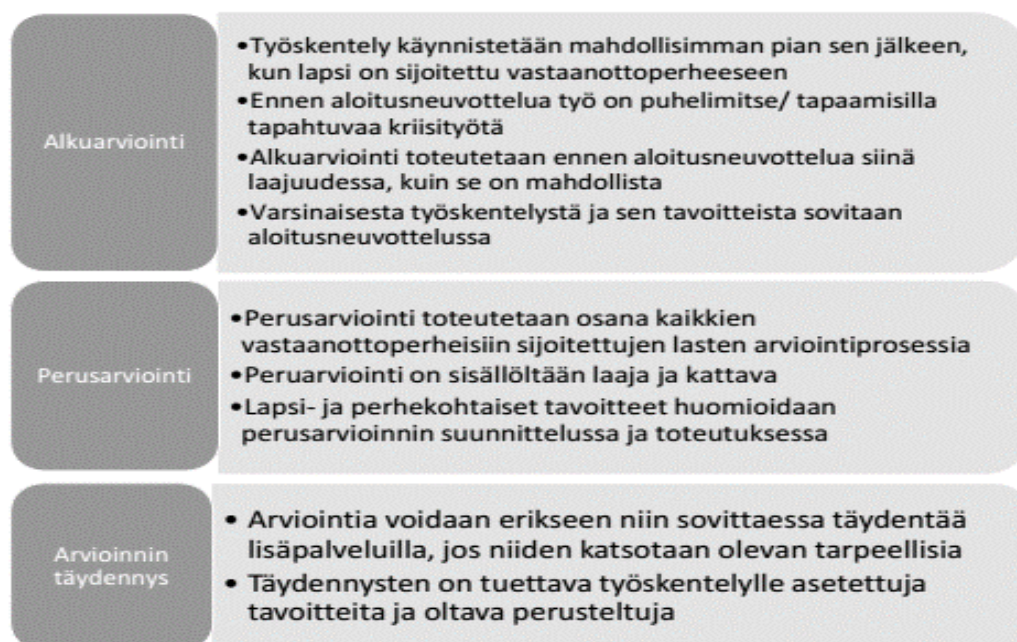
5.1 Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely

Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely on linjassa kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon käyttösunnitelmassa ilmaistuun vastaanottoperhetoiminnan tavoitteeseen vuodelle 2016. Käyttösunnitelman (2016, 39) mukaan vastaanottoperhetoiminnassa tulisi kiinnittää huomiota arvioinnin vahvistamiseen. Lisäksi arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely on linjassa kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon vuoden 2016 tulokortin keskeisimpien tavoitteiden kanssa. Näitä tavoitteita ovat muun muassa asiakasprosessien kehittäminen, palveluiden saatavuuden parantaminen prosessien uudistamisen kautta, sekä palveluiden kustannustehokkuuden varmistaminen Lean-menetelmää hyödyntäen. (Käyttösunnitelma 2016, 3 - 4.)

Lean-menetelmässä avainasemassa ovat yksinkertaistaminen, arvon tuottaminen ja vaihtelun vähentäminen. Leanin yhteydessä puhutaan virtaustehokkuudesta, jolla tarkoitetaan arvoa tuottavien toimintojen osuutta läpimenoajassa. Keinot virtaustehokkuuden parantamiseen ovat moninaisia. (Modig & Åhlström 2013, 27, 40 - 44, 144) Haastatteluiden perusteella vastaanottoperhetoiminnan arviointityön laatua, eli asiakkaan kokemaa arvoa, voidaan oleellisesti parantaa kiinnittämällä huomiota arviointityön systematisointiin, eli tässä tapauksessa työskentelyn käynnistymiseen ja työn sisältöön.

Kehittämishankkeessa määriteltiin sekä arviointityön rakenne, että työn sisältö. Määrittelyä tehtiin yhteistyössä vastaanottoperheyksikön lähiesimiehen kanssa helmi-maaliskuun aikana. Aluksi listattiin kaikki arviointityössä nykyisellään toteutettava työskentely, sekä haastatteluiden perusteella esiin nousseet tarpeet työn sisällölle. Tämän jälkeen hahmoteltiin arviointityön rakennetta. Arviointityön määrittelyssä korostui lastensuojelutyön yleinen luonne: tarvitaan arviointityötä, joka on systemaattista ja takaa asiakkaille tasapuoliset palvelut, mutta jättää myös mahdollisuuden yksilölliseen ja tarpeenmukaiseen palveluiden räätälöintiin.

Vastaanottoperhesijoituksen aikainen arviointityö jaettiin kolmeen vaiheeseen: alkuarviointiin, perusarviointiin ja arvioinnin täydennykseen (Kuvio 16). Kuviossa on esitetty sekä arviointityön vaiheet, että vaiheen kuvaus.

Kuvio 16: Vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön rakenne

Arviointityön rakenteen määrittelyn kanssa rinnakkain tehtiin työn sisällön määrittelyä (Kuvio 17). Kuviossa kunkin arviointityön vaiheen viereen on kuvattu konkreettinen työskentely arviointivaiheen aikana.

Kuvio 17: Vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön sisältö

Kun määrittelyt oli tehty yhteistyössä yksikön lähiesimiehen kanssa, tuotettiin maaliskuun lopussa ensimmäinen versio vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön rakennetta ja sisältöä kuvaavasta esitteestä. Esite lähetettiin lastensuojelulaitoksen johtajan arvioitaviksi. Saadun palautteen perusteella tehtiin tarvittavat muutokset yhteistyössä vastaanottoperheyksikön lähiesimiehen kanssa. Tämän jälkeen asiaa käsiteltiin huhtikuun alussa työyhteisön kokouksessa, mistä saadun palautteen jälkeen tehtiin lähinnä esitteen kieliasuun liittyvää hienosäätöä. Vastaanottoperheyksikön arviointityön rakennetta ja sisältöä käsiteltiin kehittämistyön tuotoksena syntyneen esitteen muodossa kaupungin lastensuojelun johtoryhmässä 21.4.2016. Esite ”Arviointityön rakenne ja sisältö lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikana” lähetettiin lastensuojelun avohuollon sosiaalityön esimiehille saatekirjeen kera 28.4.2016 (Liitteet 5 ja 6).

6 Kehittämistyön arviointi

Tässä luvussa tarkastellaan ja arvioidaan tehtyä kehittämistyötä menetelmien, tulosten, sekä luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta. Lopuksi esitetään kehittämistyön johtopäätökset ja pohditaan jatkekehittämistä. Ensin kuitenkin tarkastellaan kehittämistyön onnistumista nykytilasta esiin nousseiden kehittämistarpeiden kartoittamiseen haastatteluissa osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

6.1 Vastaanotto-perhetoiminnan arviointityön kehittämisen onnistuminen

Toimintatutkimukselle on tyypillistä tehtyjen ratkaisujen onnistumisen mittaaminen, mistä syystä kehittämistyölle on määriteltävä selvät, mitattavissa olevat tavoitteet (Kananen 2012, 53). Kuten luvussa kolme kerrottiin, tämän kehittämistyön tarkoituksena oli sekä kartoittaa vastaanotto-perhesijoituksen aikaisen arviointityön nykytilaa ja sen kehittämistarpeita, että selvittää, miten arviointityötä tulisi kehittää niin, että se tukisi aiempaa paremmin sosiaalityöntekijän päätöksentekoa. Työn tavoitteena oli kehittää arviointityötä yhdessä työyhteisön kanssa. Arviointityön nykytilasta esiin nousevat kehittämistarpeet kartoitettiin sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla, minkä jälkeen tehtiin kehittämistyöhön liittyvät rajaukset ja toteutettiin kehittämistyötä käytännössä.

Jotta saataisiin käsitys siitä, miten kehittämistoimenpiteet ovat onnistuneet, toteutettiin nykytilan ja kehittämistarpeiden määrittelyyn osallistuneille sosiaalityöntekijöille kehittämistyön onnistumista mittaava palautekysely. Palautekysely toteutettiin sähköisenä verkkokyselynä, eli e-kyselynä. Haastatteluihin osallistuneet sosiaalityöntekijät antoivat suostumuksensa e-kyselylomakkeen toimittamiseen haastatteluiden suostumuslomakkeen täytön yhteydessä (Liite 3). Palautekysely toteutettiin e-kyselynä, koska se on tehokas tapa kyselylomakkeen toteutukseen. (Vehkalahti 2014, 47 - 50.; Valli & Perkkilä 2015, 109 - 120)

E-kysely toteutettiin Google Forms-ohjelman avulla. Jotta saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva kehittämistyön onnistumisesta, käytettiin lomakkeessa strukturoituja monivalintakysymyksiä, Likertin asteikkoa ja avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset nähtiin välttämättömiksi, jotta vastaajilla on mahdollisuus kertoa omista kokemuksistaan ja näkemyksistään, jotka muuten jäisivät strukturoitujen kysymysten ulkopuolelle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 201.)

Palautekysely lähetettiin saatekirjeen (Liite 6) kera haastatteluihin osallistuneille lastensuojelun avoimuuden sosiaalityöntekijöille siihen sähköpostiosoitteeseen, jonka he olivat ilmaisseet suostumuslomakkeessa. Saatekirjeessä kerrottiin opinnäytetyön perustiedot ja työn tarkoitus. Vaikka e-kyselyn aihe oli sen vastaajille jo entuudestaan tuttu, koettiin saatekirjeen merkitys tärkeäksi; sen avulla voidaan herättää kiinnostus kyselyä kohtaan. (Vehkalahti 2014, 47 - 50.) Palautekysely (Liite 7) lähetettiin 18.5.2016 kaikille haastatteluihin osallistuneille, eli 12 (n=12) sosiaalityöntekijälle. Palautekyselyn aiheet liittyivät haastatteluaineiston perusteella arviointityön keskeisimpiin kehittämiskohteisiin, eli työskentelyn käynnistymiseen (rakenne ja sisältö), perhetyöhön ja dokumentointiin.

Vastausaikaa palautekyselyyn oli 31.5.2016 saakka. Koska määräajan lähestyessä vastauksia oli saatu vain kolme, lähetettiin muistutus kyselyyn vastaamisesta kaikille haastatteluihin osallistuneille 30.5.2016 (Liite 8). Määräaikaan mennessä vastauksia saatiin yhteensä kuusi

(n=6), joten kyselyn vastausprosentti on 50. Kyselyn osallistujajoukko on kuitenkin pieni, joten vastausten perusteella ei voida tehdä yleistyksiä (Heikkilä 2005, 29). Vastausten perusteella on kuitenkin mahdollisuus arvioida kehittämistyön onnistumista arviointityön nykytilan ja kehittämistarpeiden kartoitukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

Palautekyselyyn vastanneista puolet (n=3) oli samoissa työtehtävissä, kuin haastatteluun osallistuessaan ja puolet (n=3) olivat siirtyneet kaupungin sisällä toisiin työtehtäviin. Jos vastaaja oli eri työtehtävissä kuin haastattelun aikaan, pyydettiin kysely täyttämään soveltuvilta osin. Vastaajat jakautuivat suhteellisen tasaisesti eri alueiden välillä: kahdelta alueelta vastaajia oli aluetta kohden kaksi ja yhdeltä alueelta yksi. Yksi vastaaja ei ilmoittanut aluettaan ja kertoi sen johtuvan muuttuneesta työtehtävästään. Kaikki vastaajat olivat työskennelleet vastaanottoerheyksikön kanssa vuoden 2016 aikana.

Osana kehittämistyötä vastaanottoerheitoiminnan arviointityön rakenne ja sisältö kuvattiin esitteen muotoon, ja esite toimitettiin sähköisesti kunkin alueen sosiaalityön esimiehille jake-lua varten. Tämän lisäksi esitettä on työyhteisössä sovittu jaettavan neuvottelujen yhteydessä. Palautekyselyssä kysyttiin, onko esite tavoittanut vastaajan. Kukaan palautekyselyyn vastanneista (n=6) ei ollut saanut esitettä. Tästä syystä muihin esitettä koskeviin kysymyksiin ei ollut vastauksia.

Vastaanottoerheyksikön arviointityön osalta perhetyön koettiin haastatteluissa olevan riittä-mätöntä. Sen määrää toivottiin lisättävän ja sitä toivottiin toteutettavan erilaisissa ympäris-töissä eri kokoonpanoin. Vastaanottoerheyksikössä aloitti vuoden 2016 alussa kaksi perhe-työntekijää, joiden työnkuvien määrittelyssä käytettiin apuna haastatteluissa saatua tietoa.

Palautekyselyssä kysyttiin perhetyöntekijöiden vaikutuksesta arviointityön laatuun. Kysymykseen vastasi neljä (n=4) henkilöä. Vastaajista puolet (n=2) koki, että tällä on ollut positiivista vaikutusta arviointityön laatuun. Yksi vastaaja (n=1) ei osannut sanoa, onko tällä ollut vaiku-tusta ja yksi vastaaja (n=1) oli eri mieltä. Eräs vastaaja kertoi, että perhetyöntekijöiden aloi-tettua työyhteisössä, on perheitä voitu tavata tiiviimmin ja heidän kanssa on työskennelty aiempaa enemmän.

Arviointityössä tehtävien erilaisten dokumenttien ja niissä tapahtuneen kehityksen osalta Li-kertin asteikkoa muutettiin analyysivaiheessa kolmitasoiseen muotoon aiemman viisitasoisen sijaan. Nämä kolme luokkaa ovat: tyytyväinen, en osaa sanoa ja tyytymätön. Näin toimittiin, jotta mielipide-erot tulisivat paremmin esille. Taulukkoon 3 on koottu erilaiset vastaanotto-erheyksikön arvioinnissa tuotetut dokumentit sekä niihin liittyvät vastaukset.

Dokumentti (n=vastausten määrä)	tyytyväinen	en osaa sanoa	tyytymättömän	asiakkaileni ei ole tehty
päivittäisraportointi (n=3)	n=3			
arviointityön yhteenveto (n=3)	n=1	n=2		
selvitys huostaanottoa varten (n=3)	n=1	n=2		
vanhemman haastattelu (n=3)	n=2			n=1
nuoren haastattelu (n=3)				n=3
lapsen haastattelu (n=3)	n=1			n=2

Taulukko 3: Vastaanottoperheyksikön dokumentit ja dokumentoinnissa tapahtunut kehitys

Päivittäisraportointiin ja siinä tapahtuneeseen kehitykseen oltiin vastausten perusteella tyytyväisiä. Eräissä avoimen kysymyksen vastauksessa tuotiin esiin, että etenkin perhetyöntekijöiden päivittäisraportointiin oltiin tyytyväisiä lopussa olevan ammatillisen arvioinnin/pohdinnan vuoksi. Muiden arviointityössä tehtävien dokumenttien osalta hajontaa oli enemmän. Arviointityön yhteenvetoon ja huostaanoton valmistelua varten pyynnöstä tehtävään selvitykseen oltiin yhden vastaajana (n=1) osalta tyytyväisiä. Kaksi vastaajaa (n=2) eivät osanneet ilmaista, onko kehitystä tapahtunut. Tehtyihiin vanhemman ja lapsen haastatteluihin oltiin kyselyn perusteella tyytyväisiä, joskaan kaikkien vastaajien asiakkaiden kohdalla niitä ei ollut tehty, eikä arviota näin ollen niissä tapahtuneesta kehityksestä annettu. Nuoren haastattelua ei ollut tehty kenenkään kyselyyn vastanneen asiakkaalle.

Kun dokumentointia ja siinä kevään 2016 aikana tapahtunutta kehitystä pyydettiin palautekyselyssä tarkastelemaan kokonaisuutena, eivät vastaajat (n=4) osanneet arvioida, onko kehitystä tapahtunut. Tiedon kullussa vastaanottoperheyksikön ja sosiaalityöntekijän välillä on vastausten perusteella (n=4) tapahtunut kehitystä ja siihen oltiin vähintäänkin tyytyväisiä. Kun tiedon kulkua ja dokumentointia tarkasteltiin kokonaisuutena, kertoivat puolet vastaajista (n=2) olevansa näihin tyytyväisiä yleisarvosanalla 4/5. Puolet vastaajista (n=2) eivät olleet tyytyväisiä tai tyytymättömiä ja antoivat yleisarvosanaksi 3/5. Erään avoimen kysymyksen vastauksessa tuotiin esiin, että dokumentoinnissa tulisi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tuen näkökulmasta tuoda selkeästi esiin arvio lapseen ja perheeseen liittyvistä suojaavista tekijöistä ja riskitekijöistä. Kaiken kaikkiaan arviointityössä tehdyn kehittämistyön myötä vastaajat (n=3) kokivat, että arviointityö tukee sosiaalityöntekijää aikaisempaa paremmin lasta koskevassa päätöksenteossa.

Vaikka palautekyselyn vastaukset eivät sellaisenaan yleistettävissä olekaan, auttavat ne luomaan käsitystä siitä, miten kehittämistyössä on onnistuttu niiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, jotka ovat haastatteluissa olleet määrittelemässä vastaanottoperheyksikön arvioin-

tityön nykytilasta esiin nousevia kehittämistarpeita lasta koskevan päätöksenteon tuen näkökulmasta. Kun palautekyselyn vastauksia tarkastellaan Parasuramanin ym. (1985, 45) kehittämän laatukuilumallin (Kuvio 15, sivu 42) avulla, voidaan todeta, etteivät arviointityöhön liittyvät kokemukset vielä täysin vastaa työlle asetettuja odotuksia.

Vastausten perusteella kehitettävää on edelleen palvelun toteuttamiseen liittyen (Kuilu 3, Kuvio 15). Myös markkinointiviestinnän kuiluun (Kuilu 4, Kuvio 15) liittyy tiettyjä kehittämistarpeita. Palveluun liittyvien odotusten ja laatuvaatimusten kuilujen (Kuilu 1 ja Kuilu 2, Kuvio 15) osalta tilanteen voidaan olettaa olevan lähtötilannetta parempi. Näin siitä syystä, että haastatteluiden perusteella tiedetään sekä se, millaista arviointityötä päätöksenteon tueksi odotetaan, että se, miten työskentelyä halutaan toteutettavan.

Perhetyön osalta kehittämisen kohteet liittyvät nimenomaan työn toteutukseen, sillä vastaanottoperheyksikön tiimissä on vuoden alussa aloittanut kaksi perhetyön ammattilaista. Tämä mahdollistaa vastaanottoperheisiin sijoitettujen lasten ja perheen kanssa työskentelyn perhetyön keinoin aiempaa paremmin. Kuitenkaan puolet perhetyöhön liittyvään kysymykseen vastanneista (n=2) ei osannut sanoa, onko perhetyöntekijöiden tulo tiimiin vaikuttanut arviointityöhön, tai oli jopa sitä mieltä, ettei vaikutusta ole ollut. Muut vastaajat (n=2) olivat sitä mieltä, että tämä on vaikuttanut arviointityöhön positiivisesti. Palautetta kerättiin toukuussa, jolloin perhetyöntekijät olivat ehtineet olla osana vastaanottoperheyksikön tiimiä viiden kuukauden ajan. Jos palautekysely toteutettaisiin eri ajankohtana, olisivat vastaukset todennäköisesti erilaisia: perhetyöntekijöiden työn sisältö olisi ehtinyt kunnolla muotoutua ja työskentelyn toteutuksesta olisi enemmän kokemusta.

Dokumentoinnin osalta on vastausten perusteella selvää, että kehittämistä tarvitaan edelleen. Vaikka kukaan vastanneista ei ilmaissut olevansa tyytymätön arviointityössä tehtävään dokumentointiin, kiinnittyy vastausten osalta huomio arviointityön yhteenvetoon ja selvitykseen: kummankin osalta kaksi vastaajaa kolmesta (n=2) ei osannut sanoa, onko kehitystä tapahtunut. Kyseiset dokumentit ovat haastatteluiden perusteella sosiaalityöntekijän päätöksenteon kannalta tärkeitä: selvitystä pyydetään lapsen huostaanottoa valmisteltaessa ja arviointiyhteenvetoa käytetään apuna muun muassa lapsen ja perheen tuen tarpeen arvioinnissa. Niiden kehittämiseen olisi siis syytä panostaa.

Vanhemman haastattelun osalta tyytyväisiä siihen olivat ne vastaajat, joiden asiakkaalle se oli tehty (n=2). Huomio kiinnittyy siihen, ettei yhden vastaajan (n=1) asiakkaalle sitä oltu tehty lainkaan. Pääsääntöisesti vanhemman haastattelu tehdään kaikille vanhemmille, joiden lapsi on sijoitettu vastaanottoperheeseen, ellei se ole erityisestä syystä tarpeetonta. Tällainen syy voi olla esimerkiksi se, että vanhempaa on haastateltu lähimenneisyydessä lapsen aiemman vastaanottoperhesijoituksen aikana.

Nuoren haastattelua ei ollut tehty kenenkään vastaajan (n=3) asiakkaalle, mikä kertoo todennäköisesti siitä, ettei vastaajalla ole ollut nuorisoikäistä lasta vastaanotto-perheeseen sijoitettuna. Lapsen haastattelu oli tehty yhden vastaajan (n=1) asiakkaalle. Osana huhtikuussa vahvistettua arviointityön rakenteen ja sisällön määrittelyä se on sovittu tehtävän kaikille vastaanotto-perheeseen sijoitetuille lapsille, lapsen ikätaso huomioiden. Jos haastattelua ei lapselle ole tehty, on todennäköisesti kyseessä hyvin pieni lapsi, tai lapsi on ollut vastaanotto-perheeseen sijoitettuna ennen kuin rakenteesta on sovittu.

Yksi iso kehittämiskohde vaikuttaisi vastausten perusteella olevan markkinointiin liittyvässä viestinnässä (Kuilu 4, Kuvio 15), sillä kukaan vastanneista (n=6) ei ollut saanut vastaanotto-perhesijoituksen aikaisen arviointityön rakennetta ja sisältöä kuvaavaa esitettä. Opinnäytetyön tekijä on jakanut esitettä sähköisesti kaikkien alueiden sosiaalityön esimiehille ja sen jakamisesta aloitusneuvottelussa on sovittu työyhteisön kanssa. Vastausten perusteella on kuitenkin selvää, ettei markkinointi ole onnistunut. Vastaanotto-perheiden tekemä raportointi nousi esiin haastatteluissa, mutta e-kyselyssä siihen liittyen ei ollut kysymyksiä. Näin siitä syystä, ettei sen suhteen ei ole yksikössä vielä ryhdytty toimenpiteisiin.

Analysoitujen tulosten perusteella tehdyt toimenpiteet

Palautekyselyn vastaukset koottiin työyhteisöä varten yhteenvedoksi. Vastausten perusteella arviointityön rakennetta ja sisältöä kuvaava esite ei ollut tavoittanut lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä. Koska arviointityön systematisointi nähtiin työyhteisössä haastatteluiden perusteella tärkeäksi niin lapsen asioista päättävän sosiaalityöntekijän päätöksenteon, kuin asiakkaille tarjottavien palveluiden tasapuolisuuden kannaltakin, pidettiin tätä työn kehittämisen näkökulmasta huonona asiana. Tästä syystä lastensuojelulaitoksen johtaja laitoi esitteen sähköisessä muodossa uudelleen jakoon kesäkuussa. Lisäksi työyhteisön kanssa sovittiin uudestaan siitä, että esitettä jaetaan vastaanotto-perheyksikön asiakkaan asioissa järjestettävissä aloitusneuvotteluissa.

Perhetyön osalta vastaukset eivät aiheuttaneet toimenpiteitä. Perhetyöntekijät ovat aloittaneet yksikössä vuoden 2016 alussa ja heidän työnkuvansa tarkentuu, kun yhteistyöstä ja työskentelyyn liittyvistä tarpeista saadaan enemmän kokemusta. Opinnäytetyöprosessin aikana saatua tietoa voidaan kuitenkin hyödyntää jatkossakin työn kehittämisessä.

Dokumentoinnin osalta on vastausten perusteella edelleen syytä kiinnittää huomiota työskentelyssä tuotettavien dokumenttien kehittämiseen. Lastensuojelussa tehtävän arviointityön osalta dokumentoinnin kehittäminen on mainittu myös lastensuojelun laatusuosituksessa (Lavikainen ym. 2014, 35). Dokumentoinnin kehittäminen on siis tärkeää niin yleisten linjausten, kuin kehittämistyössä toteutettujen haastatteluidenkin perusteella.

6.2 Kehittämistyön menetelmien arviointi

Koska opinnäytetyö oli toimintatutkimuksellinen kehittämistyö, tehtiin kehittämistä tutkimuksen ja toiminnan avulla. Toimintatutkimuksen viitekehys loi hyvän pohjan opinnäytetyön toteuttamiselle, sillä se on viitekehysenä joustava erilaisille menetelmille. Toimintatutkimukselle tyypilliset syklin vaiheet ja spiraalimaiset iteraatiokierrokset tulivat hyvin esiin kehittämistyössä. Toimintatutkimukselle tyypillisesti tiedonkeruussa käytettiin erilaisia menetelmiä (Heikkinen 2010, 37).

Yhteistyöllä ja osallistamisella on keskeinen rooli toimintatutkimuksessa ja viitekehukseen kuuluu tyypillisesti yhteistyö työn aiheen kannalta oleellisten henkilöiden/ryhmien kanssa (Kananen 2009, 9 -11). Opinnäytetyötä on tehty yhteistyössä työyhteisön (etenkin lähiesimies ja lastensuojelulaitoksen johtaja) kanssa. Eri henkilöiden kanssa käyty keskustelut ovat autaneet tarkentamaan niin opinnäytetyön aihetta kuin haastatteluiden teema-alueitakin. Toisen keskeisen yhteistyöryhmän ovat muodostaneet kunnan lastensuojelun avohuollon toimintayksiköiden sosiaalityöntekijät ja heidän esimiehensä.

Toimintatutkimuksen tekemiselle on tyypillistä, että se vaatii aikaa ajatustyölle niin suunnittelu-, kuin arviointivaiheessakin. Toiminnan toteutuksen vaiheet ovat sen sijaan yleensä nopeampia. (Heikkinen ym. 2010, 78.) Aikataulua suunniteltaessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että aikaa eri vaiheiden toteuttamiseen on riittävästi ja aikataulussa pysyttiin hyvin. Haastatteluiden osalta aikataulujen sopimisen haastavuus vastasi odotuksia: vaikka aiheesta oltiin kiinnostuneita ja opinnäytetyöhön haluttiin osallistua, ei yhteisen ajan löytäminen ollut helppoa lastensuojelun avohuollossa työskenteleville sosiaalityöntekijöille ja heidän esimiehilleen. Haastatteluryhmän hierarkkista edustavuutta tärkeämmäksi katsottiinkin se, että haastattelut voidaan toteuttaa kaikilla alueilla.

Haastattelut saatiin toteutettua kaikille kolmelle lastensuojelun avohuollon alueelle. Jokaisessa ryhmässä oli neljä haastateltavaa. Kehittämistyön kannalta ryhmähaastattelu osoittautui oikeaksi valinnaksi, sillä näin saatiin kattava kuva vastaanottoperheyksikön arviointityön nykytilasta ja kehittämistarpeista. Ryhmähaastattelu onkin paljon käytetty haastattelumenetelmä, joka on erittäin käyttökelpoinen silloin, kun halutaan selvittää miten ryhmä muodostaa yhteisen näkemyksen haastattelun aiheena olevasta asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 61).

Ryhmähaastattelu toteutettiin fokusryhmähaastatteluna, joka on Hirsjärven & Hurmeen (2011, 62 - 63) mukaan yksi ryhmähaastattelun alalaji. Sitä käytetään heidän mukaansa usein silloin, kun pyritään kehittämään uusia ideoita tai palveluita ja toisaalta silloin, kun pyritään saamaan käsitys haastateltavien tarpeista. Ryhmähaastattelun etuna pidetään heidän mukaansa etenkin sitä, että tietoa saadaan yhtäaikaaisesti usealta vastaajalta. Se oli kiistaton etu

myös kehittämistyössä toteutetuissa haastatteluissa: paikalle saatiin yhtä aikaa usea kunnan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijä.

Fokusryhmähaastatteluissa tietoa kerättiin teemahaastattelun avulla. Vaikka teemojen valinta on Kanasen (2012, 61) mukaan ehkäpä teemahaastattelun hankalin vaihe, antavat oikein valitut teemat vastauksen siihen, mitä opinnäytetyöllä on haluttu selvittää. Kananen (2012, 116) toteaa teemahaastattelun sopivan etenkin lähtökohtatilanteen arviointiin ja ongelmatilanteen määrittelyyn. Teemahaastattelu sopi tässä opinnäytetyössä tiedon keräämiseen hyvin, sillä se antoi haastateltaville sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden tuoda esiin omia näkemyksiään vastaanottoperhe toiminnan arviointityöstä ja sen kehittämistarpeista. Tietoa saatiin kattavasti koko kunnan alueelta ja saatu tieto oli opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen kannalta merkittävää.

Koska teemahaastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, se rakentuu käytettyjen ilmaisujen, kielen, merkitysten ja tulkintojen ympärille (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48). Yhteisestä ammattikielestä huolimatta tarkennuksia tehtiin perhetyö-sanana käyttöön. Kaikissa haastatteluryhmissä tuotiin toistuvasti esiin tarve perhetyölle ja sen lisäämiselle. Kehittämistyön kannalta oli oleellista tarttua ilmaisuun ja pyytää siihen liittyvää tarkennusta jokaisessa ryhmässä. Kaikissa haastatteluryhmissä perhetyöllä tarkoitettiin perheiden kanssa tehtävää työskentelyä, ei pelkästään lastensuojelun perhetyöntekijöiden tekemää perhetyötä. Perhetyö-sanalla koettiin kuvaavan hyvin työn luonnetta, minkä vuoksi sitä käytettiin.

Tässä opinnäytetyössä kehittämistyön onnistumisesta kerättiin palautetta sähköisen verkkokyselylomakkeen, eli e-kyselyn, avulla. Palautetta kerättiin niiltä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiltä, jotka olivat osallistuneet haastatteluissa vastaanottoperhe yksikön arviointityön nykytilasta esiin nousevien kehittämistarpeiden kartoitukseen. Tähän tarkoitukseen e-kysely sopi hyvin.

Tässä opinnäytetyössä sekä haastattelut, että e-kysely analysoitiin teemoitellen, laatukuilumallia apuna käyttäen. Laatukuilumallia käytettiin apuna myös haastatteluiden teema-alueiden hahmottelussa. Parasuramanin ym. (1985) laatukuilumalli sopi erittäin hyvin kumpaankin tarkoitukseen. Sen avulla saatiin monipuolinen ja helposti ymmärrettävissä oleva kuva vastaanottoperhe yksikön arviointityön nykytilasta ja kehittämistarpeista.

6.3 Kehittämistyön tulosten arviointi

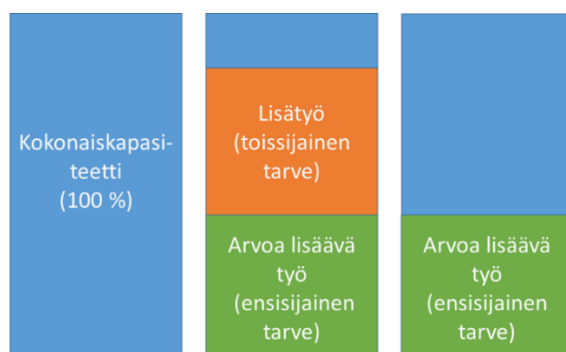
Ajankohta oli kehittämistyölle monessakin mielessä mainio. Ensinnäkin se nivoutuu kunnan valtuustokauden 2013 - 2016 yhteen strategiseen painopistealueeseen, eli palveluiden uudistamiseen (Valtuustokauden 2013 - 2016 strategia, 7). Valtuustokauden strategian mukaan palveluiden uudistamisen kannalta keskiössä ovat niin palveluiden järjestämistavat, kuin niiden

ennakkoluuloton arviointikin. Nämä ovat olleet myös tämän opinnäytetyön keskeisiä elementtejä: tutkitaan ja arvioidaan sitä, miten vastaanottoperhetoiminnan arviointityötä järjestetään nyt ja kehitetään arviointia yhdessä työyhteisön kanssa. Toiminnan arvioinnin avulla on mahdollista parantaa sen laatua, sujuvoittaa prosessia ja luoda uusia toimintamalleja, mitkä myös on asetettu valtuustokauden strategisiksi tavoitteiksi palveluiden tuottavuuden ja kustannustehokkuuden näkökulmasta (Valtuustokauden 2013 - 2016 strategia, 17). Toiseksi kehittämistyö vastaa kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon vuoden 2016 tuloskortin keskeisimpiin tavoitteisiin: tuottavuuden parantaminen asiakastyötä lisäämällä ja asiakastyön prosesseja kehittämällä, palveluiden saatavuuden parantamisen prosessien uudistamisen kautta, sekä palveluiden kustannustehokkuuden varmistaminen Lean-menetelmää hyödyntäen. (Käyttösuunnitelma 2016, 3 - 4.)

Kolmanneksi kehittämistyö vastaa lastensuojelun tulosityksikön ja etenkin vastaanottoperhetoiminnalle vuodelle 2016 asetettuihin tavoitteisiin. Lastensuojelun tulosityksikön keskeisiksi tavoitteiksi on määritelty muun muassa asiakkaiden osallisuuden lisääminen. Toimintaa tulisi toimialan käyttösuunnitelman mukaan kehittää avointa dokumentointia lisäämällä. Vastaanottoperhetoiminnassa huomiota tulisi kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon käyttösuunnitelman mukaan kiinnittää arvioinnin vahvistamisen lisäksi nuorten perhehoidon lisäämiseen (Käyttösuunnitelma 2016, 39). Opinnäytetyön tekijän näkemyksen mukaan asiat ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa ja nuorten sijoitusten lisääminen mahdollistuu arviointityön kehittämisen myötä. Jotta nuorisoi-kaisten sijoituksia lyhytaikaiseen perhehoitoon voitaisiin lisätä, on tärkeää, että sosiaalityöntekijä voivat luottaa vastaanottoperhetoiminnassa tehtävään arviointiin ja sen laatuun. Vaattovaaran & Maulan (2010, 7) mukaan se, että lastensuojelun laitossijoitusta käytetään kiireellisissä ja lyhytaikaisissa sijoituksissa voi johtua siitä, ettei täysin luoteta siihen, että lyhytaikaisessa perhehoidossa kyettäisiin vastaamaan vaativiin tilanteisiin liittyviin arvioinnin tarpeisiin.

Arviointityön kehittämisen kannalta systemaattisuus ja selkeä rakenne koettiin haastatteluiden perusteella tärkeäksi. Haastatteluissa puhuttiin esimerkiksi siitä, että tulisi olla ”joku systeemi” tai ”tietty sabluuna”. Osana työskentelyn systemaattisuutta oli myös sen alkaminen heti lapsen sijoituksen alettua, ilman viivytyksiä, ja työskentelyn toteutuminen tietyn rakenteen mukaan. Arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely koettiin tärkeäksi myös työyhteisössä ja se muodostuikin isoksi osaksi kehittämistyötä. Arviointityön rakenteen ja sisällön määrittelyn hyötyä voidaan sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta tarkastella Lean-ajattelun mukaisesti virtaustehokkuuden lisääntymisenä. Arviointityön rakenteen ja sisällön määrittely mahdollistaa työskentelyn käynnistymisen heti lapsen sijoituksen alettua, jolloin aika ennen aloitusneuvottelua saadaan käytettyä tehokkaasti. Määrittelyn avulla voidaan keskittyä arvoa lisäävään työhön, eli virtaustehokkuuteen ja vähentää lisätyön tarvetta (esim. uudelleen aloittaminen, asioiden kasaantuminen, prosessien vaihtelu). (Modig & Åhlström 47 -

67.) Arviointityön rakenteen ja sisällön määrittelyn merkitys on helppo hahmottaa Kuvion 18 avulla.

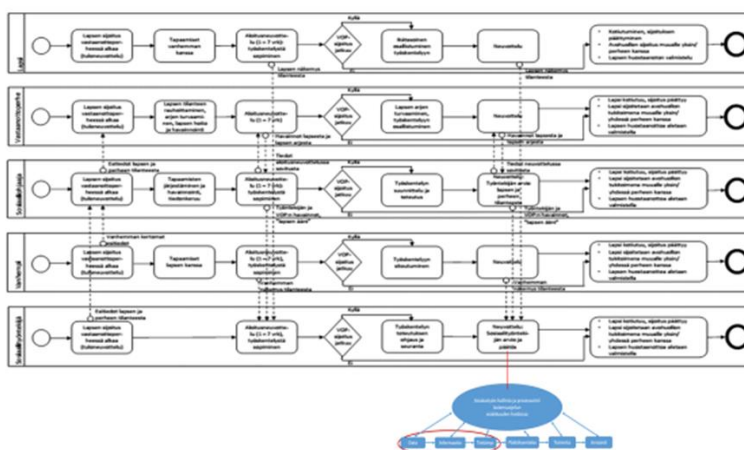
Kuvio 18: Resurssitehokkuudesta virtaustehokkuuteen (Mådig & Åhlström 2013, 65)

Vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenteen ja sisällön määrittelyn avulla on mahdollista keskittyä aiempaa paremmin päätöksentekoa tukevaan työskentelyyn. Tällä on vaikutusta myös yhteistyökumppaneiden toimintaan: sosiaalityöntekijän kannalta tarkasteltuna lisätyön tarve vähenee, kun esimerkiksi ajalle ennen vastaanottoperheeseen sijoitetun lapsen aloitusneuvottelua on selkeä rakenne. Kuten eräs haastateltava asian ilmaisi: ”Ei tarvitsisi miettiä, miten tämä viikko ennen aloitusneuvottelua hoidettaisiin, mitä pitäisi tehdä...”. Lisätyön tarpeen väheneminen vapauttaa sosiaalityöntekijän työaikaa ensisijaiseen toimintaan.

Sen jälkeen, kun vastaanottoperhetoiminnan arviointityön rakenne ja sisältö määriteltiin, tuotettiin esite tätä havainnollistamaan. Opinnäytetyön tekijä laittoi esitteen jakoon sähköisesti ja sitä sovittiin jaettavan myös lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikaisissa aloitusneuvotteluissa. Esitteen jakelu ei mitään ilmeisimmin onnistunut toivotulla tavalla, sillä toukokuussa toteutettuun palautekyselyyn vastanneista kukaan ei ollut sitä saanut. Vaikka tämä oli kehittämistyön näkökulmasta harmillinen takaisku, ei se vähennä tehdyn työn arvoa. Vaikka muutos ei käytännön tasolla ilmennytkään suunnitelman mukaisesti, saatiin kehittämistyön avulla luotua uutta tutkimuksellista tietoa, jonka avulla työtä voidaan edelleen kehittää (Ojasalo ym. 2014, 59). Arviointityön rakenteen ja sisällön määrittelyn avulla voidaan kehittää käytännön työtä, koska työlle on kuvattu selkeä kolmivaiheinen rakenne ja eri vaiheiden aikana toteutettava sisältö. Tämän lisäksi työtä voidaan edelleen tehdä näkyväksi esitteen avulla.

Tietojohtamisen viitekehyksessä voidaan lastensuojelua tarkastella asiakasta palvelevana arvoverkostona. Luschin ym. (2010, 21) mukaan arvoverkoston päämääränä tulisi olla sekä palvelutarjonnan laajentaminen, että yhteistoiminnan avulla lisätä arvoa verkostoon. Koska sosiaalityöntekijä tekee lastensuojelulain (417/2007) perusteella lapsen asiakkuuteen liittyvät päätökset, on hänen osuutensa lapsen ja perheen lastensuojelun arvoverkostossa erittäin tär-

keä. Koska kehittämistyössä on saatu kattava kuva siitä, millainen tieto tukee sosiaalityöntekijän päätöksentekoa, voidaan vastaanotto-perheteroiminnassa syntyvää ja kerättyä tietoa jalostaa tätä varten aiempaa paremmin. Haastatteluiden perusteella päätöksentekoa tukeva tieto on laadultaan tasaista, kantaa ottavaa, ilmaisee selkeästi lapsen ja perheeseen liittyviä huolenaiheita, sekä huomioi monipuolisesti lapsen ja perheen tilanteesta tapahtuneet muutokset lapsen vastaanotto-perhesijoituksen aikana. Etenkin dokumentoinnin laadun tasaisuuteen liittyvää tarvetta tuotiin esiin haastatteluissa: toisinaan erojen kerrottiin olevan jopa työntekijäkohtaisia. Lisäksi haastatteluissa tuotiin esiin, että dokumentoinnissa tulisi kiinnittää huomiota lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen näkemysten ja kokemusten esiin tuomiseen. Jalostettu tieto on Klemolan ym. (2014, 9 - 11) mukaan merkityksellistä nimenomaan päätöksenteon laadun näkökulmasta. Heidän mukaansa oikeanlaisen tiedon avulla mahdollistetaan kokonaisuuden kannalta hyvien päätösten tekeminen, sekä voidaan edistää prosessien jouhevaa etenemistä. Jalostetun tiedon avulla voidaan siis tukea sosiaalityöntekijän päätöksentekoa, eli asiakastyön hallintaa ja prosessointia lapsen vastaanotto-perhesijoituksen aikana (Kuvio 19).

Kuvio 19: Asiakastyön hallinta ja prosessointi sosiaalityöntekijän näkökulmasta vastaanotto-perhesijoituksen arviointityön prosessissa

Työn arvon kannalta on Kanasen (2012, 48) mukaan tärkeä pohtia sitä, millaista uutta tietoa se tuottaa kehittämisen kohteena olevasta ilmiöstä. Kehittämistyöllä pyrittiin vastaanotto-perheteroiminnan arviointityön kehittämiseen yhdessä työyhteisön kanssa niin, että se tukisi lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa aiempaa paremmin. Opinnäytetyön tekijän tietojen mukaan lyhytaikaisessa perhehoidossa tehtävää arviointityötä ei ole aiemmin tästä näkökulmasta tutkittu.

Työn tavoitteeseen päästiin hyvin, sillä kehittämistyössä nivoutuivat yhteen arviointityön rakenteen ja sisällön määrittäminen, sekä niiden tuottaminen konkreettiseen esitteen muotoon. Perhetyöhön liittyviä kehittämisehdotuksia on hyödynnetty sekä työntekijöiden työkuivia suunniteltaessa, että arviointityön sisältöä määriteltäessä. Dokumentoinnin osalta haastatteluiden tuloksina saatuja kehittämisehdotuksia alettiin siirtää käytännön työhön siltä osin, kuin se oli helposti mahdollista. Laajempaa dokumentointiin liittyvää kehittämistyötä on suunnitteilla tulevaisuudessa. Opinnäytetyön tuloksia voidaan soveltaen hyödyntää lyhytaikaisessa perhehoidossa tehtävässä arviointityössä ja työn kehittämisessä. Tulosten hyödyntämistä edesauttaa se, että osana kehittämistyötä on tuotettu arviointityön rakennetta ja sisältöä kuvaava esite.

6.4 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöprosessia ovat ohjanneet Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisen tutkimuseettisen neuvottelukunnan määrittelemät hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdat (TENK 2012, 6). Sen lisäksi, että kehittämistyön tekemisessä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä, on siinä huomioitu sosiaalialan eettiset periaatteet. Suomen Sosiaalityöntekijöiden Liiton hyväksymät alan eettiset periaatteet perustuvat sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen liiton (IFSW) vuonna 1994 tekemiin linjauksiin (Rostila 2001, 5).

Opinnäytetyölle haettiin tutkimuslupaa kunnan tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmältä 14.9.2016. Tutkimussuunnitelman ja sen liiteasiakirjojen katsottiin noudattavan hyvää tutkimustapaa ja niiden olevan eettisesti hyväksyttäviä. Perhepalveluiden johtaja myönsi tutkimusluvan 7.10.2015. Tutkimusluvan hakeminen on osa hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2012, 6). Ennen opinnäytetyön aloittamista on sovittu eri osapuolten oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista (TENK 2012, 6).

Myös kehittämistyössä käytetyissä menetelmissä on kiinnitetty huomiota eettisyyteen (TENK 2012, 6). Ryhmähaastatteluiden ja haastatteluiden analyysin osalta eettisesti kestävät valinnat liittyivät etenkin haastateltavien itsemääräämisoikeuteen ja anonymiteetin turvaamiseen. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltavat antoivat osallistumiseensa kirjallisen suostumuksen (Liite 3).

Ryhmähaastatteluihin osallistui kaikkiaan 12 lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijää, kaikista kunnan kolmesta avohuollon toimintayksiköstä. Hirsjärven & Hurmeen (2011, 58) mukaan haastateltavien joukko on sopiva silloin, kun haastatteluista on saatu aiheen kannalta tarpeellinen tieto. Koska ryhmien haastattelujen sisältö oli hyvin samankaltaista, voidaan tätä pitää opinnäytetyön aiheen kannalta riittävänä aineistona.

Haastattelut videoitiin ja nauhoitettiin digitaalisesti, joista jälkimmäinen toimi varmuuskopiona. Myös tallennukseen haastateltavat antoivat luvan suostumuslomakkeessa (Liite 3). Yhden ryhmän kohdalla videotallennus ei onnistunut, sillä laitteisto ei ollut sovitusti opinnäytetyöntekijän käytössä. Tällöin varmuuskopiona hyödynnettiin haastateltavien suostumuksella matkapuhelimen nauhoitusohjelmaa. Haastattelun jälkeen tiedosto siirrettiin muistitikulle, jonka jälkeen se tuhottiin matkapuhelimesta.

Vaikka diginauhuri oli alun perin suunniteltu varmuuskopiolaitteeksi, sitä käytettiin litterointivaiheessa kaikkien haastatteluiden purkamisessa sen hyvän äänenlaadun vuoksi. Litteroinnin jälkeen yksittäiset haastateltavat eivät enää olleet tunnistettavissa ja opinnäytetyössä puhuttiin haastatteluryhmistä (H1, H2 ja H3). Litterointi tehtiin propositiotasoisena, eli haastateltavien puheesta ei kirjattu koko lausetta, vaan sen ydinsisältö (Kananen 2012, 109). Sanatarkkoja ilmaisuja käytettiin opinnäytetyössä sitaattien muodossa, mutta ne esitettiin yleiskielisinä ilmauksina. Kanasen (2012, 110) mukaan tällöin tekstistä poistetaan murre- ja puhekielen ilmaisut ja ne korvataan kirjakielisillä. Yleiskielisten sitaattien käyttö tukee opinnäytetyön tekijän näkemyksen mukaan vastaajien anonymiteetin turvaamista.

Sähköinen verkkokysely toimitettiin siihen sähköpostiin, jonka haastateltavat olivat suostumuslomakkeessa ilmaisseet. Anonymiteetin turvaamiseksi kysely lähetettiin erikseen jokaiselle haastatteluun osallistuneelle (n=12). Kyselyn vastaukset tulivat opinnäytetyön tekijälle aikatunnisteella (päivämäärä ja kellonaika), joten yksittäiset vastaajat eivät olleet tunnistettavissa. E-kysely testattiin etukäteen viidellä henkilöllä, joista neljä oli sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia. Sähköisen kyselylomakkeen testaaminen etukäteen on tärkeää (Vehkalahti 2014, 48). Esitestauksesta huolimatta yksi kyselyyn vastanneista lähetti opinnäytetyön tekijälle sähköpostia, jossa toi esiin, että joidenkin kysymysten vastausvaihtoehtojen sanalliset selosteet (4 Tyytyväinen ja 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita) olisivat voineet olla toisin päin. Tämän todettiin olevan totta, mutta vastauksista koettiin saatavan tästä huolimatta riittävän luotettavia, sillä ne eivät rakentuneet pelkästään sanallisiin ilmauksiin, vaan myös numeerisiin. Kummatkin vastausvaihtoehdot ilmaisivat lisäksi vastaajan tyytyväisyyttä.

Palautekyselyyn vastasi puolet (n=6) niistä henkilöistä, joille se lähetettiin (n=12). Verkkokyselyihin liitetäänkin usein tavoitettavuusongelma; vastauksia saadaan usein vain vähän (Vehkalahti 2014, 48). Tämän opinnäytetyön kohdalla e-kyselyn vastausprosenttia (50) voidaan pitää sinänsä hyvänä, mutta vastausten vähäisen määrän vuoksi sen perusteella ei voida tehdä yleistyksiä. Vastaajien kokemusta arviointityön rakenteen ja sisällön selkiytymisestä ei palautekyselyn tulosten perusteella voida luotettavasti arvioida, sillä palautekyselyssä tämän arvioiminen oli sidottu esitettä koskeviin kysymyksiin, koska esite tehtiin nimenomaan selkeyttämään arviointityön rakennetta ja sisältöä. Vastauksista saatiin kuitenkin muilta osin käsitystä

siitä, miten kehittämistyössä on onnistuttu vastaanottoperhetoiminnan arviointityön nykytilasta esiin nousevia kehittämistarpeita ryhmähaastatteluisissa kartoittaneiden sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

Kuten hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, on tieteellisen tiedon vaatimukset huomioitu kehittämistyön suunnittelun, toteutuksen ja dokumentoinnin osalta (TENK 2012, 6). Lisäksi kehittämistyössä kerätty aineisto, eli haastattelutallenteet ja palautekyselyn vastaukset, säilytetään opinnäytetyön valmistumiseen ja hyväksymiseen saakka. Kehittämistyöhön osallistuneiden yksityisyyden suojaamiseksi aineistot säilytetään muistitikulla lukitussa kaapissa ja milloin tämä ei ole mahdollista, tietokoneella salasanan takana. Kun opinnäytetyö on hyväksytty valmistunut, tuhotaan kerätty aineisto ja sähköpostiosoitteet.

Opinnäytetyön tekijä on työskennellyt usean vuoden ajan erilaisissa lastensuojelun työtehtävissä, joista muutaman vuoden kunnan vastaanottoperhetoiminnassa. Näin ollen opinnäytetyön tekijällä on ymmärrystä ja riittävää perehtyneisyyttä kehittämistyön aiheeseen, sekä sen toimintaympäristöön. Kehittämistyön eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta on oleellista, että arviointityön nykytilasta esiin nousevat kehittämistarpeet on kartoitettu keräämällä tieto lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiltä. Opinnäytetyön eettisyyttä lisää myös se, että sen tekijä on ollut opintovapaalla omasta työstään kyseisestä lyhytaikaisen perhehoidon yksiköstä kehittämistyön keskeisimmän ajan. Sidonnaisuuksien ilmoittaminen on osa hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK 2012, 6).

Vaikka toimintatutkimukseen ei kuulukaan pyrkimys yleistettävyyteen, ei se tarkoita sitä, etteikö kehittämistyössä pyrittäisi siihen, että tulokset voisivat olla siirrettävissä vastaavanlaisiin tilanteisiin (Kananen 2012, 55). Siirrettävyys edellyttää kuitenkin Kanasen (2012, 14) mukaan laadukasta dokumentointia. Kehittämistyössä on pyritty kautta linjan huolelliseen dokumentointiin. Tämä koskee niin kehittämistyössä syntynyttä, kuin siinä käytettyä materiaaliakin. Hyvän tieteellisen käytännön (2012, 6) mukaisesti työssä on käytetty lähteitä ja niihin on viitattu asianmukaisesti. Kehittämistyön tuotoksena määriteltiin arviointityön rakenne ja sisältö, sekä kuvattiin se konkreettisesti esitteen muotoon. Rakenne, määritelmät ja esite on kuvattu työhön avoimesti, jolloin vastaavaa työtä tekevät voivat halutessaan helposti hyödyntää niitä oman työnsä jäsentelyssä.

6.5 Johtopäätökset ja jatkokehittäminen

Kuten Vaattovaara & Maula (2010, 11) toteavat, tuottaa perheympäristö sijoitetusta lapsesta erilaista tietoa lastensuojelun laitoshoidon verrattuna. Lyhytaikaiseen perhehoitoon sijoitetuihin lapsiin voidaan heidän mukaansa kiinnittää huomiota yksilöllisemmin, mikä nousi esiin myös haastatteluisissa lyhytaikaisen perhehoidon vahvuutena. Jotta lyhytaikaista perhehoitoa

voidaan käyttää todellisena vaihtoehtona lastensuojelun laitoshoidolle, on arviointityön kuu-
luttava siihen Vaattovaaran & Maulan (2010, 10) mukaansa tiiviisti. Tulosten perusteella las-
tensuojelun laitossijoituksen aikainen arviointityö koettiin laadukkaammaksi, kuin vastaanot-
toperheisiin sijoitettujen lasten asiakkuuden aikana tehtävä arviointityö. Koska lyhytaikaisen
perhehoidon käyttö sijaishuollon hoitomuotona on kunnassa edelleen kasvavaa toimintaa (Ku-
vio 2, sivu 14), on sen aikaisen arviointityön kehittämiseen kiinnitettävä huomiota.

Hyvässä lastensuojelun arviointiprosessissa luottamuksella on Petreliuksen ym. (2016, 10 - 11)
mukaan keskeinen rooli, ja sen rakentamiseen ja ylläpitämiseen on kiinnitettävä huomiota
prosessin alusta alkaen. Luottamusta tarvitaan kaikkien lapsen asiakkuuden prosessiin osallis-
tuvien välillä. Se, että heti prosessin alussa kyetään kertomaan, mistä arviointityö muodostuu
ja miten se rakentuu, lisää osapuolten luottamusta arviointityön prosessiin. Lapsen ja per-
heen kannalta tarkasteltuna se lisää luottamuksen lisäksi asiakkaiden sitoutumista arviointi-
prosessiin (Petrelius ym. 2016, 11). Arviointityön sisältöä ja rakennetta kuvaava esite on sel-
keä ja helppolukuinen, ja sitä voidaan käyttää apuna prosessin havainnollistamisessa työnteki-
jöiden lisäksi myös vanhemman ja lapsen kanssa.

Tulosten perusteella perhetyöllä voidaan tuottaa arvokasta tietoa sosiaalityöntekijän päätök-
sentekoa tukemaan. Perhetyön avulla koettiin saatavan tärkeää tietoa sekä lapsesta, että
vanhemmista, mutta etenkin perheen arjesta ja perheessä olevista vahvuuksista, voimava-
roista, uhkista ja tuen tarpeista. Perhetyön lisääminen on eittämättä arviointityön laadun ke-
hittämisen kannalta tärkeää, sillä kuten Heino (2013, 97) toteaa, vain harvoin lastensuojelun
asiakkaana olevan lapsen ja perheen elämäntilanteessa on kyse vain yhdestä syystä tai aiheut-
tajasta. Tästä syystä lapsen ja perheen kokonaistilanteen hahmottaminen on hänen mukaansa
tärkeää. Vaativiin perhetilanteisiin liittyvässä kansainvälisessä interventiotutkimuksessa onkin
Bardyn & Heinin (2013, 20) mukaan todettu, että parhaiten toimivat työskentelytavat, joiden
avulla tullaan lähelle ihmistä ja heidän tarpeitaan, lastensuojelussa siis lasta ja hänen perhet-
tään.

Yhdeksi keskeiseksi kehittämistarpeeksi tulosten perusteella nousi tarve vastaanottoperheteroi-
minnan dokumentoinnin kehittämiseksi, sillä vastaanottoperheteroiminnassa tuotettujen doku-
menttien koettiin olevan merkittävässä roolissa sosiaalityöntekijän päätöksenteossa. Tulosten
perusteella on kiinnitettävä erityistä huomiota dokumentoinnin laadun parantamiseen ja tasa-
laatuisuuteen. Myös Toimiva lastensuojelu - toteuttamissuunnitelmassa on kiinnitetty huo-
miota lastensuojelussa tehtävään dokumentointiin ja tarpeeseen sen systemaattisuudelle (La-
vikainen & Juurakko 2014, 28). Koska vastaanottoperheteroiminnan dokumentoinnin kehittämi-
nen on yksikössä edessä myöhemmin, tehtiin sitä varten kehittämisehdotuksia, joissa huomioi-
tiin kehittämistyön tulokset. Lisäksi ehdotuksissa huomioitiin asiakkaan osallisuuden vahvista-
minen dokumentoinnissa, sillä tähän tulee kiinnittää huomiota sekä kansallisten suositusten,

että kunnan omien lastensuojelulle asettamien tavoitteidenkin mukaan (Laaksonen ym. 2011, 37 - 39; Lavikainen ym. 2014, 33 - 34; Käyttösuunnitelma 2016, 39). Ehdotukset tehtiin dokumenttikohteisesti käytössä oleviin dokumenttipohjiin ja koottiin työyhteisöä varten yhteenvedon muotoon (Liite 9).

Arviointityön selkeät rakenteet tulevat olemaan keskeisessä roolissa sosiaalialan digitalisointin myötä, sillä tulevaisuudessa sosiaali- ja terveydenhuollossa on käytössä yksi yhteinen asiakas- ja potilastietojärjestelmä. Järjestelmän avulla tieto on saatavilla reaaliajassa hoitopaikasta riippumatta, mikä tuo merkittävän hyödyn asiakkaan asian hoitamiseen, niin hänen itsensä kuin työntekijöidenkin näkökulmasta. Pääkaupunkiseudulla on lisäksi käynnissä Apotti-hanke, jossa pyritään yhden alueellisen järjestelmän avulla yhdistämään prosesseja ja kehittämään toimintatapoja (Oy Apotti Ab, 2016).

Lastensuojelun näkökulmasta tulevaisuus haastaa dokumentointia, joka on alalla perinteisesti ollut rakenteeltaan verrattain vapaata, sekä sisällöltään ja laadultaan vaihtelevaa. Prosessien ja toimintatapojen yhtenäistäminen on erittäin tarpeellista, mutta huomio kiinnittyy siihen, ettei lastensuojelussa ole käytössä kansallisen tason viitekehystä, usein ei edes alueellista. Jotta yhteistä tietojärjestelmää voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla, olisi kansallisesta viitekehystä sopiminen lapsi- ja perhepalveluissa perusteltua. Yhteisen tietopohjan ja viitekehysten määrittely onkin asetettu kyseisten palveluiden osalta pitkän aikavälin tavoitteeksi Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän loppuraportissa (Kana- noja, Lavikainen & Oranen 2013, 6). Tällaisena voisi toimia esimerkiksi Ruotsissa käytössä oleva BBIC-malli (Kuvio 4, sivu 20).

Jotta lastensuojelupalveluita voitaisiin toteuttaa laadukkaasti prosessien ja toimintatapojen yhtenäistämisen myötä, se edellyttäisi vaikuttaviksi todettujen menetelmien käyttöä. Yleisesti ottaen lastensuojelun vaikuttavuudesta on kuitenkin vielä varsin vähän tietoa (Bardy & Heino 2013, 30). Suomen Kuntaliitossa on toteutettu lastensuojelun vaikuttavuusmittarin kehittämishanketta vuosina 2013 - 2015. Kehittämishankkeeseen osallistui 11 pilottikuntaa (Kun- nat.net 2016.) Vaikuttavuudella tarkoitetaan asiakkaassa ja hänen tilanteessaan tapahtuneita positiivisia vaikutuksia, joita pyritään mittarin avulla saamaan numeeriseen, vaikuttavuuden vertailun mahdollistavaan, muotoon (Aaltio 2015, 2). Pekkarisen (2011, 60 - 61) tutkimuksessa toteutettujen haastatteluiden perusteella perhehoidon tutkimuksen puutteet liittyivät niin perhehoidon käyttöön sijaishuollon hoitomuotona, kuin sen järjestämiseenkin.

Kuten todettu, on lastensuojelussa tehtävä arviointi ja sen kehittäminen laajan kiinnostuksen kohteena, ja osa Toimiva lastensuojelu-selvitysryhmän toteuttamissuunnitelman asettamista kehittämisen painopisteistä. Selvitysryhmän toteuttamissuunnitelmassa esitettiin, että vuo-

sien 2015 - 2017 välisenä aikana kehitetään lastensuojelun asiakasprosesseja. Lastensuojelussa tehtävän arviointityön kehittäminen nähdään selvityksessä olevan keskeisessä roolissa prosessien kehittämisessä. (Lavikainen & Juurakko 2014, 29.) Vastaanottoerhetoiminnan arviointityön kehittäminen on siis tärkeää itse palvelun laadun vuoksi, mutta myös sen vuoksi, että sen kehittämisellä voidaan kehittää palveluprosesseja ja palvelutarpeen arviointia. Tehty kehittämistyö on yksi askel työn kehittämisessä.

Tietojohtamisen viitekehuksesta tarkasteltuna voidaan todeta, että kehittämistyön perusteella on tiedossa, millainen lapsen sijoituksen aikainen työskentely luo arvoa sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta ja mitä arviointityön kehittämisessä olisi tästä näkökulmasta huomioitava (Lusch ym. 2010, 21; Laihonen ym. 2013, 15 - 16; Klemola ym. 2014, 9 - 11). Vastaanottoerhetoiminnan arviointityössä on tulosten perusteella tulevaisuudessa tärkeää kiinnittää huomiota dokumentointiin ja perhetyöhön. Lisäksi työn vaikuttavuuteen liittyvä kehittäminen on tulevaisuudessa tärkeää. Arviointityön kehittämisessä voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää Petreliuksen ym. (2016, 7) määrittelemiä arviointityön laadun osatekijöitä. Arviointityön laadun merkitys korostuu kehittämistyön tulosten perusteella erityisesti silloin, kun sosiaalityöntekijöillä ei ole mahdollisuutta itse panostaa asiakkaan kanssa tehtävään työhön niin paljon, kuin he toivoisivat. Tällöin lapsen asioista vastaavan ja päättävän sosiaalityöntekijän on voitava luottaa muiden tekemien arviointien laadukkuuteen, eli siihen, että arvioinnin sisältö tukee virkavastuussa olevaa sosiaalityöntekijää päätöksenteossa. Jatkossa olisikin kiinnostavaa tutkia sitä, miten lyhytaikaisen perhehoidon aikaista arviointityötä toteutetaan eri kunnissa. Tässä voidaan olettaa olevan eroja, sillä lyhytaikaista perhehoitoa järjestetään ja toteutetaan eri tavoin eri puolilla Suomea. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia sitä, miten eri tavoin toteutettu arviointityö tukee lastensuojelun sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa.

Lähteet

Painetut lähteet

Ahlgren-Leinvuo, H. 2016. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2015. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 7/2016. Helsingin sosiaali- ja terveysvirasto, Espoon sosiaali- ja terveystoimi, Vantaan sosiaali- ja terveystoimi, Turun hyvinvointitoimiala, Tampereen hyvinvointipalvelut sekä Oulun hyvinvointipalvelut.

Aula, M. K., Juurikkala, V., Kalmari, H., Kaukonen, P., Lavikainen, M. & Pelkonen, M. 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Bardy, M. 2013. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 48 - 78.

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 12 - 42.

Browne, K., Hamilton-Giachrisis, C., Johnson, R., Chou, S., Ostergren, M., & Leth, I. 2005. European survey of the number and characteristics of children less than three years old in residential care at risk of harm. *Adoption and Fostering* 29, 23-33.

Coghlan, D. & Brannick, T. 2014. *Doing Action Research in Your Own Organization*. 4.th edition. London: SAGE Publications.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7.painos. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. *Teemahaastattelu: Opit ja opetukset*. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 4.painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 27 - 44.

Department of Health, 2000. *Framework for the Assessment of Children in Need and their Families*. Department for Education and Employment. London: The Stationery Office.

Garcia, A., Puckett, A., Ezell, M., Pecora, P. J., Tanoury, T. & Rodriguez, W. 2014. Three models of collaborative child protection: what is their influence on short stays in foster care? *Child and Family Social Work* 19, 125-135.

Goossen, W. T. 1996. *Nursing Information Management and Processing: A Framework and Definition for Systems Analysis, Design and Evaluation*. *International Journal of Bio-medical Computing*, Vol. 40, No. 3, 187-195.

Heikkilä, T. 2005. *Tilastollinen tutkimus*. 5.-6. Painos. Helsinki: Edita.

Heikkinen, H. L. T. 2010. *Toimintatutkimuksen lähtökohdat*. Teoksessa Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. (toim.) *Toiminnasta tietoon - Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. 3. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura. 16 - 37.

Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2010. *Toimintatutkimus prosessina*. Teoksessa Heikkinen, H. L. T. & Syrjälä, L. (toim.) *Toiminnasta tietoon - Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat*. 3. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura. 78 - 93.

Heino, T. 2013. *Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut*. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 84 - 107.

Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? - Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Heinonen, H. & Sinko, P. 2013. Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 121 - 132.

Hietämäki, J. 2015. Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 529. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista - Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla - hanke. Stakesin työpapereita 21/ 2008. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell.

Hytönen, K.-M., Malinen, A., Salenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M. & Koivisto, J. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937-1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 108 - 120.

Kananoja, A., Lavikainen, M. & Oranen, M. 2013. Toimiva lastensuojelu - selvitysryhmän lopuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 101.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittajan käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 134.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu-sarja.

Klemola, K., Uusi-Ilkainen, J. & Askola, T. 2014. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tietojohdattamisen käsikirja. Helsinki: Erweko.

Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J. & Jäppinen, A. 2011. Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa - Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Versio 1.0. Sosiaalialan tietoteknologiahanke. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Laihonen, H., Hannula, M., Helander, N., Ilvonen, I., Jussila, J., Kukko, M., Kärkkäinen, H., Lönnqvist, A., Myllärniemi, J., Pekkola, S., Virtanen, P., Vuori, V. & Yliniemi, T. 2013. Tietojohdattaminen. Tampereen Teknillinen Yliopisto, Tiedonhallinnan ja logistiikan laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino.

- Lavikainen, M. & Juurakko, A. 2014. Toimiva lastensuojelu - toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (toim.) 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Liiten, M. 2016. Kahdeksanvuotiaan tytön murhan jälkeen tehdyn lastensuojeluoppaan julkistamista lykättiin - syynä hallituksen kärkihanke. Helsingin sanomat 8.2.2016.
- Lusch, R. F., Vargo, S. & Tanniru, M. 2010. Service, value networks and learning. *Journal of the Academic Marketing Science* 38, 19 - 31.
- Modig, N. & Åhlström, P. 2013. Tätä on lean - ratkaisu tehokkuusparadoksiin. 2. painos. Halmstad: Rheologia Publishing.
- McNiff, J. & Whitehead, J. 2014. All You Need to Know About Action Research. 2nd edition. London: SAGE Publications.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.uud.painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Pekkarinen, E. 2011. Lastensuojelun tieto ja tutkimus - Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto, Verkkojulkaisuja 51/2011. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pekkarinen, E., Heino, T. & Pösö, T. 2013. Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. *Yhteiskuntapolitiikka* 3, 337 - 342.
- Peltonen, I. 2013. Uusi työntekijä työpöytänsä ääressä. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 79 - 83.
- Petrelis, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M & Hietamäki, J. (toim.). 2016. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi - Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpaperi 33/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-749-7>
- Pösö, T. 2011. Combatting Child Abuse in Finland: From Family to Child-Centred Orientation. Teoksessa Gilbert, N., Parton, N. & Skivenes, M. (toim.) Child Protection Systems: International Trends and Orientations. New York: Oxford University Press, 112 - 130.
- Rötsä, M., Berglind, H., Huovila, M., Hyppönen, K., Peksiö, T. & Mykkänen, J. 2016. Sosiaalihuollon valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen ja määrämuotoisen kirjaamisen toimeenpanohanke (Kansa-hanke), Hankesuunnitelma vuosille 2016-2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-660-5>
- Socialstyrelsen, 2015. Grundbok i BBIC - Barns behov i centrum. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2014. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2015 (25/2015). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Vaattovaara, V. & Maula, R. 2010. "Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin" - Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 14. Helsinki: Pelastakaa Lapset.

Valli, R. & Perkkilä, P. 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 109 - 120.

Valtiovaraministeriö 2013. Tiedolla johtamisen käsikirja - Julkisrahoitteiset palvelut. KuntaliIT, Sote-tietojohdaminen. Helsinki: Valtiovaraministeriö.

Vantaan kaupunki, 2016. Käyttösuunnitelma 2016 sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala. Vantaa: Vantaan kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi.

Vantaan kaupunki, 2013. Valtuustokauden 2013 - 2016 strategia. Vantaa: Vantaan kaupunki, Taloussuunnittelu.

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.

Vostanis, P. 2010. Mental health services for children in public care and other vulnerable groups: Implications for international collaboration. *Clinical Child Psychology and psychiatry* 15(4), 555 - 571.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.

Sähköiset lähteet

Aaltio, E. 2015. Lastensuojelun toimintakykymittarin välituloksia. Kuntaliitto. Viitattu 16.11.2016. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/tuloksellisuus/lastensuojelun_vaikuttavuusmittari/Documents/Liite%204_Lasumittari_Valisemi-naari_09032015.pdf

Avoin data. 2015. Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatilastot 2011 - 2014. Perhepalvelut. Lasten sijaishuolto. Viitattu 16.11.2016. <https://www.avoindata.fi/data/fi/data-set/vantaan-sosiaali-ja-terveydenhuollon-toimintatilastot-2011-2014/resource/45bca4cd-6e6f-4b31-a2b1-b6cf60dff766>

Avoin data. 2016. Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatilastot 2012 - 2015. Perhepalvelut. Lasten sijaishuolto. Viitattu 16.11.2016. <https://www.avoindata.fi/data/fi/data-set/vantaan-sosiaali-ja-terveydenhuollon-toimintatilastot-2012-2015/resource/31bdec31-e57e-44a2-9129-5ddbdb8a17bb>

Oy Apotti Ab. Mikä on Apotti? Viitattu 16.11.2016. <http://www.apotti.fi/apotti-hanke/>

Heiliö, P-L. 2016. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista - Sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisvaatimukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 16.11.2016. http://www.soccom.fi/wp-content/uploads/2016/01/Kansa-koulu_20160122_Helsinki_Marja_Penttila%CC%88.pdf

Laaksonen, M. 2015. Sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain edellyttämät tehtävät - mitä teemme nyt ja seuraavaksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.11.2016. <http://www.sosiaalikallega.fi/poske/tyoryhmat/Kansa%20valmistelu/laaksonen120615>

Kuntaliitto Kunnat.net, 2015. Uusi laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista määrittelee asiakirjoihin kirjattavat asiat nykyistä tarkemmin. Viitattu 16.11.2016. <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2015/Sivut/laki-sosiaalihuollon-asikaskirjoita.aspx>

Kuntaliitto Kunnat.net, 2016. Lastensuojelun vaikuttavuusmittari. Viitattu 16.11.2016. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/tuloksellisuus/lastensuojelun_vaikuttavuusmittari/Sivut/default.aspx

L254/2015. Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 16.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150254>

L263/2015. Perhehoitolaki. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 16.11.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki>

L417/2007. Lastensuojelulaki. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 16.11.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 16.11.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Oranen, M. 2014. Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanke LaskeTut 2013 - 2015. Viitattu 16.11.2016. <http://www.slideshare.net/THLfi/lastensuojelun-kehittamis-ja-tutkimushanke-lasketut-20132015>

Parasuraman, A., Zeithaml, V. & Berry, L. 1985. A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for future Research. The Journal of Marketing, Vol. 49, No 4 (Autumn, 1985), 41 - 50. Viitattu 16.11.2016
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.470.4027&rep=rep1&type=pdf>

Rostila, I. 2001. Sosiaalityön perusarvot ja eettiset periaatteet. Viitattu 16.11.2016. <https://www15.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/rostila.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö STM, 2016a. Sosiaali- ja terveystalvet. Viitattu 16.11.2016. <http://stm.fi/sotepalvelut>

Sosiaali- ja terveysministeriö STM, 2016b. Hallituksen esitysluonnos sote- ja maakuntauudistuksen lainsäädännöksi 31.8.2016. Viitattu 16.11.2016. <http://www.slideshare.net/stmslide/sote-ja-maakuntauudistuksen-lakiluonnosten-yleisesittelydiat-3182016>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2015a. Lastensuojelun käsikirja, Mitä on lastensuojelu. Viitattu 16.11.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2015b. LaskeTut - hanke/ Lapset, nuoret ja perheet. Onko BBIC-arviointimallista ollut hyötyä Ruotsissa? (Julkaistu 13.1.2015) Viitattu 16.11.2016. <https://www.facebook.com/lapsetnuoretperheetTHL/posts/811059552273405>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2015c. Lastensuojelun käsikirja, Dokumentointi lastensuojelussa. Viitattu 16.11.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/dokumentointi-lastensuojelussa>

Kuviot

Kuvio 1 Lastensuojelu osana lasten ja perheiden palveluiden kokonaisuutta.....	12
Kuvio 2 Vastaanottoperheissä hoidettujen lasten hoitovuorokaudet yhteensä vuosina 2011 - 2015 (Kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatilastot 2011 - 2014 ja 2012 - 2015) .	14
Kuvio 3 Uudet kodin ulkopuolelle vuonna 2015 sijoitetut lapset kunnassa (Ahlgren-Leinvuo 2016, 25 - 27).....	15
Kuvio 4: BBIC-malli (Socialstyrelsen 2015, 24).....	21
Kuvio 5: Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen (mukaillen Vaattovaara & Maula 2010, 32)	23
Kuvio 6 Asiakastyön hallinta ja prosessointi lastensuojelun asiakkuuden hoidossa (mukaillen Goossen 1996, 192)	25
Kuvio 7 Asiakastyön hallinta ja prosessointi lastensuojelun asiakkuuden hoidossa (mukaillen Goossen 1996, 192)	27
Kuvio 8 Yhteenvedo opinnäytetyön teoreettisesta viitekehyksestä ja kehitettävästä ilmiöstä	30
Kuvio 9: Toimintatutkimuksen sykli (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2010, 79)	32
Kuvio 10: Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2010, 81)	33
Kuvio 11: Kehittämistyön syklit	34
Kuvio 12 Kunnan perhepalveluiden organisaatiokaavio	35
Kuvio 13 Lapsen tilanteen arviointi vastaanottoperhesijoituksen aikana (mukaillen Vaattovaara & Maula 2010, 12).....	36
Kuvio 14: Vastaanottoperhesijoituksen arviointityön prosessi	38
Kuvio 15: Laatuviilumalli (Parasuraman, Zeithaml & Berry 1985, 44)	42
Kuvio 16: Vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön rakenne.....	50
Kuvio 17: Vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön sisältö.....	51
Kuvio 18: Resurssitehokkuudesta virtaustehokkuuteen (Mådig & Åhlström 2013, 65)	60
Kuvio 19: Asiakastyön hallinta ja prosessointi sosiaalityöntekijän näkökulmasta vastaanottoperhesijoituksen arviointityön prosessissa.....	61

Taulukot

Taulukko 1: Kehittämistyön aikataulu.....	35
Taulukko 2: Esimerkki aineiston sisällön analyysistä teemoittelun avulla.....	44
Taulukko 3: Vastaanottoerheyksikön dokumentit ja dokumentoinnissa tapahtunut kehitys	54

Liitteet

Liite 1: Saatekirje ryhmähaastatteluun	76
Liite 2: Ryhmähaastattelun runko (mukaillen Parasuramanin, Zeithamlin ja Perryn Laatukuilumallia)	77
Liite 3: Suostumuslomake	78
Liite 4: Saatekirje, esite.....	79
Liite 5: Arviointityön rakenne ja sisältö lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikana	80
Liite 6: Saatekirje, e-kysely.....	81
Liite 7: e-kyselylomake	82
Liite 8: Saatekirje 2, e-kysely	85
Liite 9: Dokumentoinnin kehittämissuositukset	86

Liite 1: Saatekirje ryhmähaastatteluun

26.10.2015

Hyvä yhteistyökumppani!

Opiskelen sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa Laurea-ammattikorkeakoulussa. Teen opinnäytetyöni aiheesta ”Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön kehittäminen”. Opinnäytteeni tavoitteena on (lastensuojelulaitoksen) vastaanottoperheyksikön arviointityön kehittäminen niin, että se tukisi aiempaa paremmin sosiaalityöntekijän päätöksentekoa lapsen asioissa. Opinnäytetyöni tarkoitus on kartoittaa vastaanottoperheyksikön arviointityön nykytilaa ja selvittää kehittämistarpeita sekä kehittää arviointityötä.

Tässä tarvitsen teidän apuanne. Toivon, että joukostanne löytyy 4 - 8 innokasta sosiaalityöntekijää, jotka haluaisivat olla osa opinnäytetyötäni ja auttaa vastaanottoperheyksikön arviointityön kehittämisessä. Koska (kunnan) lastensuojelu on jaettu kolmeen alueeseen, toivon pääseväni toteuttamaan haastattelut kaikilla alueilla. Olen tietoinen sosiaalityöntekijöiden työtilanteen haastavuudesta, joten toteutan haastattelut ryhmähaastatteluina alueittain. Jokainen alue muodostaa siis yhden ryhmän, jolloin ryhmiä on kaikkiaan kolme. Toivon, että haastatteluun osallistuvilla olisi mahdollisimman paljon kokemusta lapsen sijoittamisesta vastaanottoperheeseen ja sijoituksen aikaisesta arviointityöstä. Jotta ryhmät olisivat hierarkisesti edustavia, toivon jokaiseen ryhmään vähintään yhtä johtavaa sosiaalityöntekijää. Jotta haastatteluun osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa, eikä vaatisi teiltä kohtuuttomia ponnisteluja, olen valmis tulemaan toimistollenne teitä haastattelemaan. Haastatteluun on hyvä varata 1 - 1,5 tuntia. Toivon pääseväni toteuttamaan haastattelut marras - joulukuun välisenä aikana.

Haastattelut toteutetaan teemahaastatteluna. Haastattelutilanteet videoidaan ja varmuuskopiona toimii digitaalinauhoite. Analyysivaiheen jälkeen yksittäinen vastaaja ei ole tunnistettavissa ja opinnäytetyössä puhutaan yleisesti sosiaalityöntekijöistä / lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä. Noin puolen vuoden kuluttua viimeisestä haastattelusta tulen lähettämään haastatteluihin osallistuneille lyhyen kyselyn kehittämistyön onnistumisen mittaamiseksi. Tätä varten kerään sähköpostiosoitteenne. Kysely toteutetaan e-lomakkeella, eikä yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa. Toivon, että saatte alueeltanne kokoon innokkaan ja kehittämismyönteisen ryhmän. Pyydän, että katsoisitte jo etukäteen muutamaa ryhmällemme sopivaa aikaa. Olen teihin yhteydessä loppu-/ensiviikosta. Aikaehdotuksia voitte lähettää tätä ennen sähköpostiini.

Kehittämisterveisin,

Hanna

Hanna Hautaniemi
sosiaaliohjaaja
(työpaikan tiedot)
(työsähköposti) tai (henkilökohtainen sähköposti)
p. (työ) ja (henkilökohtainen)

Liite 2: Ryhmähaastattelun runko (mukaillen Parasuramanin, Zeithamlin ja Perryn Laatukuilumallia)

Arviointityöhön liittyvät odotukset

- Millaisia odotuksia sosiaalityöntekijöillä on suhteessa lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikana tapahtuvaan arviointityöhön?

Arviointityön nykytila

- Miten hyvin arviointityö on vastannut odotuksia?
- Miten arviointityöhön liittyviin tarpeisiin on pystytty vastaamaan?
- Millainen käsitys on henkilökunnan osaamisesta?
- Millainen käsitys on vastaanottoperheiden roolista arviointityössä?
- Millainen käsitys on erilaisista työskentelymahdollisuuksista arviointityössä?

Arviointityön kehittämistarpeet

- Miten hyvin sosiaalityöntekijöiden tarpeita on kuunneltu työn kehittämisessä?
- Miten arviointityötä tulisi kehittää, jotta se tukisi sosiaalityöntekijän päätöksentekoa?
- Yhteistyön kehittämistarpeet?
- Dokumentoinnin kehittämistarpeet?
- Menetelmien kehittämistarpeet?

Liite 3: Suostumuslomake

Opinnäytetyö: ”Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoerhesijoi-
tuksen aikaisen arviointityön kehittäminen”

Tekijä: Hanna Hautaniemi, Laurea - ammattikorkeakoulu, Tulevaisuuden tietojohdaminen so-
siaali- ja terveysalalla (YAMK)

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastatteluun osallistuva voi milloin vain
keskeyttää osallistumisen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastat-
telu on ryhmähaastattelu, joka kestää 1 - 1,5 tuntia.

Haastattelu videoidaan ja nauhoitetaan digitaalisesti (varmuuskopio), sillä ryhmätilanteen uu-
siminen epäonnistuneen tallenteen vuoksi on todella haastavaa kaikille osapuolille. Nauhoi-
tettu aineisto puretaan tekstitiedostoksi, minkä jälkeen yksittäinen vastaaja ei enää ole tun-
nistettavissa. Tutkimusaineisto säilytetään opinnäytetyön valmistumiseen ja hyväksymiseen
saakka, jotta aineiston todenmukaisuus ja olemassaolo voidaan tarkistaa tutkimuksen tekovai-
heessa. Aineisto säilytetään muistitikulla lukitussa kaapissa ja milloin tämä ei ole mahdollista,
tietokoneella salasanan takana. Ryhmähaastatteluun osallistuneiden sähköpostiosoitteet kerä-
tään heille myöhemmin lähetettävää kyselyä varten. Kysely on tärkeä mitattaessa kehittämis-
työn onnistumista.

Haastattelussa esiin tulleet asiat raportoidaan tavalla, jossa haastatteluun osallistuneita ei
voida tunnistaa. Opinnäytetyöhön sisällytetään suoria lainauksia, mutta niiden yhteyteen ei
tule tunnistetietoja. Opinnäytetyössä puhutaan yleisesti sosiaalityöntekijästä / lastensuojelun
sosiaalityöntekijästä. Tutkimuksen valmistuttua hyväksytysti, tuhotaan tallenteet ja sähkö-
postiosoitteet opinnäytetyön tekijän toimesta.

Suostun haastatteluun ja haastattelussa kerätyn tiedon käyttöön yllä kuvatun mukaisesti

(Kunnassa) _____ / _____ 2015

(allekirjoitus)

(nimenselvennys)

(sähköpostiosoite, johon haluat kyselyn)

Liite 4: Saatekirje, esite

28.4.2016

Hei!

Haastattelin osaa toimistonne sosiaalityöntekijöistä loppuvuodesta 2015 opinnäytetyöhöni ”Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön kehittäminen” (Sosiaalialan YAMK, Laurea Leppävaara). Haastattelut saatiin toteutettua kaikilla alueilla ja haastatteluiden tuloksia on kevään aikana hyödynnetty vastaanottoperheyksikön työn kehittämisessä.

Haastattelut nostivat esiin tärkeitä näkökulmia vastaanottoperheyksikön arviointityön kehittämisessä. Erityisesti niissä korostuivat tarve perhetyölle ja vanhempien kanssa tehtävälle työlle, sekä dokumentointiin ja tiedon kulkuun liittyvät asiat. Lisäksi yhdeksi keskeisimmistä kehittämistä vaativaksi kohteeksi haastattelujen perusteella nousi arviointityön rakenne, tai paremminkin tarve sen selkeälle ilmaisulle. Tämä koettiin tärkeäksi etenkin palveluiden tasa-
puolisuuden ja tasalaatuisuuden nimissä. Arviointityön myös koettiin haastattelujen perusteella käynnistyvän hitaasti, vaikkakin käynnistyttyään sen koettiin olevan pääosin hyvää. Arviointityöhön kaivattiin selkeää sabluunaa ja rakennetta.

Tästä johtuen olen yhteistyössä vastaanottoperheyksikön tiimin kanssa lähtenyt luomaan aiempaa selkeämpää rakennetta arviointityölle. Rakenne on kuvattu Vastaanottoperheyksikön arviointityön sisältö ja rakenne - esitteessä, joka on sähköpostin liitteenä. Pyydänkin mitä ystävällisimmin jakamaan esitettä eteenpäin.

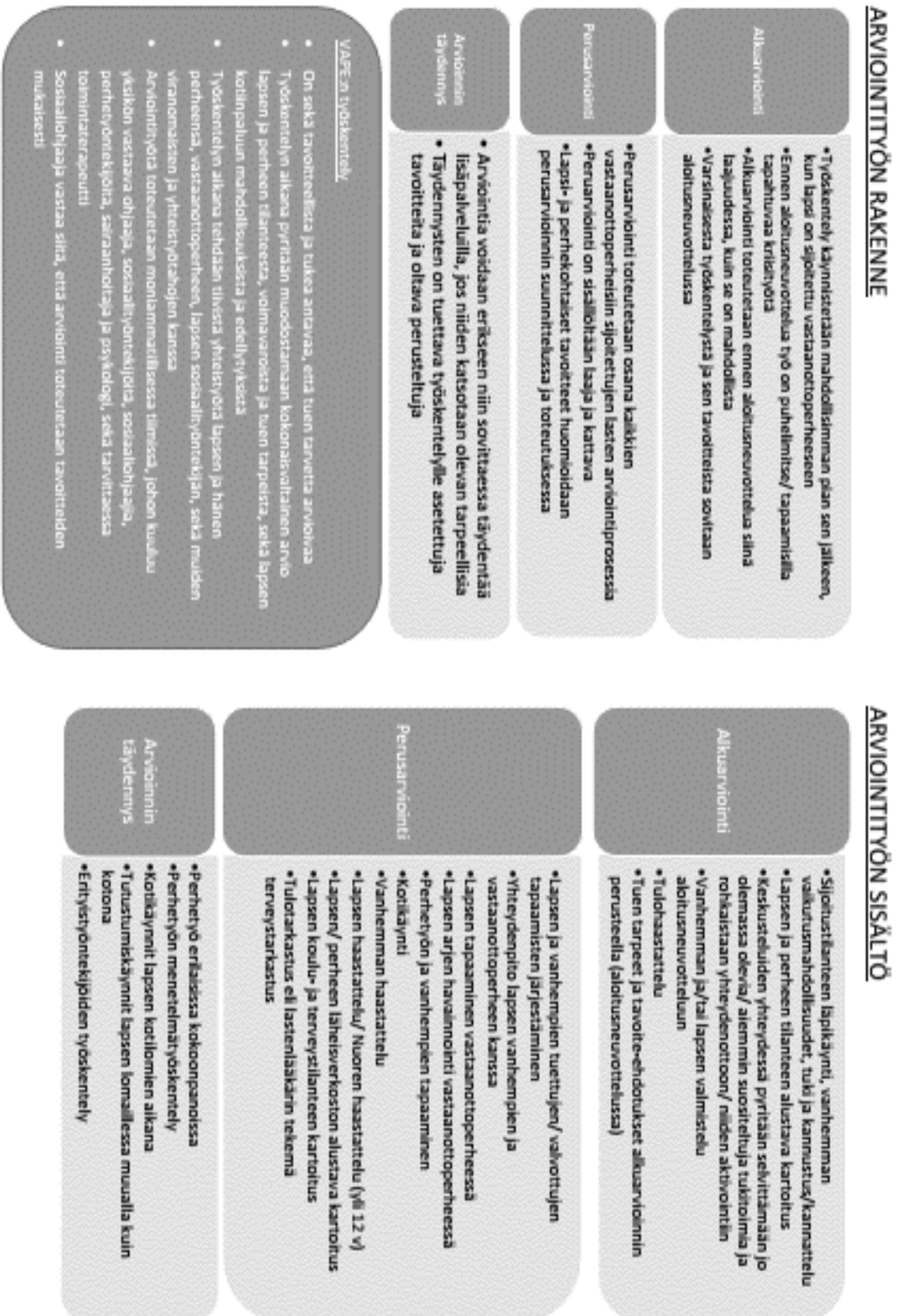
Haastatteluihin osallistuneille tulen vielä toukokuussa aiemmin sovitun mukaisesti lähettämään lyhyen e-kyselyn, jolla pyrin mittaamaan arviointityön kehittämisen onnistumista. Kiitos yhteistyöstä ja haastatteluiden mahdollistamisesta, sekä aurinkoista kevättä.

Ystävällisin terveisin,

Hanna

Hanna Hautaniemi
sosiaalihoaja
(työpaikan tiedot)
(henkilökohtainen sähköposti)
p. (henkilökohtainen)

Liite 5: Arviointityön rakenne ja sisältö lapsen vastaanottoperhesijoituksen aikana (esitteen sisältö ilman kansilehteä ja yhteystietoja)

Liite 6: Saatekirje, e-kysely

18.5.2016

Hei!

Osallistuit viime syksynä opinnäytetyöhöni ”Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön kehittäminen” liittyvään ryhmähaastatteluun. Haastattelujen tuloksia on käytetty yksikkömme työn kehittämisessä kevään aikana ja nyt toivoisinkin sinun kertovan, miten tässä on onnistuttu.

Ohessa on lyhyt e-kysely (Google Forms), johon vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Vastaukset tulevat minulle Google Forms-ohjelmaan aikatunnisteella (päivämäärä ja kellonaika), eikä yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa. Vastausaikaa kyselyyn on kuun loppuun ja toivon kaikkien haastatteluissa olleiden siihen vastaavan. Siinäkin tapauksessa, ettet enää olisi samoissa tehtävissä, kuin haastattelun aikana. 31.5.2016 jälkeen lähetettyjä vastauksia en voi huomioida.

Opinnäytetyöni kuuluu sosiaalialan ylempään korkeakoulututkintoon, jota suoritan Laurean Leppävaaran yksikössä. Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.

Mukavaa kevättä ja suuri kiitos yhteistyöstä

t. Hanna

Hanna Hautaniemi
sosiaaliohjaaja, (työpaikan tiedot) (opintovapaalla)
(henkilökohtainen sähköposti)
p. (henkilökohtainen)

Liite 7: e-kyselylomake

Hei!

Osallistuit viime syksynä vastaanottoperheyksikön arviointityön nykytilaa ja kehittämistarpeita koskevaan ryhmähaastatteluun joko lastensuojelun avopalvelujen sosiaalityöntekijän, tai esimiehen roolissa.

Teetkö vielä samaa työtä? Jos vastaat "En", voit siirtyä sivun alareunaan ja lähettää lomakkeen sellaisenaan. Halutessasi voit myös täyttää lomakkeen soveltuvilta osin.

Kyllä

En

Oletko työskennellyt vastaanottoperheyksikön kanssa vuoden 2016 aikana?

Kyllä

En

Millä alueella työskentelet?

alue 1

alue 2

alue 3

Haastattelujen tuloksia on hyödynnetty kevään aikana vastaanottoperheyksikön työn kehittämisessä. Haastattelujen perusteella nähtiin tarpeelliseksi selkeyttää ja täydentää vastaanottoperheyksikön arviointityön sisältöä ja rakennetta. Arviointityön rakennetta ja sisältöä on kehitetty, minkä lisäksi ne on kuvattu esitteessä. Esite on toimitettu huhtikuussa jokaisen alueen sosiaalityön esimiehelle eteenpäin jaettavaksi. Onko esite tavoittanut sinut?

Kyllä

Ei

Jos vastasit "Kyllä", oletko tutustunut esitteeseen?

Kyllä

En

Esite selkeyttää arviointityön sisältöä ja rakennetta. Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

Täysin samaa mieltä

Samaa mieltä

En samaa, en eri mieltä

Eri mieltä

Täysin eri mieltä

Tähän toivoisin sinun kirjoittavan palautetta esitteestä, jos olet sen saanut ja olet siihen tutustunut

Haastattelujen perusteella perhetyön koettiin yleisesti olevan riittämätöntä. Sitä toivottiin lisättävän huomattavasti ja toteutettavan monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä. Vastaanottoperheyksikössä aloitti vuoden 2016 alussa kaksi perhetyöntekijää, mikä mahdollisti omalta osaltaan työn kehittämistä. Perhetyöntekijöiden tuleminen tiimiin on vaikuttanut arviointityön laatuun. Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

Täysin samaa mieltä

Samaa mieltä

En samaa, en eri mieltä

Eri mieltä

Täysin eri mieltä

Millaisia vaikutuksia sillä on näkemyksesi mukaan ollut?

Dokumentointiin ja tiedonkulkuun liittyvät asiat puhututtivat haastatteluissa myös. Näissä asioissa hajontaa oli eniten alueiden välillä. Dokumentointia ja tiedon kulkua on parannettu kevään aikana.

Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En samaa, en eri mieltä
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Millaisen yleisarvosanan antaisit dokumentoinnin ja tiedonkulun laadusta? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
- 4 Tyytyväinen
- 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
- 2 Tyytymätön
- 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa

Kuinka tyytyväinen olet päivittäisraportointiin eli sosmuihin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
- 4 Tyytyväinen
- 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
- 2 Tyytymätön
- 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa

Kuinka tyytyväinen olet arviointityön yhteenvetoihin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
- 4 Tyytyväinen
- 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
- 2 Tyytymätön
- 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa

Kuinka tyytyväinen olet pyytämiisi selvityksiin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
- 4 Tyytyväinen
- 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
- 2 Tyytymätön
- 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa

Kuinka tyytyväinen olet tehtyihin vanhemman haastatteluihin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
 - 4 Tyytyväinen
 - 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
 - 2 Tyytymätön
 - 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa
- Asiakkaalleni ei ole tehty vanhemman haastattelua

Kuinka tyytyväinen olet tehtyihin nuoren haastatteluihin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita

- 4 Tyytyväinen
 - 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
 - 2 Tyytymätön
 - 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa
- Asiakkaalleni ei ole tehty nuoren haastattelua

Kuinka tyytyväinen olet tehtyihin lapsen haastatteluihin? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
 - 4 Tyytyväinen
 - 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
 - 2 Tyytymätön
 - 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa
- Asiakkaalleni ei ole tehty lapsen haastattelua

Kuinka tyytyväinen olet viestimiseen (puhelut, sähköpostit ym.)? Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- 5 Pääosin tyytyväinen, ei suuria puutteita
- 4 Tyytyväinen
- 3 En tyytyväinen, en tyytymätön
- 2 Tyytymätön
- 1 Pääosin tyytymätön, paljon parannettavaa

Tähän voit kirjoittaa vapaamuotoista palautetta dokumentointiin ja tiedonkulkuun liittyen

Vastaanottoperheyksikön arviointityötä on kehitetty ja se tukee nyt aiempaa paremmin minua, kun teen lasta koskevia päätöksiä Valitse näkemystäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En samaa, en eri mieltä
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Mitä voimme vielä parantaa tai tehdä toisin?

Mitä muuta haluaisit sanoa vastaanottoperheyksikön työryhmälle?

Liite 8: Saatekirje 2, e-kysely

30.5.2016

Hei!

Sait aiemmin sähköpostitse kyselyn opinnäytetyöhöni ”Arviointi sosiaalityöntekijän päätöksenteon tukena - vastaanottoperhesijoituksen aikaisen arviointityön kehittäminen” liittyen. Lähetin kyselyn sinulle, koska osallistuit aihetta koskevaan ryhmähaastatteluun loppuvuodesta 2015. Haastattelujen tuloksia on käytetty yksikkömme työn kehittämisessä kevään aikana ja nyt toivoisinkin sinun kertovan, miten tässä on onnistuttu.

Ohessa on lyhyt e-kysely (Google Forms), johon vastaaminen vie noin 10 minuuttia. Vastaukset tulevat minulle Google Forms-ohjelmaan aikatunnisteella (päivämäärä ja kellonaika), eikä yksittäinen vastaaja ole tunnistettavissa. Vastausaikaa kyselyyn on vielä pari päivää ja toivon kaikkien haastatteluissa olleiden siihen vastaavan. Siinäkin tapauksessa, ettet enää olisi samoissa tehtävissä, kuin haastattelun aikana. 31.5.2016 jälkeen lähetettyjä vastauksia en voi huomioida.

Opinnäytetyöni kuuluu sosiaalialan ylempään korkeakoulututkintoon, jota suoritan Laurean Leppävaaran yksikössä. Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin.

Aurinkoista kevättä ja suuri kiitos yhteistyöstä

t. Hanna

Hanna Hautaniemi
sosiaaliopettaja, (työpaikan tiedot) (opintovapaalla)
(henkilökohtainen sähköposti)
p. (henkilökohtainen)

Liite 9: Dokumentoinnin kehittämissuositukset

DOKUMENTTI	HAASTATTELU	E-KYSELY (asteikko 1 - 5)	KEHITTÄMISEHDOTUKSET
PÄIVITTÄISRAPORTTOINTI	<p>Toivottiin:</p> <ul style="list-style-type: none"> Systemaattisuutta puheluihin ja niiden kirjaamiseen: puheluisissa ei seurata tietyn lapsen kohdalla tiettyjä asioita (verratuna sijoituksen tavoitteisiin tai huolenaiheisiin) 	<ul style="list-style-type: none"> Sosmihin ollaan kyselyn perusteella pääosin tyytyväisiä (5 ja 4) <p>Muuta sanottua:</p> <ul style="list-style-type: none"> Perhetyöntekijöiden sosmuissa hyvää on ollut lopussa ollut pohdinta/ arviointi perheen tilanteesta ja mahdollisista huolista Muuten huolet saatavat edelleen hukkaa muuhun sisältöön 	<ul style="list-style-type: none"> Noudatetaan kirjaamiseen saatua kirjallista ohjeistusta niin rakenteen kuin sisällönkin osalta Kiinnitetään huomiota sijoituksen tavoitteisiin kirjattaessa eli seurataan tietyn lapsen kohdalla tiettyjä asioita Käydään vanhemman kanssa välillä läpi kirjattuja päivittäisraportteja (esim. kerran viikossa/ kahdessa viikossa) - kirjaetaan vanhemman näkemys asioista tämän jälkeen Käydään viikkopalaverissa /työnohjauksessa läpi erilaisia kirjauksia (mikä niissä on hyvää/ onko jotain turhaa/ mitä voisi kehittää)
LAPSEN/ NUOREN HAASTATTELU	<ul style="list-style-type: none"> Nuoren haastattelusta ei kaikilla samalla alueella ollut tietoa (lapsen haastattelua ei vielä tällöin ollut sovittu osaksi prosessia) Ne, joiden asiakkaille nuoren haastattelua ei ollut 	<ul style="list-style-type: none"> Kenenkään kyselyyn vastanneen asiakkaalle ei ollut tehty nuoren haastattelua Lapsen haastattelu oli tehty yhden vastaajan asiakkaalle, hän oli siihen tyytyväinen (4) 	<ul style="list-style-type: none"> län ja kehitystason mukainen lapsen/ nuoren haastattelu kaikille osana arviointityön prosessia Haastattelun kirjaus päivittäisraporttiin Haastattelun läpikäynti vanhemman kanssa

	ren haastattelu oli tehty, pitivät sitä hyvänä		
VANHEMMAN HAASTATTELU	<ul style="list-style-type: none"> Ei toivomuksia, siihen oltiin tyytyväisiä 	<ul style="list-style-type: none"> Tehtyihin haastatteluihin oltiin tyytyväisiä, yhden asiakkaalle ei ollut haastattelua tehty (N=3) 	<ul style="list-style-type: none"> Tiivistelmän kirjaaminen päivittäisraporttiin
TULOHAASTATTELU	<ul style="list-style-type: none"> Ei noussut esiin haastatteluissa 	<ul style="list-style-type: none"> Ei kysytty kyselyssä 	<ul style="list-style-type: none"> Tulohaastattelun kirjaaminen päivittäisraporttiin
YHTEENVEDOT JA SELVITYKSET	<p>Toivottiin:</p> <ul style="list-style-type: none"> Arviota vanhemman sitoutumisesta työskentelyyn Tuotaisiin esiin asiat, joita ei ole saatu selvitettyä ja syy tälle Selkeää kannanottoa lapsen jatkosijoituksen tarpeellisuuteen ja näkemys kotiinpaluun edellytyksistä/ mahdollisuuksista Näkemys siitä, millainen jatkokopaikka huostaanottotilanteessa palvelee lasta Huolenaiheiden ja tuen tarpeiden ilmaiseminen selkeästi (lapsen liittyvät ja vanhempiin liittyvät) Ei yllätyksiä huolenaiheissa: kirjaetaan ne, mistä on puhuttu 	<ul style="list-style-type: none"> Vastaajat tyytyväisiä tai ei tyytyväisiä eikä tyytymättömiä (4 ja 3) <p>Muuta sanottua:</p> <ul style="list-style-type: none"> selkeä arvio lasta suojaavista tekijöistä ja riskitekijöistä tukee sosiaalilyöntekijän työtä 	<ul style="list-style-type: none"> Otetaan käyttöön paranneltu arvioyhteenvedo, jonka sisällössä ja rakenteessa on huomioitu haastattelussa esiin tulleita epäkohtia ja kehittämisehdotuksia (liitteenä) Annetaan vanhemman lukea sosiaalilyöntekijälle toimitettu selvitys (jos ei ehdi ennen, kuin toimitetaan, niin sen jälkeen). Vanhemman näkemyksen kirjaus päivittäisraportointiin tämän jälkeen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Epämääräisten huoltien kirjaiminen, ”outouden” nimeäminen, välttelyn nimeäminen • Arviota siitä, onko vanhemman ajattelussa tapahtunut positiivista kehitystä, onko muutos mahdollinen <p>Muuta mainittua</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vastaanotto-perhetoiminnan selvitykset ja yhteenvedot keskeisessä roolissa huostaanoton valmistelussa 		
VASTAANOTTO-PERHEIDEN TEKEMÄ RAPORTTOINTI	<ul style="list-style-type: none"> • Tällä hetkellä näkymätöntä, sosiaalityöntekijät eivät tiedä sen sisällöstä • Luo epävarmuutta, koska kyseessä ei-ammattilliset perheet • Se, että havainnointia ohjataan yksiköstä ja perheillä on käytössä havainnointilomake, ei ollut yhdellä alueella lainkaan tiedossa. • Myöskään perheiden tekemä kuukausiraportointi ei ollut tiedossa yhdellä alueella. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tästä ei kysytty e-kyselyssä mitään, koska toimenpiteitä ei ole asian suhteen vielä tehty 	<ul style="list-style-type: none"> • Otetaan käyttöön päivitettyt versiot havainnointilomakkeista ja ohjeesta (alle 12v ja yli 12v) (liitteenä) • Kirjataan tiivistelmä kuukausiraportista päivittäisraporttiin • Annetaan vanhemman lukea tiivistelmä kuukausiraportista ja kirjataan vanhemman näkemys päivittäisraporttiin • Annetaan vanhemmalle/ sosiaalityöntekijälle vastaanottoperhetoiminnan päivitetty ”esite vanhemmalle” (liitteenä)

	<ul style="list-style-type: none">• Haastateltavat totesivat, ettei perheiden roolia voi liikaa korostaa, koska kyseessä ovat tavalliset PRIDE-koulutuksen käyneet perheet		
--	--	--	--